

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

В. В. Липов

Міжнародна економічна інтеграція

Практикум

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016

ББК 65.58.я7
УДК 339.9(075.8)
Л 61

Рецензенти: завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Українського державного університету залізничного транспорту, д-р екон. наук, професор *О. Г. Дейнека*; завідувач кафедри фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, д-р екон. наук, професор *О. В. Носова*; д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна *С. В. Тютюнникова*.

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 1 від 31.08.2015 р.

Липов В. В.

Л 61 Міжнародна економічна інтеграція : практикум / В. В. Липов. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 204 с.

ISBN 978-966-676-628-4

Подано матеріал, що сприятиме кращому засвоєнню студентами змісту навчальної дисципліни, а саме контрольні запитання для самоперевірки; питання для дискусії; вправи на засвоєння термінологічного апарату; тести; ситуаційні завдання – стереотипні, діагностичні, евристичні, розрахункові, на вибір варіанта відповіді, альтернативний вибір; навчальні ігри. Практикум доповнено сценарієм ділової гри; рекомендаціями до виконання наукового дослідження, есе; списком літератури, переліком інформаційних джерел; словником.

Рекомендовано для студентів-економістів вищих навчальних закладів.

**ББК 65.58.я7
УДК 339.9(075.8)**

ISBN 978-966-676-628-4

© В. В. Липов, 2016
© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2016

Зміст

Умовні скорочення	4
Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження міжнародної економічної інтеграції.....	15
1.1. Поняття, сутність, природно-ресурсний потенціал та об'єктивні засади МЕІ.....	15
1.2. Історія та сучасні напрями МЕІ	30
1.3. Рівні міжнародної регіональної економічної інтеграції	43
1.4. Теоретичні засади МЕІ	56
1.5. Ефекти МЕІ	67
1.6. Аналіз економічних наслідків різних форм МЕІ.....	76
Розділ 2. Інституційний, регіональний та процесуальний зрізи МЕІ...86	
2.1. Соціокультурна складова МЕІ	86
2.2. Інституційний вимір МЕІ	98
2.3. Інтеграційні процеси в країнах ядра світ-системи	112
2.4. МЕІ в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.....	129
2.5. Специфіка інтеграційних процесів у країнах, що розвиваються, та постперехідних економіках	139
2.6. Ділова гра "Україна в процесах МЕІ"	154
2.7. Індивідуальне завдання	159
Термінологічний словник	168
Використана та рекомендована література	188
Інформаційні ресурси	194
Додатки.....	199

Умовні скорочення

АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії

АТЕС – Азіатсько-Тихоокеанське економічне співтовариство

АТР – Азіатсько-Тихоокеанський регіон

АФТА – Зона вільної торгівлі АСЕАН

Бенілюкс – Інтеграційне об'єднання Бельгії, Нідерландів і Люксембургу

БУІ – багатостороння угода з інвестицій

Г-3 – Група трьох (Колумбія, Мексика, Венесуела)

ГАТС – Генеральна угода з торгівлі послугами

ГАТТ – Генеральна угода з торгівлі та квот

ГСП – Глобальна система преференцій

ГСС – Рада співробітництва країн Перської затоки

ГУАМ – Організація за демократію й економічний розвиток (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова)

ДІУ – двостороння інвестиційна угода

ЕКОВАС – Економічне співтовариство держав Західної Африки

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄАС – Східноафриканське співробітництво (раніше – Східноафриканське економічне співтовариство)

ЄАТС – Євразійський транспортний союз

ЄврАзЕС – Євразійське економічне співтовариство

ЄЕП – Єдиний економічний простір

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ЄОВС – Європейське об'єднання вугілля та сталі

ЄС – Європейський Союз

ЄЦБ – Європейський центральний банк

ЗВТ – зона вільної торгівлі

ЗТО – зовнішньоторговельний обіг

ІО – інтеграційне об'єднання

ІОК – Комісія країн басейну Індійського океану

КАКМ – Центральнаамериканський спільний ринок

КАРИКОМ – Карибське співтовариство та спільний ринок

КОМЕСА – Спільний ринок країн Східної та Південної Африки

КРТУ – Комітет з регіональних торговельних угод (СОТ)

ЛА – Латинська Америка

ЛАІ – Латиноамериканська асоціація інтеграції
ЛАФТА – Латиноамериканська зона вільної торгівлі
ЛДВ – ланцюжки доданої вартості
МАБ – Міжнародна асоціація бірж
МВФ – Міжнародний валютний фонд
МЕІ – міжнародна економічна інтеграція
МЕРКОСУР – Південноамериканський спільний ринок
Міжкомстат – Міждержавний статистичний комітет СНД
МІТІ – Міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості (Японія)
МС – Митний союз
МТС – матеріально-технологічне середовище
МФК – міжнародна фінансова корпорація
МЦВІС – Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних суперечок (СБ)
НАФТА – Південноамериканська зона вільної торгівлі
НДІДКР – науково-дослідні та дослідницько-конструкторські розробки
ОАЄ – Організація африканської єдності
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ПА – Північна Америка
ПІІ – прямі іноземні інвестиції
ПСА – Південно-Східна Азія
ПТУ – преференційна торговельна угода
РЕВ – Рада економічної взаємодопомоги
РІО – регіональні інтеграційні об'єднання
РІУ – регіональна інтеграційна угода
РНС – режим найбільшого сприяння
СА – стратегічні альянси
СААРК – Асоціація регіонального співробітництва кран Південної Азії
САДК – Південноафриканське співтовариство розвитку
САКУ – Південноафриканський митний союз
САМ – Союз арабського Магриба
СДРБ – Союзна держава Росії та Білорусії
СЕАО – Економічне співтовариство країн Західної Африки (зараз ЮЕМОА)
СЕМ – соціально-економічна модель
СЕМАК – Економічний та валютний союз країн Центральної Африки
СЕС – соціально-економічна система

СЕФТА – Центральноєвропейська зона вільної торгівлі
СТЗ – спільний зовнішній тариф
СІЄІ – система індикаторів євразійської інтеграції
СМТ - спільний митний тариф
СНД – Співдружність Незалежних Держав
СОТ – Світова організація торгівлі
СП – спільні підприємства
СРТА – Комітет з регіональних торговельних угод (СОТ)
СТ – спільний митний тариф
ТК – треті країни
ТКР - транскордонна конвергенція регіонів
ТКС – транскордонне співробітництво
ТНБ – транснаціональні банки
ТНК – транснаціональні корпорації
УВВ – угода взаємного визнання
УВТ – угода з вільної торгівлі
УЕП – угода з економічного партнерства
ФТАА – Всеамериканська зона вільної торгівлі
ЦАРЕС – Центральноазіатське економічне співробітництво
ЦЕФТА – Центральноєвропейська зона вільної торгівлі
ЦСЄ – Центральна та Східна Європа
ЮДЕАК – Митний та економічний союз країн Центральної Африки
(перейменовано в СЕМАК)
ЮЕМОА – Західноафриканський економічний та валютний союз
ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку

Вступ

Практикум є елементом навчально-методичного комплексу, який включає навчальний посібник, практикум, робочу програму, пакет презентацій за темами навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція". Він призначений допомогти студентам в закріпленні знань, отриманих у процесі вивчення дисципліни, формуванні вмінь і навичок їх практичного використання з метою розв'язання конкретних проблем, що можуть породжуватися міжнародною інтеграційною взаємодією суб'єктів господарювання. Структура та змістове наповнення практикуму відповідає меті та завданням вивчення навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція".

Мета навчальної дисципліни: формування базисної системи знань із міжнародної економічної інтеграції, основних теоретичних концепцій, напрямів, форм, методів, економічних угруповань світу, перспектив економічної інтеграції України.

Навчальне завдання: засвоєння знань про сутність, тенденції, форми, методи, суб'єкти і напрями МЕІ, принципи та середовище її розвитку, практику здійснення та механізми регулювання; набуття вміння оцінювати й аналізувати процеси МЕІ у контексті національних інтересів України.

Процес формування теоретичних знань, умінь і практичних навичок студентів із дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" здійснюється за допомогою лекційних занять, виконання практичних завдань, обговорення проблемних і найбільш складних питань і положень на семінарських заняттях. Самостійна робота студентів покликана сприяти поглибленню вивчення програмного матеріалу та закріпленню знань студентів. Складові навчального процесу з дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" розроблено відповідно до кредитно-модульної системи організації начального процесу.

Вивчення та засвоєння програмного матеріалу із даної навчальної дисципліни спрямоване на формування у студентів **знання:**

основних понять теорії міжнародної економічної інтеграції,
змістовності та сутності процесів інтеграції,
чинників формування й особливостей впливу на інтеграційні процеси окремих елементів міжнародного економічного середовища,
спільного та відмінного між регіональними, інституціональними та процесуальними складовими МЕІ,

особливостей соціально-економічних моделей (СЕМ) країн світу й їх впливу на розвиток міжнародної економічної інтеграції, об'єктивних законів і принципів розвитку МЕІ, теоретичних концепцій міжнародної економічної інтеграції, форм МЕІ, інструментарію з регулювання МЕІ й умов його застосування, місця та перспектив інтеграції України у світове господарство;
уміння аналізувати й оцінювати:
природно-економічний потенціал (ПРП) МЕІ, економічне, політично-правове, соціально-культурне середовище й інфраструктуру країн, що інтегруються, вплив територіального чинника на протікання МЕІ, особливості інституційної структури суб'єктів, що включаються в процеси інтеграції, можливості, обмеження, потенціал і загрози, що породжуються інтеграцією мікроекономічних суб'єктів в глобальні ланцюжки доданої вартості (ГЛДВ);
визначати стан і тенденції розвитку інтеграційних процесів;
прогнозувати наслідки застосування окремих форм міжнародних економічних взаємовідносин і *визначати* їх ефективність;
критично оцінювати пропозиції щодо організації макро- та мікроекономічної взаємодії суб'єктів міжнародної економіки, застосування засобів державного регулювання МЕВ.

У табл. 1 наведено **загальні кваліфікаційні характеристики**, якими мають володіти студенти після вивчення навчальної дисципліни.

Таблиця 1

Загальні кваліфікаційні характеристики, якими мають володіти студенти після вивчення навчальної дисципліни

Кваліфікація – офіційний результат процесу оцінювання та визнання, який отримано як результат навчання за заданими стандартами. Характеризує здатність особи виконувати завдання й обов'язки певного виду діяльності, визначається рівнем і спеціалізацією освіти. Сучасне розуміння кваліфікації не обмежується її професійними ознаками. Кваліфікації описуються в термінах результатів навчання; останні, у свою чергу, виражаються через компетентності (реалізаційні здатності особи). У Лісабонській конвенції з визнання кваліфікацій вищої освіти

в європейському регіоні (1997 р.), документах Європейського простору вищої освіти під кваліфікацією також розуміють будь-який ступінь, звання, диплом або інше свідоцтво, що видане компетентним органом і засвідчує успішне закінчення відповідної програми з вищої освіти			
Компетентність – динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою. Компетентності покладені у основу кваліфікації випускника			
Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
<p>основних понять теорії МЕІ;</p> <p>чинників формування й особливостей впливу на інтеграційні процеси окремих елементів міжнародного економічного середовища, СЕМ країн світу й їх впливу на розвиток МЕІ;</p> <p>об'єктивних законів та принципів розвитку МЕІ;</p> <p>теоретичних концепцій МЕІ;</p> <p>форм МЕІ;</p> <p>інструментарію регулювання процесів МЕІ й умов його застосування;</p> <p>змістовності й сутності процесів інтеграції; місця та перспектив інтеграції України у СГ</p>	<p><i>аналізувати та оцінювати</i> економічне, політико-правове, соціально-культурне середовище й інфраструктуру країн, що інтегруються;</p> <p><i>визначати стан та тенденції розвитку</i> процесів МЕІ;</p> <p><i>прогнозувати</i> наслідки застосування окремих форм МЕВ і визначати їх ефективність;</p> <p><i>критично оцінювати пропозиції</i> щодо організації макро- та мікроекономічної взаємодії суб'єктів МЕВ і застосування засобів державного регулювання МЕВ</p>	<p>зрозуміле і недвозначне <i>сприйняття</i> інформації про МЕІ;</p> <p><i>донесення</i> висновків щодо різноманітних аспектів <i>інтеграційної взаємодії</i> до колег, партнерів, фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, що навчаються;</p> <p><i>урахування специфіки</i> управлінської, інформаційної й емоційної <i>функцій комунікації</i>;</p> <p>міжособистісної, публічної та масової, паралінгвістичної, мовної, мовно-знакової її <i>форм</i>;</p> <p><i>етапів</i> кодування, відправки, розкодування, прийому, оцінювання, здійснення зворотного зв'язку</p>	<p>здатність <i>приймати самостійні виврені рішення</i> в сфері МЕІ на основі сформованих у процесі вивчення дисципліни компетентностей;</p> <p><i>незалежно та самостійно</i> їх виконувати;</p> <p>з одночасною <i>готовністю нести відповідальність</i> у межах посадових компетенцій</p>

Функціональну структуру складових професійних компетентностей та їх формування з навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. 2.

**Професійні компетентності, які отримують студенти
після вивчення навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
1	2	3
MEI* 1	Обирати та використовувати оптимальні методи й інструменти з теоретико-методологічного апарату економічної науки для дослідження процесів MEI	Розуміння сутності та розмежування основних якісних характеристик міжнародної інтеграційної взаємодії й їх прояву в господарчому житті на різних стадіях історичного розвитку процесів MEI
		Визначення та вибір методів дослідження різних аспектів MEI
		Визначення: специфіки та сфер інтересів окремих напрямів і теоретичних концепцій MEI, підходів до дослідження проблем MEI в політичній та економічній сферах, можливостей їх практичного застосування
		Урахування впливу на процеси MEI соціокультурних та інституційних чинників та особливостей інституційного просторового та процесуального зрізів MEI
MEI 2	Визначати витoki та сутність процесів, що відбуваються в ході міжнародної економічної інтеграції на підставі розуміння об'єктивного характеру та багатоваріантності потенційних напрямів її розвитку	Визначення об'єктивних підстав MEI, впливу природно-ресурсного потенціалу окремих країн, регіонів, що інтегруються, та світової економіки в цілому на інтенсивність та глибину її розгортання
		Розуміння та використання в процесі повсякденної діяльності специфіки впливу соціальних орієнтацій національних культур господарювання на характер господарювання в окремих країнах – учасницях інтеграційної взаємодії та характер крос-культурної взаємодії учасників
		Виявлення механізмів та інструментів формування міжнародної інтеграційної взаємодії на основі розуміння їх інституційної складової
		Визначення сутності, рушійних сил формування ГЛДВ, потенціальних переваг і загроз, що породжуються участю в їх функціонуванні як елементі процесуального зрізу MEI

1	2	3
		Розуміння специфіки потенційних переваг і загроз інтеграції, пов'язаних з включенням в інтеграційні процеси країн, які відносяться до ядра, протопериферії та периферії світ-системи
МЕІ 3	Прийняття рішень стосовно вибору конкурентної стратегії розвитку суб'єкта господарювання на основі розуміння сутності, рушійних сил, вигод і потенційних загроз, які виникають у процесі інтеграції національної економіки в міжнародне економічне середовище	Виявлення можливостей та обмежень різних напрямів, форм, варіантів включення суб'єктів господарювання в МЕІ
		Використання механізмів та інструментів МЕІ для обґрунтування напрямів і вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності
		Виявлення можливостей, обмежень, викликів і прогнозування застосування різних форм та інструментів МЕІ в умовах діяльності конкретного підприємства
		Визначення можливостей та обмежень включення підприємства в ГЛДВ
		Визначення ролі та місця підприємства в ГЛДВ з врахуванням можливостей, що породжуються відмінними умовами господарювання та інтеграційної взаємодії з партнерами, що відносяться до країн, які посідають різне місце у світ-системі та мають відмінні потенціали розвитку
Диференціація засад інтеграційної взаємодії з партнерами з різних регіонів світу		

* Міжнародна економічна інтеграція.

У викладанні навчальної дисципліни основна увага приділяється досягненню синтезу теорії та практики, що сприяє підготовці компетентного спеціаліста. Перелік **професійних компетентностей у розрізі тематики** навчальної дисципліни наведено у табл. 3.

До кожної теми дисципліни запропоновані запитання для самоперевірки, дискусійного обговорення; завдання на закріплення термінологічного апарату; стереотипні, діагностичні, евристичні, розрахункові завдання; завдання на вибір варіантів відповіді; тестові завдання; навчальні ігри. Посібник доповнено сценарієм ділової гри "Україна в процесах МЕІ"; тематикою есе й індивідуальних завдань і рекомендаціями

з їх підготовки; термінологічним словником; списком наукової, практичної та навчальної літератури, що висвітлює сучасні проблеми розвитку МЕІ; переліком джерел в Інтернет, за якими можна оперативно відстежити поточні проблеми МЕІ.

Таблиця 3

Предметні компетентності, якими повинні володіти студенти після вивчення навчальної дисципліни за її темами

№ п/п	Назви тем	Назва компетентності
1	2	3
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади МЕІ		
1	Поняття, сутність, ПРП та об'єктивні засади МЕІ	Здатність до визначення сутності МЕІ, її місця в системі СГ та аналізу впливу чинників середовища господарювання на напрями, форми, інтенсивність процесів МЕІ
2	Історія та сучасні напрями МЕІ	Здатність до визначення історичних передумов, особливостей та напрямів інтеграційних процесів
3	Рівні міжнародної регіональної економічної інтеграції	Здатність виявляти потенційні перспективи, форми та напрями діяльності мікроекономічних суб'єктів країн, що інтегруються, виходячи зі стадії інтеграційного процесу
4	Теоретичні засади МЕІ	Здатність до використання висновків концепцій МЕІ в ході практичної діяльності
5	Ефекти МЕІ	Здатність виявляти найбільш ефективні на певній стадії процеси МЕІ, механізми інтеграції; аналізувати реальні та потенційні ефекти впливу інтеграції на розвиток економік окремих країн та всього РІО в цілому
6	Аналіз економічних наслідків різних форм МЕІ	Здатність до визначення відмінностей між ефектами, що породжуються процесами інтеграції на різних її рівнях, та використання цих знань до визначення відмінностей потенціалу економічної взаємодії з країнами, що приймають участь в інтеграції на різних її рівнях
Змістовий модуль 2. Інституціональний, регіональний та процесуальний зрізи МЕІ		
7	Соціокультурна складова МЕІ	Здатність до аналізу впливу особливостей національних культур, зокрема ціннісних орієнтацій, специфіки інститутів, які прийняті в країнах, що інтегруються, на інтеграційні процеси
8	Інституційний вимір МЕІ	Здатність аналізувати організаційні форми МЕІ, виявляти їх переваги та недоліки, відбирати та використовувати в практичній роботі найбільш ефективні

1	2	3
9	Інтеграційні процеси в країнах ядра світ-системи	Здатність до визначення передумов, змістовності та закономірностей розвитку процесів МЕІ в Європі та ПА, використання цих знань у практичній діяльності
10	МЕІ в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні	Здатність до використання знань про особливості інтеграційних процесів в АТР для визначення специфіки та перспектив взаємодії з країнами, що в нього входять
11	Специфіка інтеграційних процесів у країнах, що розвиваються, та у постперехідних економіках (ЛА, ісламські країни, Африка, СНД)	Розуміння особливостей процесів МЕІ в країнах, що розвиваються, та постперехідних економіках, зокрема в країнах ЛА, Африки, Близького Сходу, СНД. Здатність до визначення специфіки та перспектив взаємодії з цими країнами; використання у практичній діяльності знань про специфіку, передумови, потенційні переваги та недоліки посилення інтеграційних зв'язків України в межах ІО, до яких вона входить

Практичні завдання покликані сприяти закріпленню та систематизації знань, отриманих студентами в процесі вивчення навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція". Вони поділені на п'ять груп. *Перша група* завдань сприятиме закріпленню основних теоретичних понять дисципліни. Студентам пропонується навести визначення вказаного терміну або вказати, який термін визначає запропоноване поняття. *Друга група* призначена для самоперевірки глибини засвоєння основних положень теми (стереотипні завдання), їх закріплення (діагностичні завдання) і формування навичок творчого практичного використання (евристичні завдання). До окремих тем дисципліни запропоновані розрахункові завдання. *Третю групу* складають тестові завдання. Студенту пропонується вибрати *одну правильну (або неправильну)* відповідь із п'яти запропонованих. У *четвертій групі* завдань інформацію про явища міжнародного економічного життя необхідно розподілити між альтернативними варіантами відповідей. Оцінка запропонованих тверджень – завдання *п'ятої групи* – сприятиме розвитку навичок критичного оцінювання студентами інформації з проблем міжнародної економічної інтеграції.

Виконання *ситуаційних завдань* покликане забезпечити формування у студентів навичок практичного використання отриманих знань. Роботу слід розпочинати з визначення теми та конкретного питання, до якого можна віднести ситуаційне завдання. Необхідно спробувати відтворити

у своїй пам'яті основні теоретичні положення, що стосуються до запропонованої проблеми. Якщо це не вдається, повернутися до відповідних тем навчального посібника. На наступному етапі роботи встановлюються зв'язки між запропонованою проблемою та теоретичним матеріалом. Чим більше таких зв'язків вдасться відтворити, тим повнішою буде відповідь, тим краще вдасться пов'язати проблему з теорією, "накласти" одне на інше. Тепер уже теоретичні знання допоможуть доповнити відсутній емпіричний матеріал, прогнозувати розвиток явища, виявити його причини, місце в системі економічних відносин.

Виконання *розрахункових завдань* спрямоване на формування навичок практичної роботи зі статистичними даними, що характеризують розвиток світової економіки та міжнародних економічних відносин, закріплення знань і вмінь самостійного визначення показників міжнародної економічної діяльності.

Підготовка та проведення ділової гри може стати підсумковим етапом засвоєння студентом основних положень дисципліни.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження міжнародної економічної інтеграції

1.1. *Поняття, сутність, природно-ресурсний потенціал та об'єктивні засади МЕІ*

Питання для опрацювання

1.1.1. *Входження України в міжнародне економічне середовище й актуалізація дослідження проблем МЕІ.*

1.1.2. *Предмет і завдання дисципліни. МЕІ у структурі міжнародних економічних відносин.*

1.1.3. *Просторовий (регіональний), інституційний (організаційний) і процесуальний (виробничо-технологічний) зрізи МЕІ.*

1.1.4. *Особливості впливу чинників ПРП на процес МЕІ.*

1.1.5. *Основні інтеграційні центри та показники інтеграції.*

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: передумови, об'єктивні засади та сутність, просторовий та організаційний зрізи, предмет і метод, суб'єкти МЕІ; вплив на неї географічних, природно-кліматичних, ресурсних чинників; напрями та форми інтеграційних процесів, основні інтеграційні центри, показники МЕІ.

умінь і навичок: аналізу основних понять теорії міжнародної економічної інтеграції, чинників формування й особливостей впливу на інтеграційні процеси окремих елементів природно-ресурсного середовища господарювання й їх взаємозв'язку з процесами міжнародної економічної взаємодії;

професійних компетентностей: здатність до визначення сутності міжнародної економічної інтеграції й її місця в системі світового господарства, а також особливостей впливу чинників середовища господарювання економік на напрями, форми, інтенсивність інтеграційних процесів.

Ключові поняття: адаптація, асиміляція, дедиференціація, дисиміляція, диференціація, економічна інтеграція ринків, економічне середовище; інтеграція, інтеграція ринків, комунальність, міжнародна економічна взаємодія, міжнародна економічна "дезінтеграція", міжнародна економічна інтеграція, міжнародне економічне співробітництво, міжнародні

економічні контакти, міжрегіональна інтеграція, накопичення; регіон, регіоналізація (глокалізація), регіональні комплекси; розсіювання, природні торговельні блоки, природно-ресурсний потенціал; територія.

Література: [1; 3 – 13; 16]; додаткова: [20; 21; 29; 33; 37; 38].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте зміст поняття "міжнародна економічна інтеграція".
2. З чим, на вашу думку, пов'язана активізація інтеграційних процесів наприкінці ХХ – початку ХХІ століття?
3. Назвіть та охарактеризуйте позитивні наслідки участі України в інтеграційних процесах.
4. Перелічіть та стисло опишіть критерії класифікації інтеграційних процесів.
5. Яким чином інтеграція співвідноситься з іншими формами МЕВ?
6. У чому полягають специфічні сутнісні характеристики МЕІ?
7. Стисло охарактеризуйте специфічні методологічні засади МЕІ як наукової дисципліни.
8. Перелічіть основні етапи розвитку досліджень МЕІ.
9. Перелічіть та дайте стисло характеристику основним чинникам міжнародного економічного середовища.
10. У чому сутність концепції серединності й окраїнності розташування Дж. Коллінза й як вона пов'язана з процесами МЕІ?
11. Яким чином на процеси МЕІ впливають такі чинники ПРП, як природний ландшафт, географічне розташування, забезпеченість мінеральними ресурсами?
12. У чому полягають особливості впливу на процеси МЕІ самовідтворювальних природних ресурсів господарювання?
13. Розкрийте витoki та сутність негативного впливу на процеси МЕІ явищ ресурсного прокляття та голландської хвороби.
14. Що в історичних підставах формування економічної інтеграції суспільства дозволяє пояснити концепція впливу кліматичних чинників Дж. Сакса?
15. Які аспекти економічної інтеграції дозволяє пояснити концепція "виклику та відповіді" А. Тойнбі?
16. Охарактеризуйте комунальність як соціальну характеристику матеріально-технологічного середовища.

17. Яким чином некомунальність матеріально-технологічного середовища впливає на побудову соціальної взаємодії в суспільстві?

18. Що спільного та в чому відмінність просторового та процесуального зрізів МЕІ?

19. Назвіть та охарактеризуйте абсолютні та відносні показники МЕІ.

20. За якими критеріями можна провести якісний аналіз МЕІ?

Питання для дискусії

1. Зростання відкритості національної економіки – нові можливості або нові загрози?

2. Міждисциплінарність предмета дослідження МЕІ.

3. Чи можна вважати регіональний аспект МЕІ ключовим?

4. Яким чином на еволюцію значення окремих чинників ПРП у процесах МЕІ впливає становлення економіки знань?

5. Модель європейської інтеграції – взірєць для інших регіонів світу чи один з можливих варіантів розвитку МЕІ?

Пояснення до виконання завдання

Для дискусійного обговорення в межах кожної теми пропонуються найбільш складні проблеми, що стосуються різних аспектів інтеграційних процесів у сучасному світі. Вони не мають однозначного вирішення, і завдання студентів полягає в пошуку чинників, що зумовлюють можливі альтернативні варіанти їх вирішення.

Дайте визначення поняттям

Адаптація – _____

Асиміляція – _____

Дедиференціація – _____

Дисиміляція – _____

Диференціація – _____

Економічна інтеграція ринків – _____

Економічне середовище – _____

Інтеграція – _____

Інтеграція ринків – _____

Комунальність – _____

Міжнародна економічна взаємодія – _____

Міжнародна економічна "дезінтеграція" – _____

Міжнародна економічна інтеграція – _____
Міжнародне економічне середовище – _____
Міжнародне економічне співробітництво – _____
Міжнародні економічні контакти – _____
Міжрегіональна інтеграція – _____
Накопичення – _____
Некомунальність – _____
Природні торговельні блоки – _____
Природно-ресурсний потенціал – _____
Регіон – _____
Регіоналізація (глокалізація) – _____
Регіональні комплекси – _____
Розсіювання – _____
Територія – _____.

Пояснення до виконання завдання

Ґрунтуючись на знаннях, отриманих у процесі вивчення теми, спробуйте самостійно дати визначення відповідного терміна. Після цього зверніться до термінологічного словника, який подано в посібнику. Порівняйте вашу відповідь з тією, що пропонується в ньому. У випадку виникнення розбіжностей проаналізуйте, які аспекти змістовного наповнення поняття віднайшли відображення у вашій відповіді, а які ні, що вони дають для розуміння відповідного явища. Якщо ваше визначення виявилось більш широким, спробуйте обґрунтувати доцільність такого розширення з позиції більш повного й адекватного розкриття змісту поняття.

Які поняття характеризують такі визначення?

Включення в створення інтеграційного об'єднання країн, розташованих в різних регіонах світу, – _____

Групи близько розташованих країн, що мають історично усталені тісні економічні зв'язки та пов'язані інтенсивними торговельними відносинами, – _____

Групи країн (територій), господарчі комплекси яких настільки тісно пов'язані між собою, що жодна з країн-учасниць не може приймати стратегічні економічні рішення за умови ігнорування їх наслідків для країн-сусідів, – _____

Довгострокові кооперативні зв'язки в торговельній, виробничій та науково-технічній сфері – _____

Зменшення, послаблення або повна втрата зв'язків між певними елементами, їх деконцентрація – _____

Зміна, перетворення відповідно до умов зовнішнього середовища, що трансформуються, – _____

Матеріально-технологічна властивість території (середовища господарювання), що означає можливість технологічної роздробленості, уособленості найважливіших елементів матеріальної інфраструктури та пов'язану з цим можливість їх самостійного функціонування та приватного використання, – _____

Матеріально-технологічна властивість території (середовища господарювання), що передбачає її використання як єдиної нерозподільної системи, частини якої не можуть бути уособлені без загрози розпаду всієї системи, – _____

Механічне нарощування кількості чого-небудь без зміни якісних параметрів системи, в якій воно відбувається, – _____

Найпростіша форма разових економічних зв'язків, що мають епізодичний характер і здійснюються на основі разових угод, – _____

Обмежена частина твердої поверхні землі, яка характеризується визначеною площею, географічним розташуванням та іншими ознаками, – _____

Перетворення власного на чуже в процесі виключення чого-небудь внутрішнього з системи – _____

Процес зростання транскордонних витрат, що призводить до просторового уособлення окремих ринків, яке може виражатися в скороченні обсягів руху товарів, послуг і чинників виробництва, а також у розриві динаміки цін на них. Зростає відносна самостійність і "незалежність" елементів – _____

Процес розвитку певної системи, в ході якого зростає кількість та інтенсивність взаємодій її елементів, посилюється їх взаємний зв'язок і зменшується відносна самостійність відносно один одного, з'являються нові форми взаємодії, в основі яких лежить істотний необхідний зв'язок, кількісні зміни можуть переходити в якісні – якісно змінюється стан системи – _____

Процес спрощення структури системи за рахунок об'єднання або скорочення елементів і функцій, нею виконуваних, – _____

Процес ускладнення системи за рахунок виділення в її структурі нових елементів, що перебирають на себе специфічні функції з забезпечення життєдіяльності усієї системи, – _____

Процес утворення міжнародних інтеграційних об'єднань на рівні національних економік або окремих економічних суб'єктів із метою підвищення ефективності їх господарської діяльності; процес зближення та взаємоприспосовування національних господарських систем, в основі якого – економічний інтерес самостійних суб'єктів господарювання; міжнародний поділ праці, процеси інтернаціоналізації світової економіки – _____

Територія, яка відрізняється від інших територій за певними ознаками та характеризується цілісністю та взаємозв'язками її складових елементів, – _____

Стійкі зв'язки між економічними суб'єктами різних країн, що ґрунтуються на довгострокових економічних угодах, – _____

Сукупність географічних, природно-кліматичних, соціокультурних, ідеологічних, правових, політичних, технологічних і економічних чинників, що визначають напрями розвитку й особливості міжнародних економічних відносин, – _____

Сукупність зовнішніх чинників, які зумовлюють напрями та форми розвитку відтворювальної активності людини, ділового життя, – _____

Сукупність чинників природного середовища, що включаються в господарський оборот, – _____

Уподібнення, злиття, засвоєння, перетворення чужого на власне в процесі включення чого-небудь зовнішнього в систему – _____

Усунення бар'єрів між ринками, яке призводить до включення окремих регіональних ринків у глобальну структуру обмінів, – _____

Формування стійких взаємозв'язків між економічними суб'єктами, що раніше діяли на територіально відособлених ринках, результатом чого стає утворення стабільних потоків товарів, послуг, чинників виробництва та встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності цін на них, – _____

Цілеспрямоване, послідовне, кероване на національному, міжнародному та наднаціональному рівнях поглиблення міжнародних зв'язків на компактному, регіональному просторі – _____

Пояснення до виконання завдання

Пропонована вправа є протилежною до попередньої. Складність і якість її виконання в значній мірі залежить від того, наскільки ґрунтовно ви його опрацювали. Звернення до термінологічного словника після виконання завдання дозволить вам самостійно перевірити рівень засвоєння основного термінологічного апарату теми. У випадку помилкових

відповідей проаналізуйте змістовне наповнення термінів, у визначенні яких виникли проблеми.

Ситуаційні завдання

Пояснення до виконання ситуаційних завдань

Ситуаційні завдання залежно від глибини засвоєння теми, що вони покликані забезпечити, розподіляються на стереотипні, діагностичні й евристичні. Усі три групи завдань призначені сприяти поєднанню теоретичних знань з практикою протікання інтеграційних процесів у сучасному світі. *Стереотипні завдання* сприяють закріпленню отриманих знань з окремих питань теми. *Діагностичні завдання* призначені сприяти формуванню вміння використовувати отримані знання в процесі пошуку можливих шляхів вирішення конкретної ситуації, аналізу проблеми. *Евристичні завдання* покликані створити можливості для закріплення засвоєних знань і вмінь і формування навичок їх творчого використання в процесі вирішення проблем, що постають в процесі розгортання МЕІ. Пропонуються варіанти завдань на встановлення правильного співвідношення, розрахункові завдання та завдання на розвиток аналітичних здібностей шляхом аналітичного оперування з матеріалом, засвоєним у процесі вивчення поточної та попередніх тем дисципліни.

Стереотипні завдання

Пояснення до виконання стереотипних завдань

Стереотипні завдання покликані сприяти засвоєнню основного матеріалу теми шляхом активізації опрацювання ключових його складових у процесі розв'язання відповідних ситуацій-проблем.

1. Використовуючи критерії класифікації інтеграційних процесів дайте змістовну характеристику сутності процесів МЕІ, проаналізуйте спільні та відмінні риси можливих підходів до опису й інтерпретації процесів МЕІ згідно з різними її критеріями. Наведіть, виходячи з них, приклади інтеграційних об'єднань.

Пояснення до виконання завдання

Існує широкий спектр критеріїв, за допомогою яких можна охарактеризувати різні аспекти інтеграції. Кожний з них має своє функціональне призначення. Покажіть, яким чином можна їх використати для опису процесів інтеграції.

2. Охарактеризуйте основні сфери міжнародної економічної взаємодії (МЕВ) і традиційну послідовність розгортання МЕІ. Наведіть приклади інтеграційних об'єднань, що їм відповідають.

Пояснення до виконання завдання

МЕІ може стосуватися усіх або лише окремих сфер МЕВ. Покажіть, які варіанти економічної інтеграції з цього витикають, чим може бути зумовлений їх вибір.

3. Покажіть, яким чином діалектичний підхід дозволяє поглибити розуміння специфічних особливостей інтеграції як процесу вдосконалення суспільного відтворення.

Пояснення до виконання завдання

Наявність суперечностей між окремими елементами суспільного відтворювального процесу, єдність і боротьба протилежностей виступають стимулом його розвитку та вдосконалення, в тому числі й у випадку, коли мова йде про процеси інтеграції. Більше того, інтеграцію можна розглядати як свідчення досить високого рівня економічної взаємодії суб'єктів господарювання. Адже не всяка взаємодія передбачає інтеграцію. Використовуючи діалектичний метод дослідження, розкрийте особливості, переваги та недоліки саме інтеграційного рівня взаємодії.

4. Що спільного у географічному розташуванні та в передумовах інтеграційних процесів, які призвели до становлення та розвитку державності Росії, США, Китаю, Австралії, Бразилії, Індії? Спираючись на концепцію окраїнних і серединних країн Р. Коллінза, обґрунтуйте позитивні та негативні наслідки серединного географічного розташування країни відносно інших країн-сусідів.

5. На конкретних прикладах РК і ПРК розкрийте сутність парадоксу негативного впливу забезпеченості РК природними ресурсами на процеси розвитку та МЕІ.

6. Використовуючи статистичні дані, що розміщені в Інтернет, наведіть розгорнутий порівняльний аналіз стану інтеграції в регіонах Центральної та Східної Європи, Північно-Східної Азії, Південної Америки.

Пояснення до виконання завдання

Для характеристики процесів інтеграції запропонований до використання широкий спектр абсолютних і відносних, кількісних та якісних показників. У переліку джерел інформації наведені Інтернет-ресурси, які висвітлюють різні сторони міжнародної економічної взаємодії суб'єктів господарювання, подають статистичні дані, що можуть бути використані

для аналізу процесів інтеграції. Особливу цінність мають матеріали, що пропонуються на сайтах відповідних РІО, глобальних економічних організацій, національних статистичних агенцій. Базуючись на них, наведіть порівняльний загальний аналіз стану та динаміки процесів інтеграції у вказаних регіонах світу або аналіз окремих її аспектів (інтеграція в певних сферах суспільного відтворювального процесу, на окремих рівнях).

Діагностичні завдання

Пояснення до виконання діагностичних завдань

Діагностичні завдання покликані сприяти формуванню вмінь використання студентами отриманих теоретичних знань з аналізу конкретних ситуацій, винесення власного "діагнозу" ситуації, висновків і пропозицій.

1. У чому, згідно з концепцією Дж. Сакса, полягає відмінність між древнім Багдадом і середньовічним Лондоном, яка створила можливість формування суттєво відмінних форм господарювання?

Пояснення до виконання завдання

Відправним моментом роботи над завданням є врахування відмінностей клімату вказаних міст і знання особливостей еволюції форм господарювання, чинників, що забезпечили їх еволюцію.

2. Назвіть інтеграційні об'єднання, утворені за принципами РК – РК, РК – ПРК, ПРК – ПРК. У чому полягає їх особливість? На прикладі конкретних РІО покажіть сильні та слабкі сторони різних варіантів поєднання в єдиному ІО ПРК і РК.

3. На основі статистичних даних провідних міжнародних економічних організацій проаналізуйте стан інтеграційних процесів, що охоплюють країни, які відносяться до різних рівнів економічного розвитку. Наскільки вони здатні підтвердити або спростувати твердження про доцільність інтеграції з урахуванням цього критерію?

Пояснення до виконання завдання

Як і в шостому стереотипному завданні, основою для роботи над цим завданням є використання джерел Інтернет. У даному випадку обмежується коло питань, що підлягають аналізу. На відміну від стереотипного завдання, покликаного залучити до аналізу якнайширше коло показників МЕІ, в цьому завданні варто звернути увагу саме на ті з них, що найкраще характеризують проблеми, які породжує включення в єдине ІО країн, що суттєво відрізняються за рівнем економічного розвитку.

Евристичні завдання

Пояснення до виконання евристичних завдань

Евристичні завдання призначені для формування у студентів навичок творчого використання отриманих знань у процесі розв'язання різноманітних проблем, що можуть породжуватися МЕІ.

1. Чому, на вашу думку, інтеграційні процеси найбільш активно розгортаються на Європейському континенті, в Південно-Східній Азії та на Північноамериканському континенті? Чому інтеграція гальмується на Африканському континенті?

Пояснення до виконання завдання

Відправним моментом роботи над завданням є визначення особливостей країн, що розташовані в даних регіонах.

2. Використовуючи знання щодо впливу чинників ПРП на процеси МЕІ, покажіть, що спільного та в чому відмінності процесів інтеграції, які в кінцевому підсумку призвели до створення ЄС, США, ФРН, РФ.

3. За допомогою яких джерел інформації можна сформувати інформаційну базу для проведення якісного аналізу наступних комплексних критеріїв інтеграції:

масштаби транскордонних потоків;

взаємодія в структурі цін;

близькість моделей поведінки споживачів;

масштаби регіональної спеціалізації;

ефекти від зовнішніх шоків;

міра відштовхування та взаємного тяжіння національних економік у "гравітаційній моделі"?

4. Використовуючи ваші знання про передумови, макроекономічні стимули, сучасний стан, основні центри, критерії класифікації форм МЕІ, дайте прогноз її розвитку.

Укажіть правильну послідовність

Пояснення до розв'язання

Студентам необхідно відранжувати вказані терміни в першому випадку за рівнем наростання інтенсивності взаємодії, а в другому випадку – її зменшення.

1. Укажіть правильну послідовність (від 1 до 4) категорій, що характеризують різні рівні інтенсивності взаємодії: асиміляція, інтеграція, накопичення, диференціація.

2. Укажіть правильну послідовність (від 1 до 4) категорій, що характеризують різні рівні інтенсивності взаємодії: дисиміляція, дедиференціація, розсіювання, дезінтеграція.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

Пояснення до розв'язання

Указані висловлювання мають безпосереднє відношення до теми, що вивчається. Вони можуть правильно відбивати її зміст, а можуть або в цілому, або в окремих своїх частинах бути помилковими. Завдання студента – критично оцінити кожне з них і винести власний висновок: правильні вони або помилкові.

1. Економічна інтеграція зазвичай починається зі сфери торгівлі товарами; далі розповсюджується на послуги, інвестиційну, кредитну діяльність, міграцію робочої сили.

2. Суперечливість МЕІ в значній мірі базується на відмінності інтересів сторін, неоднаковій здатності окремих ланок відтворювальних структур до участі в самому процесі. Легше вона протікає в сферах ринкового (особливо товарного) обігу; менш піддається інтегруванню безпосередньо виробнича сфера; найбільш складна валютна інтеграція.

3. Історію розвитку МЕІ як наукової дисципліни можна розподілити на п'ять етапів.

4. Сутнісною рисою, що характеризує економічну інтеграцію, є характер взаємовідносин господарюючих суб'єктів, що передбачає поєднання в єдину виробничу систему елементів суспільної відтворювальної структури, які можуть відноситися до різних галузей промисловості, країн, регіонів світу.

Навчальна гра

Пояснення до виконання завдання

Навчальна гра є спрощеним варіантом рольової або ділової гри. Вона покликана активізувати аудиторну роботу всієї групи та формувати навички роботи в команді шляхом колективного вирішення певного навчального завдання. Гра проводиться на основах змагальності. На початку гри студенти розподіляються на дві або більшу кількість команд. Принципи поділу на команди можуть варіюватися. Серед них: розташування студентів у списку групи, в аудиторії, в ряду, колір волосся або одягу,

звички та вподобання студентів тощо. Склад команд, які приймають участь в різних іграх, повинен змінюватися. Залежно від мети, тематики гри конкретні завдання може ставити керівник гри, члени команди суперника. Більш ускладнений варіант гри може передбачати персоналізацію у складі команд тих осіб, які ставлять чергові завдання (запитання) і членів команди-суперника, які повинні на них відповісти. У якості призу активні члени команди-переможці отримують бали. Максимальна кількість балів, яку може тримати за одну навчальну гру команда, що перемогла, – 6. Бали розподіляються між її членами залежно від їх внеску в перемогу. Тривалість навчальної гри – 10–15 хвилин.

1. Навчальна гра "**Критерії класифікації процесів інтеграції**".

Мета гри – закріплення знань про критерії, за якими можна класифікувати процеси інтеграції.

На початку гри група ділиться на команди.

Та команда, яка починає, називає критерій, за яким можна класифікувати процеси інтеграції. Команда-суперник повинна пояснити його сутність і зміст, назвати підгрупи, які виділяються згідно з цим критерієм, навести їх стисло характеристику та призначення.

Після завершення відповіді ця команда пропонує критерій для першої команди.

За кожне правильно сформульоване завдання (критерій, що необхідно охарактеризувати) та правильну відповідь командам нараховуються бали.

У випадку нездатності однієї з команд поставити завдання або дати відповідь хід передається супернику. Перемагає команда, що набрала більше балів.

Час на постановку завдання (критерій, який необхідно охарактеризувати) обмежується 15 секундами, на відповідь дається максимум 2 хвилини.

Після завершення гри команди оцінюють повноту охоплення в процесі гри критеріїв класифікації процесів інтеграції та повноту розкриття кожною з команд критеріїв, які вони характеризували.

Тестові завдання

Пояснення до розв'язання

Кожне тестове завдання включає п'ять варіантів відповіді та може мати *лише одну або чотири правильних відповіді*. Усі тестові завдання

з дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" складені таким чином, що в жодному з них не може бути двох або трьох правильних відповідей.

Виберіть правильну відповідь

1. До чинників підвищення значення інтеграції для України відносять:

а) скорочення перешкод для переміщення товарів і чинників виробництва;

б) інтеграція в міжнародні виробничі ЛДВ і можливість участі у формуванні спільної економічної політики;

в) зростання якості життя населення;

г) забезпечення конкурентоспроможності економіки;

д) зростання економічної незалежності країни.

2. Наявність якої зі вказаних форм міжнародних економічних відносин зазвичай слугує початковим етапом інтеграції:

а) міжнародна торгівля;

б) міжнародні інвестиції та міжнародний кредит;

в) міжнародний рух робочої сили;

г) міжнародний рух технологій та міжнародна кооперація виробництва;

д) міжнародні валютні відносини?

3. "Глибока інтеграція" стосується:

а) сфери ухвалення рішень;

б) власне виробництва;

в) ринкового обігу;

г) глобальної взаємодії;

д) епізодичної взаємодії.

4. Сутність інтеграції як процесу:

а) розвиток певної системи;

б) зростання кількості й інтенсивності взаємодії елементів;

в) скорочення взаємозв'язку елементів і посилення їх самостійності;

г) поява нових форм взаємодії, в основі яких істотно необхідні

зв'язки;

д) кількісні зміни переходять в якісні – якісно змінюється стан системи.

5. Особливості інтеграції як процесу кооперації:

а) добровільність;

б) цілеспрямованість;

в) максимальна конкуренція економічних інтересів партнерів;

- г) поліпшення умов господарювання, адаптації до зовнішніх умов;
- д) скорочення витрат.

6. Стимули MEI:

- а) розширення ринків товарів і чинників виробництва, ефект масштабу виробництва;
- б) використання переваг місця знаходження й оптимізація транспортних витрат;
- в) застосування трансфертних цін і отримання держзамовлень;
- г) зростання якості життя населення;
- д) поглиблення диференціації каналів збуту.

7. Інтеграційний рівень міжнародного економічного співробітництва можна розподілити на:

- а) багатосторонній;
- б) двосторонній;
- в) регіональний;
- г) міжрегіональний;
- д) глобальний.

8. До специфічних сутнісних характеристик MEI відносять:

- а) усунення обмежень у русі товарів і чинників виробництва, узгодження економічної політики, зближення національних законодавств;
- б) стабілізація структури економік країн-учасниць;
- в) поглиблення міжнародної спеціалізації та кооперації, взаємне проникнення та переплетення національних виробничих процесів;
- г) цілеспрямованість управління процесом;
- д) поєднання створення РІО з міжрегіональною інтеграцією.

9. До цілей MEI відносять:

- а) зростання національної конкурентоспроможності шляхом спільного протистояння викликам глобалізації;
- б) розширення ринків чинників виробництва та збуту, використання переваг "економії масштабу";
- в) сприяння модернізації та структурним реформам, посилення позицій на світових ринках;
- г) протистояння постперехідних країн регіональним торговельним угодам ПРК;
- д) створення сприятливого зовнішньополітичного середовища)

10. Чинники, що відрізняють MEI від EI:

- а) наявність додаткових бар'єрів, що ускладнюють взаємодію економічних суб'єктів;

- б) унікальність проблем, з якими стикаються учасники, складність або неможливість їх вирішення на мікро- та макрорівнях;
- в) можливість отримання "ефекту масштабу";
- г) зацікавленість держав і необхідність послідовної, цілеспрямованої, поетапної координації їх діяльності у вирішенні певних проблем;
- д) необхідність укладання міжнародних угод і бажаність створення наднаціональних органів управління.

11. До чинників географічного розташування відносять:

- а) близькість розташування потенційних партнерів і наявність транспортних шляхів;
- б) серединність або окраїнність;
- в) ландшафт;
- г) вихід до узбережжя морів і наявність судноплавних рік;
- д) кліматичні умови.

12. У концепції цивілізаційного розвитку А. Тойнбі до чинників, що визначають особливості системи господарювання, відносять:

- а) специфіку географічного, природного та соціального середовища;
- б) поєднання викликів зовнішнього середовища та можливостей відповіді на них;
- в) стимули природного середовища, "безплідних країн" і "нової землі";
- г) стимули ударів, тисків і обмежень;
- д) суспільні властивості матеріально-технологічного середовища).

13. До чинників міжнародного економічного середовища відносять:

- а) природно-географічні;
- б) економіко-технологічні;
- в) глобально-екологічні;
- г) політико-правові;
- д) соціокультурні.

14. До чинників природного середовища відносять:

- а) окраїнність або серединність розташування, відстань і кількість партнерів;
- б) етнічний склад населення;
- в) характер кордонів, вихід до морів, наявність судноплавних рік;
- г) особливості природного ландшафту та забезпеченості природними ресурсами;
- д) кліматичні умови.

15. До природних ресурсів світового господарства включають:

- а) земельні, ґрунтові, водні;
- б) біологічні та лісові;
- в) мінеральні й енергетичні;
- г) кліматичні та рекреаційні;
- д) антропогенно-технічні.

16. До специфічних чинників природно-ресурсного середовища господарювання, що стимулюють процеси інтеграції, можна віднести:

- а) різноманітність ресурсів, що використовуються;
- б) обмеженість ресурсної бази;
- в) взаємозамінність ресурсів, що використовуються;
- г) нерівний розподіл ресурсів між регіонами та країнами;
- д) вичерпність запасів.

17. Наслідком впливу некомунальних характеристик матеріально-технологічного середовища господарювання стає формування:

- а) субсидіарної ідеології;
- б) взаємодоповнюваності самостійних суб'єктів;
- в) унітарного державного устрою;
- г) прецедентного права;
- д) пріоритет ринку.

18. Наслідком впливу комунальних характеристик матеріально-технологічного середовища господарювання стає формування:

- а) комунітарної ідеології;
- б) пріоритету загального над окремим;
- в) домінування Центру;
- г) кодифікованого права;
- д) пріоритету ринку.

1.2. Історія та сучасні напрями МЕІ

Питання для опрацювання

1.2.1. Історична обмеженість поняття МЕІ.

1.2.2. Епоха формування національних держав та історичні типи інтеграції.

1.2.3. Промислова революція, еволюція галузевої структури економіки та МЕІ.

1.2.4. МЕІ у другій половині ХХ сторіччя й її наслідки.

1.2.5. Глобалізація й інтеграція: спільне й особливе.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про історичні витоки формування інтеграційних процесів, їх економічні наслідки, вплив галузевої структури економіки на процеси інтеграції, взаємовідношення МЕІ та глобалізації;

умінь і навичок аналізу об'єктивних підстав історичної еволюції форми інтеграції й їх взаємозв'язку з сучасними процесами МЕІ;

професійних компетентностей: визначення об'єктивних конкретно-історичних передумов різних форм інтеграції.

Ключові поняття: ганзейський союз; глобалізація; голландська хвороба; деіндустріалізація; демонстраційний ефект; ефект доміно; імперія; індустріалізація; країни, що розвиваються; повні митні союзи (митна унія); промислова революція; промислово розвинені країни; ресурсне (нафтове) прокляття; часткові митні союзи.

Література: основна: [3; 4; 9 – 11; 14]; додаткова: [21; 22; 27; 29; 31; 47; 56; 65; 86].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. У чому полягають передумови історичної обмеженості МЕІ?
2. Назвіть і дайте стисло характеристику історичних типів інтеграції.
3. У чому полягають особливості інтеграції в межах імперських утворень?
4. Охарактеризуйте економічні передумови інтеграції в рамках союзів міст.
5. Наведіть історичний приклад і поясніть механізм інтеграції міського купецтва та феодальної верхівки.
6. На прикладі Англії, Франції та Росії поясніть особливості процесу інтеграції під керівництвом феодальної держави.
7. У чому полягають історичні передумови й особливості протікання інтеграції як союзу великої кількості малих феодальних володінь?
8. Яким чином теорія стадій росту У. Ростоу може пояснити вплив еволюції галузевої структури економіки на процеси МЕІ?
9. Покажіть, як еволюція галузевої структури економіки впливає на розвиток інтеграційних процесів у суспільстві.
10. Чому за умов домінування натурального способу господарювання абсолютної переваги набуває первинний сектор економіки?

11. Перелічіть й охарактеризуйте основні рівні економічної інтеграції, задіяні в процесі становлення вторинного сектору економіки.

12. У чому полягають особливості інтеграції як процесу кооперації виробничих відносин?

13. Яких цілей дозволяє досягти процес МЕІ?

14. Які передумови необхідні для успіху МЕІ?

15. Назвіть та охарактеризуйте мікроекономічні стимули МЕІ.

16. Назвіть два основних підходи до організації міжнародного економічного співробітництва з другої половини ХІХ до останньої чверті ХХ ст.

17. Назвіть і поясніть особливості трьох хвиль МЕІ у другій половині ХХ ст.

18. Які особливості післявоєнної історії Європи можна визначити з огляду на непослідовність утворення основних РІО на її теренах?

19. Назвіть та охарактеризуйте особливості сучасного етапу МЕІ.

20. Перелічіть й охарактеризуйте основні передумови МЕІ.

21. У чому полягають потенційні позитивні та негативні наслідки МЕІ?

22. Що таке регіоналізація (глокалізація)?

23. Розкрийте основний зміст глобалізації.

Питання для дискусії

1. Що спільного й у чому відмінність понять "господарювання" й "економіка"?

2. Чи всі з ранніх типів інтеграції можна вважати МЕІ?

3. Розвиток галузевої структури економіки – стимул або перешкода МЕІ?

4. Післявоєнна інтеграція – провал чи успіх?

5. Глобалізація й інтеграція – взаємодоповнювані чи альтернативні шляхи розвитку?

Дайте визначення поняттям

Ганзейський союз – _____

Глобалізація – _____

Голландська хвороба – _____

Деіндустріалізація – _____

Демонстраційний ефект – _____

Ефект доміно – _____

Імперія – _____

Індустріалізація країн, що розвиваються, – _____

Повні митні союзи (митна унія) – _____

Промислова революція – _____

Промислово розвинені країни – _____

Ресурсне (нафтове) прокляття – _____

Часткові митні союзи – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг, – _____

Історичний тип торговельної та політичної інтеграції незалежних міських торговельних центрів, в основі якої були економічні інтереси купецьких гільдій, що намагалися таким чином захистити свої економічні інтереси і знизити ризики, пов'язані з торгівлею на далекі відстані, – _____

Країни з недостатньо розвинутою економікою, незначним економічним потенціалом, відсталою технікою та технологією, структурою промисловості й економіки в цілому, недостатньо кваліфікованою робочою силою, що ставлять собі за мету досягнення рівня розвитку ПРК, – _____

Країни, що забезпечують розвиток економіки на основі накопиченого значного обсягу передового науково-технічного капіталу та наявності висококваліфікованої робочої сили, – _____

Переключення, завдяки більш високій нормі прибутку, інвестиційних потоків і напрямів розвитку економіки країни з високотехнологічних галузей на капіталомісткі видобувні – _____

Перехід від ручної праці до машинної, від мануфактури до фабрики – _____

Посилення інтеграційних спрямувань країн – сусідів РІО, що виникає в результаті переорієнтації на внутрішньорегіональну співпрацю та стимулює країни, які втрачають торговельні потоки, до приєднання до нього – _____

Процес перетворення світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, робочої сили й капіталу на основі поступового зняття перепон між окремими країнами – _____

Процес соціальних та економічних змін, викликаних скороченням або повним припиненням індустріальної активності в регіоні або країні, особливо у важкій промисловості та в індустріальному виробництві, – _____

Синергетичний ефект від утворення РІО, що виникає в разі успіху процесу інтеграції та пов'язаний із зацікавленістю нових країн у вступі до об'єднання в намаганні повторити успіх країн-членів, – _____

Система державного устрою, що засновується на концентрації влади і ресурсів у Центрі через обмеження можливостей периферійних частин самостійно встановлювати зв'язки між собою та з іншими країнами, – _____

Ситуація стагнації економічного розвитку країн, що видобувають та експортують значні обсяги нафтових (інших) ресурсів, у результаті зацікавленості як зовнішніх споживачів, так і еліти суспільства лише в максимізації власних рентних доходів – _____

Форма регіональної інтеграції, що виникла у ХІХ ст. і передбачала наявність єдиних митних територій, митних тарифів, адміністрацій, спільного укладання договорів з іншими країнами, уніфікації податків і розподілу доходів на основі єдиного підходу, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Простежте зв'язок між основними формами міжнародних економічних відносин і хвилями індустріалізації, деіндустріалізації та нової індустріалізації. Як ці процеси позначилися на специфіці МЕІ у відповідний період?

2. Укажіть, яким чином розвиток економічної інтеграції пов'язаний з розгортанням галузевої структури економіки. Чи можна говорити про економічну інтеграцію в умовах домінування натурального способу господарювання? Якщо так, то наведіть приклади.

3. Установіть правильне співвідношення між відповідними критеріями порівняння глобалізації та МЕІ: 1 – утрата національної ідентичності у рамках РІО; 2 – глобальність; 3 – ексклюзивність у рамках об'єднання; 4 – між- і внутрішньорегіональність; 5 – міжнародні урядові та неурядові органи та інституції, ТНК; 6 – міжурядові, наднаціональні органи та інституції; 7 – надмірна диференціація; 8 – посилення співпраці, координації; 9 – розчинення та розмивання; 10 – спонтанність; 11 – традиційність; 12 – уніфікація з урахуванням різноманітності; 13 – формальне рівноправ'я в глобальних масштабах; 14 – цілеспрямованість, керованість, послідовність.

Заповніть графи табл. 1.1.

Відмінності інтеграції та глобалізації

Критерії	Інтеграція	Глобалізація
<i>Характер процесу</i>		
<i>Масштаби</i>		
<i>Характер взаємодії</i>		
<i>Форми господарювання</i>		
<i>Інституціональна сфера</i>		
<i>Координація взаємодії</i>		
<i>Усвідомлювані погрози</i>		

Діагностичні завдання

1. Чому в XIX ст. Великобританія традиційно виступала за багатосторонню економічну співпрацю на основі лібералізації торговельних відносин, а США віддавали перевагу двосторонній співпраці на основі надання преференцій? Яким чином указані форми міжнародної взаємодії взаємопов'язані з МЕІ?

2. Деіндустріалізація в різних проявах супроводжувала МЕІ на різних етапах її еволюції. Розкрийте загальні та специфічні її передумови, вплив вартості робочої сили, зокрема механізми та наслідки на відповідних етапах.

3. На основі даних табл. 1.2 визначте регіони світу, в яких МЕІ відбувається найбільш інтенсивно. Який тип інтеграції та між якими за рівнем розвитку країнами переважає, чим можна пояснити саме такі пріоритети країн, що інтегруються?

Таблиця 1.2

Регіональні ІО за характером і рівнем розвитку учасників. 2010 р. [101, р. 57]

Критерії		Африка (58)	СНД (12)	Європа (40)	Південна Америка (12)	Центральна Америка (7)	Карибський басейн (24)	Західна Азія (8)	Океанія (30)	Середній Схід (19)	Східна Азія (19)	Північна Америка (5)
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Внутрішньо регіональні	Усього	24	29	36	13	7	0	7	7	5	17	1
	На країну	0,4	2,4	0,9	1,1	1,0	0,0	0,9	0,6	0,2	0,9	0,2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Міжрегіональні	Усього	31	4	42	62	34	19	14	30	10	34	37
	На країну	0,5	0,3	1,1	4,3	4,9	0,8	1,8	2,3	0,3	1,8	7,4
ПРК/ПРК	Усього	0	0	21	0	0	0	0	0	2	1	2
	На країну	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,4
ПРК/ПК	Усього	12	2	41	11	3	3	1	15	11	22	18
	На країну	0,2	0,2	1,0	0,9	0,4	0,1	0,1	1,2	0,4	1,2	3,6
РК/РК	Усього	43	31	16	54	38	16	20	22	2	28	18
	На країну	0,7	2,6	0,4	4,5	5,4	0,7	2,5	1,7	0,1	1,5	3,6

3. Спираючись на методологічний апарат концепції стадій зростання У. Ростоу, покажіть негативні та позитивні чинники утворення інтеграційних об'єднань, що включають ПРК і РК.

Пояснення до виконання завдання

Спираючись на критерії, що характеризують відмінності окремих стадій розвитку, покажіть, як за цими критеріями можуть відрізнитися ПРК і РК та як ці відмінності можуть впливати на умови інтеграційної взаємодії між цими країнами.

Евристичні завдання

1 Заповніть графі табл. 1.3 і наведіть, виходячи з отриманих результатів, стисло характеристику основних історичних типів інтеграції.

Таблиця 1.3

Особливості історичних типів інтеграції

Тип інтеграції	Ключовий суб'єкт	Основна сфера	Провідний інтерес	Характер відносин суб'єктів	Інституційне втілення	Приклади
1	2	3	4	5	6	7
Імперська						
Міські союзи						
Союз села та міста						

1	2	3	4	5	6	7
<i>Інтеграція під керівництвом найбільшого феодала</i>						
<i>Інтеграція колоній</i>						
<i>Інтеграція великої кількості малих держав</i>						

2. На основі знань про необхідні передумови, позитивні та негативні наслідки інтеграції, дослідження статистичних даних про стан економічних відносин України з країнами Європи, СНД, регіонів Північно-Східної Азії, Близького Сходу визначте доцільність створення певних регіональних і міжрегіональних інтеграційних об'єднань або входження України до тих, що вже існують, та можливу їх специфічну спрямованість.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Обмеженість історичних рамок МЕІ пов'язана з існуванням національної держави та домінуванням економічних відносин.

2. Історичні передумови впровадження митних зборів пов'язані із зародженням ринків, ринкових і проїзних зборів. Як і сучасні мита, вони мали прикордонний характер. Відповідно, легко визначити, де митний збір, а де торговельний.

3. Альтернативою ЄЕС на перших етапах його історії була ЄАСТ, створена на основі угоди, підписаної в 1960 р.

4. У 1990 р. на руїнах РЕВ країни ЦЄ утворили Вишеградську трійку (четвірку) – Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина. У 1993 р. на її основі було створено СЕФТА (Центральноевропейська угода про вільну торгівлю). У 1996 р. до неї приєдналася Словенія.

Навчальна гра

1. Навчальна гра "**Україна й історичні варіанти інтеграції**".

Мета гри – закріплення знань про основні історичні типи інтеграції, їх зв'язок зі стадіями процесу розвитку за У. Ростоу та впливу МЕІ на еволюцію процесів індустріалізації та деіндустріалізації.

Група розподіляється на команди, кожна з яких за чергою описує, яким чином Україна може бути дотична до одного з історичних типів інтеграції та як цей зв'язок може бути зумовлений стадією процесу розвитку, на якій знаходилася Україна, і характером міжнародної еволюції процесу індустріалізації.

За кожну правильну та повну відповідь нараховується три бали.

Команда-суперник у разі необхідності доповнює основну відповідь і таким чином може перерозподілити бали на свою користь.

Перемагає команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

Тестові завдання

1. До якого історичного типу інтеграції можна віднести Республіку Об'єднаних Провінцій:

- а) у межах імперських утворень;
- б) торговельні союзи міст;
- в) інтеграція міста та села;
- г) під керівництвом найбільшого феодала;
- д) компроміс між дрібними феодалами або колишніми колоніями?

2. До якого історичного типу інтеграції можна віднести створення США:

- а) у межах імперських утворень;
- б) торговельні союзи міст;
- в) інтеграція міста та села;
- г) під керівництвом найбільшого феодала;
- д) компроміс між дрібними феодалами або колишніми колоніями?

3. До якого історичного типу інтеграції можна віднести історичне становлення Франції:

- а) у межах імперських утворень;
- б) торговельні союзи міст;
- в) інтеграція міста та села;
- г) під керівництвом найбільшого феодала;
- д) компроміс між дрібними феодалами або колишніми колоніями?

4. У чому полягає особливість інтеграції у рамках ганзейських союзів:

- а) політичне об'єднання купецтва та феодалів. Міжрегіональна інтеграція міст доповнюється регіональною інтеграцією міста та села;
- б) інтеграція як союз безлічі дрібних феодалських держав;
- в) основний суб'єкт – купецтво;

г) на основі принципу субсидіарності центральних органів влади відносно до інтересів суб'єктів, що сформували нову державу;

д) нерівноправна інтеграція. Колесо без ободу?

5. У чому полягає особливість інтеграції Німеччини:

а) політичне об'єднання купецтва та феодалів. Міжрегіональна інтеграція міст доповнюється регіональною інтеграцією міста та села;

б) інтеграція як союз безлічі дрібних феодальних держав;

в) основний суб'єкт – купецтво;

г) на основі принципу субсидіарності центральних органів влади відносно до інтересів суб'єктів, що сформували нову державу;

д) нерівноправна інтеграція. Колесо без обода?

6. У чому полягає особливість інтеграції Британської імперії:

а) політичне об'єднання купецтва та феодалів. Міжрегіональна інтеграція міст доповнюється регіональною інтеграцією міста та села;

б) інтеграція як союз безлічі дрібних феодальних держав;

в) основний суб'єкт – купецтво;

г) на основі принципу субсидіарності центральних органів влади відносно до інтересів суб'єктів, що сформували нову державу;

д) нерівноправна інтеграція. Колесо без ободу?

7. До тенденцій розвитку сільського господарства як чинника МЕІ можна віднести:

а) домінування малого товарного виробництва;

б) скорочення частки сільгосппродукції в міжнародній торгівлі;

в) намагання ПРК забезпечити продовольчу незалежність;

г) зростання якості споживання в НІК;

д) перехід сільгоспвиробництва в РК на індустріальну основу.

8. Наслідком промислової революції стає розвиток інтеграційних процесів:

а) у промисловості;

б) між вторинним та первинним секторами;

в) між Європою, узбережжям Червоного моря, островами Пряностей;

г) між метрополією та колоніями;

д) між імперіями.

9. Інтеграція у вторинному секторі в сучасному світі знаменує:

а) перехід від спеціалізації у виробництві товарів кінцевого споживання до спеціалізації у виробництві комплектувальних;

б) перехід спеціалізації з внутрішньогалузевого на міжгалузевий рівень;

- в) розвиток міжнародної кооперації виробництва;
- г) формування транскордонних кластерних структур;
- д) посилення міжсекторальної інтеграції.

10. MEI відбивається в таких тенденціях розвитку вторинного сектора:

- а) спеціалізація ПРК на наукоємній продукції з високою доданою вартістю;
- б) перенесення виробництва низької складності в РК, а середньої – в НІК;
- в) концентрація виробництва в руках постачальників сировини, які ним забезпечують;
- г) поглиблення міжнародної кооперації виробництва;
- д) подовження життєвого циклу та скорочення матеріалоемності товарів.

11. EI пов'язано з такою послідовністю еволюції галузевої структури країн світу:

- а) домінування сільського господарства;
- б) розвиток відносно нескладних галузей легкої та харчової промисловості;
- в) капітало- та матеріалоемні галузі, орієнтовані на продукцію масового попиту;
- г) науково- та працемісткі високотехнологічні галузі, що виробляють унікальну продукцію індивідуалізованого попиту;
- д) нарощування частки галузей сфери послуг, її домінування в РК.

12. Переміщення мануфактурного виробництва з Іспанії й Італії можна назвати:

- а) першою локальною деіндустріалізацією;
- б) першою глобальною деіндустріалізацією;
- в) другою глобальною деіндустріалізацією;
- г) неоіндустріалізацією;
- д) правильна відповідь відсутня.

13. Розгортання мануфактури в Індії та Китаї в результаті експансії європейських виробників можна назвати:

- а) першою локальною деіндустріалізацією;
- б) першою глобальною деіндустріалізацією;
- в) другою глобальною деіндустріалізацією;
- г) неоіндустріалізацією;
- д) правильна відповідь відсутня.

14. Численні спроби запозичення РК досвіду ПРК можна назвати:

- а) першою локальною деіндустріалізацією;
- б) першою глобальною деіндустріалізацією;
- в) другою глобальною деіндустріалізацією;
- г) неоіндустріалізацією;
- д) правильна відповідь відсутня.

15. До особливостей сучасного етапу МЕІ відносять:

- а) спрямованість на реалізацію довгострокових програм;
- б) поступовий перехід від внутрішньо- до зовнішньоорієнтованих ІО;
- в) розповсюдження ІО, що поєднують ПРК і РК;
- г) абсолютна перевага регіональної інтеграції;
- д) розвиток процесуальної інтеграції у виробничій сфері.

16. Серед регіональних інтеграційних об'єднань, що відіграли важливу роль в післявоєнній інтеграції Європи, варто виділити:

- а) Бенілюкс;
- б) РЕВ;
- в) ЄОВС;
- г) ОЧЕС;
- д) ЄАВТ.

17. Який підхід до міжнародної співпраці найбільш характерний для економічної політики США протягом другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.:

- а) багатостороннє економічне співробітництво;
- б) двостороння співпраця на основі надання преференцій;
- в) регіональна інтеграція;
- г) лібералізація торгівлі;
- д) міжрегіональна інтеграція?

18. Економічна роль інтеграції полягає в:

- а) розширенні економічного простору, створенні сприятливіших умов для ефективного розміщення продуктивних сил;
- б) створенні умов для поглиблення виробничої та науково-технічної співпраці;
- в) поглибленні регіонального розподілу праці на основі порівняльних переваг;
- г) забезпеченні можливості для національних виробників торгувати з усіма країнами світу на основі режиму найбільшого сприяння;
- д) об'єднанні зусиль країн-учасниць у вирішенні соціально-економічних проблем і визначенні економічної політики відносно ТК.

19. Передумови успіху MEI:

- а) певний хоча б мінімальний, приблизно однаковий рівень розвитку та зрілості економіки, сумісність господарських механізмів;
- б) наявність взаємовиключних структур;
- в) виникнення в результаті MEI демонстраційного ефекту й ефекту доміно;
- г) наявність спільних кордонів та історично сформованих економічних відносин, політичної волі та країн – лідерів інтеграції;
- д) спільність господарських та інших проблем, що реально стоять перед країнами.

20. Позитивні результати MEI:

- а) зростання місткості внутрішніх ринків, сукупного ВВП, купівельної спроможності та зниження цін на товари;
- б) поглиблення спеціалізації, удосконалення структури виробництва;
- в) зростання обсягу іноземного інвестування й ефективності діяльності;
- г) підвищення конкурентоспроможності виробників, прискорення темпів розвитку;
- д) посилення взаємозалежності економіки країн, що інтегруються.

21. Негативні результати MEI:

- а) скорочення мит призводить до зменшення бюджетних надходжень;
- б) реструктуризація економіки в результаті включення в інтеграційне об'єднання може призвести до згортання окремих виробництв, зростання безробіття;
- в) посилення конкуренції між виробниками однорідної продукції у рамках усього об'єднання;
- г) нерівномірний розподіл економічних вигод і витрат між членами РІО;
- д) зростання взаємозалежності економік, які інтегруються, в результаті поглиблення спеціалізації виробництва.

22. Регіоналізація як напрям MEI передбачає:

- а) цілеспрямованість, послідовність, керованість процесу;
- б) можливість створення національних, міжнаціональних і наднаціональних органів;
- в) єдність просторових масштабів;
- г) домінування процесуального чинника;
- д) спільність природних, історичних, економічних, культурних передумов MEI.

23. Зміст глобалізації включає:

- а) взаємодію та сплетіння економічних, політичних, культурних трансакцій на світовому рівні;
- б) керованість процесів з боку наднаціональних організацій;
- в) поширення як безпосередніх, так і опосередкованих зв'язків між суб'єктами економічних відносин різних країн;
- г) формування глобальної системи світогосподарських відносин;
- д) створення глобальних органів управління цими процесами.

1.3. Рівні міжнародної регіональної економічної інтеграції

Питання для опрацювання

1.3.1. Передумови диференціації рівнів регіональної інтеграції.

1.3.2. Рівні регіональної інтеграції.

1.3.2.1. Преференційний союз і вільний економічний простір.

1.3.2.2. Митний союз.

1.3.2.3. Спільний ринок.

1.3.2.4. Економічний і валютний союз.

1.3.3. Еволюція уявлень про регіональну інтеграцію. Гнучка інтеграція.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: основні форми регіональної інтеграції, преференційний союз, вільний торговельний простір, митний союз, спільний ринок, економічний та валютний союз;

умінь і навичок: аналізу та використання об'єктивних законів і принципів розвитку регіональної економічної інтеграції на різних її рівнях;

професійних компетентностей: здатності виявляти потенційні перспективи, форми та напрями діяльності мікроекономічних суб'єктів країн, що інтегруються, виходячи зі специфіки середовища та стадії інтеграційного процесу.

Ключові поняття: гнучка інтеграція; економічний союз; економічний і валютний союз; змінна геометрія; зона вільної торгівлі; зона преференційної торгівлі; інтеграція за принципом меню; концепція "концентричних кіл"; митний союз; національний режим; негативна інтеграція; позитивна інтеграція; різношвидкісна інтеграція; режим найбільшого сприяння;

спеціальний правовий режим; спільний ринок; справедливий, недискримінаційний режим; частковий митний союз.

Література: основна: [1; 3 – 13; 16], додаткова: [26; 33; 49; 58; 70; 71; 87; 88; 91].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте вплив на інтеграційні процеси правових режимів в сфері ЗЕД.
2. У чому полягають особливості негативної та позитивної інтеграції за Я. Тінбергеном?
3. Розкрийте основні напрями інтеграційних процесів.
4. У чому полягає зміст внеску Б. Беласи в розвиток теорії регіональної інтеграції.
5. Назвіть та охарактеризуйте основні рівні міжнародної економічної інтеграції.
6. Охарактеризуйте особливості зони преференційної торгівлі.
7. Охарактеризуйте особливості та наведіть приклади зон вільної торгівлі.
8. У чому полягають особливості митних союзів? Наведіть їх приклади.
9. Наведіть приклади та дайте змістовну характеристику спільного ринку як форми регіональної інтеграції.
10. Які ознаки економічного союзу дозволяють стверджувати, що це рівень більш глибокої регіональної інтеграції, ніж спільний ринок?
11. Чому реалії інтеграційних процесів відрізняються від теоретичних конструкцій, запропонованих Б. Беласи?
12. Що таке гнучка інтеграція?
13. У чому полягають відмінності різношвидкісної інтеграції, інтеграції з перемінною геометрією й інтеграції за принципом меню?
14. У чому полягають відмінності інтеграційних процесів на Заході та в інших регіонах світу?

Питання для дискусії

1. Який з правових режимів у сфері ЗЕД можна вважати найбільш сприятливим для розвитку МЕІ?
2. У якому випадку країни-учасниці оберуть митний союз, а в яких – менш просунуті рівні МЕІ?

3. Чому у деяких випадках менш розвиненим державам легше досягти просування на більш високий рівень МЕІ?

4. Чи не є парадоксом те, що країни Азії більш схильні до гнучкої інтеграції, ніж країни Європи?

Дайте визначення поняттям

Гнучка інтеграція – _____

Економічний і валютний союз – _____

Економічний союз – _____

Змінна геометрія – _____

Зона вільної торгівлі – _____

Зона преференційної торгівлі – _____

Інтеграція за принципом меню – _____

Концепція "концентричних кіл" – _____

Митний союз – _____

Національний режим – _____

Негативна інтеграція – _____

Позитивна інтеграція – _____

Режим найбільшого сприяння – _____

Різношвидкісна інтеграція – _____

Спеціальний правовий режим – _____

Спільний ринок – _____

Справедливий, недискримінаційний режим – _____

Частковий митний союз – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Гармонізація політики країн – учасниць інтеграційного об'єднання, спрямована на забезпечення переміщення економічних благ і усунення негативних наслідків інтеграції, – _____

Концепція гнучкої інтеграції, що передбачає диференціацію країн РІО за роллю в організації, рівнями активності та глибини включення в інтеграційних процесів в рамках РІО, – _____

Норма недискримінації, яка передбачає автоматичне поширення на країну найбільш зручного режиму міжнародної взаємодії з тих, що надаються іншим країнам, – _____

Організація інтеграційного процесу з врахуванням специфіки інтересів та умов окремих країн-учасниць – _____

Початкова стадія регіональної інтеграції, пов'язана з лібералізацією, скороченням втручання держави шляхом проведення дискримінаційних заходів відносно імпорту з країн партнерів на підставі національної приналежності, – _____

Правовий режим міжнародного співробітництва, що передбачає введення специфічних норм стосовно конкретних територій, часових проміжків, сфер діяльності, ситуацій, суб'єктів господарювання, – _____

Правовий режим міжнародної взаємодії, який передбачає, що у розгляді конкретних проблем іноземним суб'єктам господарської діяльності надається режим не менш сприятливий, ніж суб'єктам господарювання держави-надавача, – _____

Рівень регіональної економічної інтеграції забезпечує преференційні умови торговельної співпраці між країнами-учасниками. Водночас може зберігатися національний режим у торгівлі з третіми країнами, що не увійшли до цього об'єднання. Подальший розвиток такої форми співпраці може призвести до створення зони вільної торгівлі – _____

Рідкісна форма регіональної економічної інтеграції, за якої зі збереженням внутрішніх тарифів між країнами-учасницями на колишньому рівні вводиться спільний тариф стосовно ТК або яка у XIX ст. передбачала введення певних спрощень процедур торгівлі товарами між країнами-учасницями, – _____.

Тип регіональної МЕІ передбачає утворення груп країн для реалізації певних проектів, до яких включені країни, які входять в РІО й які в нього не входять. У межах РІО може існувати кілька груп (проектів), склад учасників яких може лише частково перекривати одна одну, – _____

Тип регіональної МЕІ, за якої передбачається відмінність в інтенсивності руху до спільної інтеграційної мети окремих країн-учасниць об'єднання, – _____

Тип регіональної МЕІ, що передбачає участь країни лише в тих сферах інтеграційного співробітництва, які вона сама вибирає, – _____

Форма МЕІ, що припускає введення єдиної валюти та проведення єдиної грошово-кредитної політики, – _____

Форма регіональної економічної інтеграції, відповідно до якої скасовуються торговельні обмеження між країнами-учасницями, знижуються або скасовуються взаємні мита та торговельні обмеження в торгівлі окремими товарами, – _____

Форма регіональної економічної інтеграції, коли країни-учасниці домовляються про вільний рух через національні кордони не лише товарів і послуг, але й чинників виробництва – капіталу та робочої сили, – _____

Форма регіональної економічної інтеграції, що передбачає разом із спільним митним тарифом і свободою руху товарів і чинників виробництва координацію макроекономічної політики й уніфікацію законодавства в ключових областях – валютної, бюджетної, грошової, – _____

Форма регіональної економічної інтеграції, що припускає узгоджене скасування країнами – учасницями союзу національних митних тарифів і введення спільного митного тарифу й єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі відносно ТК, утворення єдиної митної території, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Заповніть відповідні рядки в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Змістовна характеристика основних форм ІО

Рівень/змістовність інтеграції	Скасування (скорочення)	Загальні мита та квоти	Спільна торговельна політика	Створення міжнародних інтеграційних інститутів	Скорочення обмежень на рух чинників виробництва	Уніфікація інституційної системи	Створення наднаціональних інтеграційних інститутів
<i>Зона вільної торгівлі</i>							
<i>Повна інтеграція</i>							
<i>Преференційна зона</i>							
<i>Частковий МС</i>							

2. Заповніть відповідні рядки в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Змістовна характеристика основних форм ІО

Рівень/змістовність інтеграції	Скасування (скорочення) мит	Загальні мита та квоти	Спільна торговельна політика	Створення міжнародних інтеграційних інститутів	Скорочення обмежень на рух чинників виробництва	Уніфікація інституційної системи	Створення наднаціональних інтеграційних інститутів
<i>Спільний ринок</i>							
<i>Преференційна зона</i>							
<i>МС</i>							
<i>Економічний союз</i>							

3. Спираючись на знання з історії та сучасного стану світових процесів МЕІ, наведіть приклади позитивної та негативної інтеграції. Які чинники, на вашу думку, зумовлюють їх пріоритетність?

Установіть правильне співвідношення

1. У якому зі вказаних випадків мова йде про надання:

- 1) справедливого режиму;
- 2) режиму найбільшого сприяння;
- 3) національного режиму;
- 4) спеціального правового режиму:

А. Проведення країною, що вступає у СОТ, переговорів про умови торгівлі окремими групами товарів.

Б. Забезпечення умов для пріоритетного розвитку зон виробництва продукції на експорт.

В. Сподівання іноземного економічного суб'єкта на певний характер ставлення до нього у випадку виникнення конфліктної ситуації.

В. Надання економічним суб'єктам рівних прав, незалежно від країни походження?

Діагностичні завдання

1. Проаналізуйте, чи можна пов'язати окремі правові режими міжнародної взаємодії з певними рівнями МЕІ. Результати занесіть у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Правові режими міжнародної взаємодії та рівні МЕІ

Рівень/зміст інтеграції	Справедливий, недискримінаційний режим	Режим найбільшого сприяння	Національний режим	Спеціальний правовий режим
<i>Преференційна зона</i>				
<i>Зона вільної торгівлі</i>				
<i>Частковий митний союз</i>				
<i>Митний союз</i>				
<i>Спільний ринок</i>				
<i>Економічний союз</i>				
<i>Повна інтеграція</i>				

2. Мито на автомобілі в країні А дорівнює 30 %, у країні В – 35 %, у країні С – 25 %. Який вплив на торговельні потоки спричинить створення МС зі введенням середньоарифметичного мита?

3. Мито країни А на автомобілі дорівнює 30 %, країни В – 35 %, країни С – 25 %. Як зміняться торговельні потоки в результаті створення МС і введення середньоарифметичного мита? Країна С до МС не входить.

4. Телевізор коштує в Україні 100 дол. США, у Чехії – 80 дол., у КНР – 50 дол. Які наслідки для торговельних потоків будуть мати наступні заходи торговельної політики?

А. В Україні вводиться 100-відсотковий адвалерний тариф на імпорт телевізорів з Чехії та КНР. Як зміняться торговельні потоки з країн партнерів?

Б. Якщо після цього Україна створить зону вільної торгівлі з ЄС, як зміняться торговельні потоки та чи збережеться в Україні виробництво телевізорів?

В. Як зміняться торговельні потоки у випадку введення 50-відсоткового адвалерного тарифу на імпорт телевізорів із Чехії та КНР?

Г. Як вплине на позиції на ринку телевізорів ситуація укладання зони вільної торгівлі з КНР?

Розрахункове завдання

1. Країни БББ та ААА створюють зону вільної торгівлі. До цього БББ імпортувала 1 млн пральних машин із ТК за ціною 100 дол. кожна. Розмір митних зборів становив 30 дол. Витрати виробництва пральних машин в ААА становлять 110 дол., а в БББ – 130 дол.

А. Як можна у вартісних показниках виразити ціну для країни БББ за умови переорієнтації її зовнішньої торгівлі пральними машинами на ААА після створення зони вільної торгівлі?

Б. На скільки має збільшитися обсяг імпорту БББ, щоб компенсувати витрати, викликані цією переорієнтацією?

В. Які наслідки створення зони вільної торгівлі можна ще передбачити?

Евристичні завдання

Розрахункові завдання

1. Країни Перської затоки вирішили дослідити питання доцільності утворення регіонального галузевого інтеграційного об'єднання експортерів нафти, покликаною забезпечити утримання світової ціни на нафту

на найвигіднішому для себе рівні. Частка майбутнього галузевого РІО становить 60 % світового експорту. Еластичність світового попиту на нафту за ціною – 0,6, а цінова еластичність поставок нафти із країн регіонів світу, що не ввійдуть до РІО, – 0,75.

Визначте основні параметри, які будуть характеризувати потенційні можливості управління ціною на нафту РІО, створення якого планується.

А. Цінова еластичність попиту на поставки нафти із країн РІО.

Б. Оптимальна для РІО величина цінової надбавки, здатна максимізувати прибуток всіх країн – членів картелю за умови, що задані параметри еластичності лишатимуться незмінними.

2. На основі статистичних даних, поданих в табл. 1.7 – 1.10, зробіть висновки стосовно:

доцільності вступу до митного союзу за існуючого рівня цін, мит і попиту на товари, що імпортуються;

впливу цін в країні – потенційному партнері у митному союзі на процес прийняття рішень (розрахунок зробити мінімум за трьома цінами);

впливу цін в ТК на процес прийняття рішень (розрахунок зробити мінімум для трьох цін);

впливу цінової еластичності попиту на процес прийняття рішень (розрахунок зробити мінімум для трьох варіантів еластичності).

Подайте графічну інтерпретацію розрахунків [16, с. 44–45].

Таблиця 1.7

Ціни, мита та попит, що існують до початку інтеграції

Товарна група	Ціна в країні – потенційному партнері, ум. од.	Ціна в третій країні, ум. од.	Мито, ум. од.	Коефіцієнт цінової еластичності попиту	Обсяг продажів, шт.
I	32	30	10	4	2 000
1	2	3	4	5	6
II	6	5	3	2	1 000
III	3,45	3	1	3	3 000
IV	43	40	16,5	2	5 000
V	42	40	10	3	5 000

Таблиця 1.8

Стан ринків товарів, що імпортуються, до вступу в митний союз

Товарна група	Ціна товару з країни – потенційного партнера з врахуванням мита, ум. од.	Ціна товару з ТК з врахуванням мита, ум. од.	Ринкова ціна, ум. од.	Обсяг продажів, шт.	Параметри функції попиту $Q_d = a - bP$	
					А	В
I	42	40	40	2 000	10 000	200
II	9	8	8	1 000	3 000	250
III	4,45	4	4	3 000	12 000	2 250
IV	59,50	56,50	56,50	5 000	15 000	176,99
V	52	50	50	5 000	20 000	300

Таблиця 1.9

Стан ринків імпортованих товарів після вступу в митний союз

Товарна група	Ціна товару з країни-потенційного партнера зі врахуванням мита, ум. од.	Ціна товару з ТК зі врахуванням мита, ум. од.	Ринкова ціна, ум. од.	Обсяг продажів, шт.
1	2	3	4	5
I	32	40	32	3 600
II	6	8	6	1 500
III	3,45	4	3,45	4 238
IV	43	56,50	43	7 389
V	42	50	42	7 400

Таблиця 1.10

Економічні наслідки вступу до митного союзу

Товарна група	Втрата мита, ум. од./тиждень	Додатковий надлишок споживача, ум. од./тиждень	Зона "а", ум. од./тиждень	Зона "-", ум. од./тиждень	Зона "+", ум. од./тиждень	Сальдо ум. од./тиждень
I	20	22,4	16,0	4	6,4	2,4
II	3	2,5	2	1	0,5	-0,5
III	3	1,99	1,65	1,35	0,34	-1,01
IV	82,5	83,63	67,5	15	16,13	1,13
V	50	49,6	40	10	9,6	-0,4
Загальне сальдо, ум. од.						1,62

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Б. Баласи стверджував, що не існує ні строгих закономірностей, ні автоматизму між фазами регіональної інтеграції; усе залежить від конкретно-історичних умов МЄВ, окремих країн, їх економічних і політичних інтересів.

2. Концепція "концентричних кіл" припускає поєднання механізмів двосторонньої регіональної співпраці з міжрегіональною.

3. "Азіатський" шлях інтеграції припускає жорстку інституціональну структуру й обов'язковість виконання рішень усіма країнами-учасницями.

4. Правило походження товару стверджує, що 75 % вартості товару повинно бути створено в країні – учасниці МС.

Навчальна гра

1. Навчальна гра "**Визначення рівня регіональної МЕІ**". Мета гри – закріплення знань про специфічні характеристики основних рівнів МЕІ. Група розподіляється на дві команди. Завдання кожної з них – сформулювати й озвучити у вигляді запитання для команди-суперника стисле визначення або опис ключових характеристик одного з рівнів МЕІ, не наводячи його назви. Команда-суперник самостійно визначає рівень МЕІ, про який йде мова. Час для визначення – одна хвилина. У випадку, якщо виникають запитання щодо коректності наданої характеристики або визначення, команда повинна їх обґрунтувати. Після надання відповіді команди міняються місцями. За кожне правильно сформульоване запитання зараховується один бал. У випадку помилкової відповіді команда втрачає один бал. Перемагає команда, що набрала більшу кількість балів.

Тестові завдання

1. До правових режимів у сфері ЗЕД відносять:

- а) справедливий або недискримінаційний;
- б) режими найбільшого сприяння;
- в) національний режим;
- г) міжнародний;
- д) спеціальний правовий режим.

2. Який з правових режимів у сфері ЗЕД припускає автоматичне поширення режиму, наданого третій країні, на державу, якій він надається:

- а) справедливий або недискримінаційний;
- б) режими найбільшого сприяння;

- в) національний режим;
- г) спеціальний правовий режим;
- д) усі вказані правові режими?

3. До основних типів РІО Б. Беласси відносять:

- а) зону вільної торгівлі;
- б) частковий митний союз;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

4. До етапів розвитку міжнародної економічної інтеграції відносять:

- а) створення зони вільної торгівлі;
- б) укладання митного союзу;
- в) укладання міжурядової угоди;
- г) укладання економічного, політичного та валютного союзу;
- д) формування спільного ринку.

5. Форма регіональної економічної інтеграції, відповідно до якої скасовуються торговельні обмеження між країнами-учасницями, зніжуються або скасовуються взаємні мита та торговельні обмеження в торгівлі окремими товарами:

- а) зона вільної торгівлі;
- б) частковий митний союз;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

6. До основних ЗВТ відносять:

- а) АСЕАН;
- б) НАФТА;
- в) Карибське співтовариство;
- г) ЄАВТ;
- д) Бангкокську Угоду.

7. Створення митного союзу припускає:

- а) усунення митних процедур у взаємній торгівлі товарами національного виробництва;
- б) збереження внутрішніх митних кордонів між країнами – членами союзу за умови перенесення митного контролю на зовнішній периметр союзу;
- в) уніфікацію форм і методів збору зовнішньоторговельної статистики;

г) узгодження форм і методів надання пільг учасникам зовнішньоекономічної діяльності, створення спільної системи преференцій;

д) введення спільної для всіх країн – учасниць митного союзу системи тарифного та нетарифного регулювання у торгівлі з третіми країнами.

8. Прикладами МС можуть бути:

а) Арабський спільний ринок;

б) Центральнаомериканський спільний ринок;

в) Організація Східно-Карибських держав;

г) Австралійсько-Новозеландська торговельна угода;

д) Центральнаоазіатський Союз.

9. Форма РІО, коли країни-учасниці домовляються про спільну зовнішньоекономічну політику та вільний рух через національні кордони не лише товарів і послуг, але й чинників виробництва:

а) зона вільної торгівлі;

б) частковий митний союз;

в) митний союз;

г) спільний ринок;

д) економічний союз.

10. До РІО типу спільного ринку можна віднести:

а) Центральнаоазіатський союз;

б) Раду співпраці арабських країн Перської затоки;

в) Спільний ринок Анд;

г) Латиноамериканську асоціацію інтеграції;

д) МЕРКОСУР.

11. Форма РІО, що передбачає разом із спільним митним тарифом і свободою руху товарів і чинників виробництва координацію макроекономічної політики й уніфікацію законодавств в ключових областях:

а) зона вільної торгівлі;

б) частковий митний союз;

в) митний союз;

г) спільний ринок;

д) економічний союз.

12. Прикладами економічних союзів є:

а) ЄС;

б) Союз арабського Магрибу;

в) ГУАМ;

г) Лагоський план дій;

д) Бенілюкс.

13. Тип регіональної МЕІ, за якої передбачається відмінність в інтенсивності руху до спільної інтеграційної мети окремих країн – учасниць об'єднання:

- а) різношвидкісна інтеграція;
- б) інтеграція зі змінною геометрією;
- в) інтеграція за принципом меню;
- г) інтеграція за принципом концентричних кіл;
- д) інтеграція за посередництвом трикутників інтенсивного зростання.

14. Тип регіональної МЕІ, що передбачає утворення груп країн для реалізації певних проектів, до яких включені країни, які входять в РІО та які в нього не входять, у межах РІО може існувати кілька груп (проектів), склад учасників яких лише частково перекриває одна іншу:

- а) різношвидкісна інтеграція;
- б) інтеграція зі змінною геометрією;
- в) інтеграція за принципом меню;
- г) інтеграція за принципом концентричних кіл;
- д) інтеграція за посередництвом трикутників інтенсивного зростання.

15. Тип регіональної МЕІ, що передбачає участь країни лише в тих сферах інтеграційного співробітництва, які вона сама вибирає:

- а) різношвидкісна інтеграція;
- б) інтеграція зі змінною геометрією;
- в) інтеграція за принципом меню;
- г) інтеграція за принципом концентричних кіл;
- д) інтеграція за посередництвом трикутників інтенсивного зростання.

16. У рамках якого РІО активно формуються "трикутники інтенсивного зростання":

- а) ЄС;
- б) НАФТА;
- в) МЕРКОСУР;
- г) АТЕС;
- д) КАРИКОМ?

17. У рамках якого РІО активно використовується модель "різношвидкісної", багаторівневої інтеграції:

- а) ЄС;
- б) НАФТА;
- в) МЕРКОСУР;
- г) АТЕС;
- д) КАРИКОМ?

1.4. Теоретичні засади МЕІ

Питання для опрацювання

1.4.1. Загальнотеоретичні засади МЕІ.

1.4.2. Політичні теорії інтеграції.

1.4.3. Економічні теорії інтеграції.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: політичні й економічні теорії міжнародної регіональної інтеграції;

умінь і навичок: використання в практичній діяльності основних положень теоретичних концепцій міжнародної регіональної економічної інтеграції;

професійних компетентностей: здатність до використання в ході практичної діяльності висновків концепцій міжнародної регіональної економічної інтеграції.

Ключові поняття: дирижи́зм, інтерговерменталі́зм (ліберальний міжурядовий підхід), класичний федералі́зм, комунікаційна теорія інтеграції, неофедералі́зм, неофункціоналі́зм, ринкова школа інтеграції, ринково-інституціональна школа МЕІ, мережева школа МЕІ, структурна школа МЕІ, теорія співуправління, федералі́зм, функціоналі́зм.

Література: основна: [1; 3; 5 – 13; 15; 16]; додаткова [25; 26; 28; 31; 33; 42; 48; 56].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. У чому полягають особливості методологічних підходів до дослідження теорій міжнародної інтеграції?
2. Охарактеризуйте відмінності між класичною теорією федералізму та неофедералізмом.
3. У чому сутність інтеграційної концепції функціоналізму?
4. Назвіть економічні та соціально-психологічні умови формування інтегрованого співтовариства у комунікаційній теорії.
5. Які особливості інтеграційних процесів на різних рівнях інтеграції виділяє концепція інтерговерменталізму?
6. Що спільного й у чому відмінності між мережевою теорією інтеграції та теорією співуправління?

7. Охарактеризуйте погляди на процеси міжнародної інтеграції представників ринкової школи інтеграції.

8. Назвіть і поясніть слабкі та сильні сторони ринково-інституціональної школи інтеграції.

9. У чому зміст теоретичних концепцій структурної школи міжнародної інтеграції?

10. Розкрийте особливості поглядів на процеси міжнародної інтеграції представників неокейнсіанського напрямку теорій міжнародної інтеграції.

Питання для дискусії

1. Чи варто враховувати в процесі МЕІ політичні теорії інтеграції?

2. До якої з груп теорій інтеграції варто віднести функціоналізм, інтерговерменталізм, мережеву теорію, теорію співуправління?

3. Які з розрізів МЕІ відбивають класичні теорії інтеграції?

Дайте визначення поняттям

Дирижи́зм – _____

Інтерговерменталі́зм (ліберальний міжурядовий підхід) – _____

Класичний федера́лізм – _____

Кому́нікаційна теорія інтеграції – _____

Мережева школа МЕІ – _____

Неофедералі́зм – _____

Неофункціоналі́зм – _____

Ринкова школа інтеграції – _____

Ринково-інституційна школа МЕІ – _____

Структурна школа МЕІ – _____

Теорія співуправління – _____

Федералі́зм – _____

Функціоналі́зм – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Варіація мережевого підходу в теоріях інтеграції, що акцентує увагу на частково децентралізованому характеру розподілу влади між формальними і неформальними суб'єктами інтеграційного процесу, які спільно визначають правила взаємодії, – _____

Напря́м в теоретичних концепціях МЕІ, що характеризується недовірою до ринкового механізму формування оптимальної ринкової структури

й акцентує увагу на інституційно-політичному механізмі її формування, – _____.

Підхід у рамках федералістської концепції інтеграції, яка розглядає рух до федерації як процес, об'єктивно обумовлений "соціологічними змінними" економічного та громадського життя, спрямованими на асиміляцію та згладжування локальних відмінностей, – _____

Підхід у рамках федералістської концепції інтеграції, яка зводить регіональну інтеграцію до свого роду "конституційної революції", єдиного перетворення міжнародної політичної системи на "внутрішню", – _____

Підхід у рамках функціоналістських концепцій інтеграції, що акцентує увагу на врахуванні впливу зовнішнього середовища протікання інтеграційних процесів, – _____

Політична концепція МЕІ, що зосереджує увагу на ролі державних структур у процесі формування інтеграції, – _____

Політична теорія інтеграції, що зводить інтеграційний процес до формування єдиної держави, – _____

Системи політичної взаємодії, у рамках яких на одному переговорному рівні та в рамках єдиної сфери опиняються залучені суб'єкти, які мають різну соціальну природу, виконують різні функції та знаходяться на різних рівнях формальної ієрархії, – _____

Теоретична концепція МЕІ, представники якої виступають за мінімізацію регуляторного втручання держави в процеси міжнародної взаємодії, що призводить до забезпечення рівної свободи переміщення товарів і чинників виробництва як усередині країни, так і на зовнішніх ринках, – _____

Теоретична концепція МЕІ, що акцентує увагу на її соціально-психологічних передумовах, – _____

Теоретична концепція політичної інтеграції, що акцентує увагу на первинній ролі в міжнародній співпраці функціональних органів, які переймають на себе організаційно-управлінські функції, що раніше виконувалися національними державами, – _____

Теоретичний підхід, в основі якого – пошук компромісу між економічними та правовими аспектами механізму інтеграції за допомогою їх гармонізації в міжнародному масштабі з метою усунення дискримінації в міжнародних економічних відносинах, – _____

Теоретичний підхід, у рамках якого інтеграція розглядається як структурні зміни у виробництві, ієрархії підприємств, розміщенні ресурсів

і чинників виробництва з метою вирівнювання економічного простору ІО, –

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

Установіть правильне співвідношення

1. Для якої зі вказаних теорій характерне відповідне розуміння інтеграції: 1 – структуралізм; 2 – дирижизм; 3 – ринкова школа (лібералізм); 4 – функціоналізм; 5 – ринково-інституційна (неоліберальна) школа інтеграції.

А. Інтеграція – це формування оптимальної міжнародної економічної структури з наголосом на інституційно-політичний механізм. Важливе регуляторне втручання з боку держави.

Б. Інтеграція – динамічне, комплексне та багатогранне явище. Кінцевий продукт інтеграційного процесу – це глобальне соціально-економічне співтовариство, покликане забезпечити загальну співпрацю народів у цілях найкращого задоволення реальних потреб людини. Міжнародна співпраця повинна здійснюватися за посередництвом міжнародних організацій.

В. Ідеал інтеграції – це повна свобода конкуренції, свобода ринкових сил без втручання держави.

Г. Інтеграція передбачає комплексне використання усіх важелів: ринкових, монополістичних, інституціональних.

Д. У процесі інтеграції потрібне державне втручання, а в об'єднанні національних господарств в інтегрований комплекс таке втручання зводиться лише до усунення дискримінації в об'єднанні.

2. Укажіть сильні сторони та недоліки теоретичних концепцій створення РІО. Результати занесіть у табл. 1.11.

Таблиця 1.11

Сильні сторони та недоліки основних концепцій інтеграції

Характеристики/Концепція	Сильні сторони	Недоліки
<i>Федералізм і неофедералізм</i>		
<i>Функціоналізм і неофункціоналізм</i>		
<i>Ринкова школа</i>		
<i>Ринково-інституціональна школа</i>		
<i>Структурна школа</i>		
<i>Дирижизм</i>		

Діагностичні завдання

1. Використовуючи положення комунікаційної теорії інтеграції, вкажіть позитивний потенціал і перепони в утворенні РІО у складі а – країн ЄС і Туреччини; б – країн СНД; в – країн ЄС і Прибалтики.

2. Використовуючи основні положення політичних теорій інтеграції, покажіть позитивний потенціал і перепони в інтеграційних процесах на пострадянському просторі за основними групами держав. Результати занесіть у табл. 1.12.

Таблиця 1.12

Теорії інтеграції про позитивний потенціал і перепони в інтеграції за основним групами пострадянських країн

Теорії/Групи країн	ЦСЄ	Прибалтика	СНД	Закавказзя	Середня Азія
<i>Федералізм і неофедералізм</i>					
<i>Функціоналізм і неофункціоналізм</i>					
<i>Комунікаційна теорія</i>					
<i>Соціальний конструктивізм</i>					
<i>Інтерговерменталізм</i>					
<i>Мережева теорія, співуправління</i>					

3. Використовуючи основні положення економічних теорій інтеграції, покажіть позитивний потенціал і перепони в інтеграційних процесах на пострадянському просторі за основними групами держав – як між ними, так і за країнами, що відносяться до інших груп. Результати занесіть у табл. 1.13.

Таблиця 1.13

Теорії інтеграції про позитивний потенціал і перепони в інтеграції за основним групами пострадянських країн

Теорії/Групи країн	ЦСЄ	Прибалтика	СНД	Закавказзя	Середня Азія
<i>Ринкова школа</i>					
<i>Ринково-інституціональна школа</i>					
<i>Структурна школа</i>					
<i>Дирижи́зм</i>					

4. На прикладі аналізу позитивних передумов і перепон у створенні РІО в складі України та ЄС покажіть відмінності методологічних підходів ринкової, ринково-інституційної, структурної шкіл інтеграції та дирижизму.

Евристичні завдання

1. За допомогою яких теоретичних концепцій регіональної МЕІ й яким чином можна найбільш адекватно пояснити передумови гальмування процесів регіональної інтеграції на Африканському континенті?

2. Які концепції регіональної МЕІ й яким чином здатні пояснити відмінність організаційних засад забезпечення інтеграційних процесів в Європі, Північній Америці, Східній Азії?

3. Укажіть сильні сторони та недоліки перспективних напрямів інтеграції України в РІО в контексті основних концепцій регіональної інтеграції. Результати занесіть у табл. 1.14.

Таблиця 1.14

Сильні сторони та недоліки основних концепцій інтеграції в контексті дослідження перспектив інтеграції України в ЄС

Концепція/Характеристики	Сильні сторони	Недоліки
<i>Федералізм</i>		
<i>Неофедералізм</i>		
<i>Комунікаційна теорія</i>		
<i>Соціальний конструктивізм</i>		
<i>Інтерговерменталізм</i>		
<i>Мережева теорія</i>		
<i>Співуправління</i>		
<i>Функціоналізм</i>		
<i>Неофункціоналізм</i>		
<i>Ринкова школа</i>		
<i>Ринково-інституціональна школа</i>		
<i>Структурна школа</i>		
<i>Дирижизм</i>		

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Класичний федералізм ґрунтується на політичному прагматизмі, розглядає рух до федерації як процес, об'єктивно обумовлений "соціологічними змінними" економічного та громадського життя.

2. Причиною нереалістичності федералізму навіть у рамках ЄС є те, що в його основу закладені принципи асиміляції як згладжування локальних етнічних відмінностей і консолідації єдності національної групи й ієрархії у рамках державної освіти.

3. Під мережею в мережевій теорії МЕІ розуміють систему політичної взаємодії, у рамках якої на одному переговорному рівні та рамках єдиної сфери взаємодії опиняються залучені суб'єкти, які мають різну соціальну природу, виконують різні функції, знаходяться на різних рівнях формальної ієрархії.

4. Якщо федералісти фіксують увагу на перетворенні інститутів влади, функціоналісти – на динаміці процесу ухвалення рішень, то представники комунікаційної теорії головну увагу приділяють самому процесу міжнародної співпраці націй, в ході якої відбувається "соціальна асиміляція" населення країн, що інтегруються.

Навчальна гра

1. Навчальна гра **"Реальна міжнародна інтеграції й її теоретичне відображення. Точка зору"**. Мета гри – розвиток творчого, критичного мислення й оцінювання змісту, теоретичної сутності та практичної значущості конкретних концепцій МЕІ для обґрунтування інтеграційної політики уряду України на сучасному етапі. Група розділяється на три команди. Дві з них обирають та обґрунтовують доцільність використання певних теоретичних концепцій міжнародної інтеграції в процесі інтеграції України у світове господарство. Третя команда виступає в ролі експертів. Перша команда наводить теоретичне обґрунтування використання конкретної теорії міжнародної інтеграції, а друга наводить критичні аргументи, що висвітлюють недоліки цієї теорії, виступає в ролі опонента. Після завершення обговорення команди міняються місцями. Третя команда вислуховує аргументи кожної зі сторін і подає своє критичне оцінювання логіки обґрунтування позиції кожної з команд-опонентів. Кінцевим результатом гри може стати визначення теоретичної концепції МЕІ, яка в найбільшій мірі, на думку студентів групи, відповідає економічним реаліям сучасної України.

2. Навчальна гра **"До якої концепції належить теоретичне положення?"** Мета гри – закріплення знань про зміст основних теоретичних концепцій міжнародної регіональної інтеграції. Група ділиться на дві команди. Одна з них наводить стисло характеристики певної концепції

або певні її положення але не називає саму теорію. Завдання команди-суперника – визначити, про яку саме теорію йде мова. Час для визначення – одна хвилина. Після надання відповіді команди міняються місцями. Команди мають право критично оцінити обґрунтованість і коректність постанови питання суперником. За кожне правильно сформульоване запитання команді зараховується один бал, а за кожну неправильну відповідь команда втрачає один бал.

Тестові завдання

1. До політичних теорій інтеграції відносять:

- а) федералізм, неофедералізм;
- б) функціоналізм, неофункціоналізм;
- в) структурну школу;
- г) комунікаційну теорію, соціальний конструктивізм;
- д) мережевий підхід, співуправління.

2. До економічних теорій інтеграції відносять:

- а) ринкову школу інтеграції;
- б) дирижизм;
- в) ринково-інституційну школу інтеграції;
- г) структурну школу;
- д) інтерговерменталізм.

3. Основні напрями федералізму:

- а) класичний;
- б) неокласичний;
- в) порціонний;
- г) радикальний демократизм;
- д) персоналістський.

4. Федералізм припускає:

- а) формування політичного союзу, що забезпечує переваги порівняно з унітарною системою;
- б) розподіл влади; центр і регіони координуються, але залишаються незалежними;
- в) основою влади визнається ефективне виконання конкретних функцій;
- г) влада центру обмежена контролем Парламенту та Федерального Суду;
- д) конституція розподіляє владні повноваження.

5. Особливості інтеграції в неофункціоналізмі:

- а) береться до уваги оточення, в якому відбуваються інтеграційні процеси;
- б) ігнорування ролі недержавних суб'єктів;
- в) акцентується увага на ролі "секретаріату" РІО, регіональної бюрократії, політичних інститутів;
- г) затверджує необхідність уникнення протиріч у сферах діяльності, обраних для інтеграції, і загрози інтересам учасників з боку регуляторних заходів;
- д) спільна діяльність має бути вигідніше самостійної.

6. Зміст інтеграції в неофункціоналізмі:

- а) спонтанний, внутрішньо суперечливий, конфліктний процес;
- б) уряди самі передають частину повноважень структурам РІО;
- в) прорахунки, забігання наперед породжують гальмування інтеграції;
- г) рішення структур РІО важливіше за громадську підтримку інтеграції;
- д) особлива увага приділяється специфіці окремих її етапів, ефектам "переливу", "відливу", "неумисних наслідків".

7. Відповідно до комунікаційної теорії інтеграції серед економічних і соціально-психологічних умов успішної інтеграції виділяють:

- а) близькість способу життя та сумісність світоглядних установок і цінностей;
- б) одномоментне перетворення міжнародної політичної системи на внутрішню;
- в) позитивні очікування та реальне багатостороннє розширення можливостей економічних суб'єктів;
- г) високу інтенсивність і стабільність зв'язків між суб'єктами й їх мобільність;
- д) стабільність соціальної стратифікації суспільства та передбачуваність поведінки партнерів.

8. Твердження про перетворення соціального середовища в результаті корекції поведінки суб'єктів господарювання в ході взаємодії складає основу:

- а) комунікаційної теорії інтеграції;
- б) школи соціального конструктивізму;
- в) інтерговерменталізму;
- г) мережевої теорії інтеграції;
- д) теорії співуправління.

9. У теорії інтерговерменталізму на макрорівні:

- а) самі держави розглядаються як федеративні утворення;
- б) переваги національних груп інтересів, що постійно змінюються, агрегуються політичними інститутами з метою формування міжнародних цілей держави;
- в) держави включаються в циклічний механізм інтеграційних переговорів, націлених на досягнення субоптимальних рішень першого та другого порядків, що відбивають асиметрію інформації та зацікавленості;
- г) МЕІ розглядається як процес створення міжнародної організації між "демократичними державами сучасного типу";
- д) завдання створення РІО полягає у впорядкуванні процесів і знятті проблем, які виникають в процесі МЄВ.

10. До головних висновків мережевої теорії інтеграції відносять:

- а) характер структуризації політичних мереж чинить визначальний вплив на здійснювану політику;
- б) у квазіфедералістських утвореннях система управління заснована на мережевій, а не на типовій для національних держав ієрархічній основі;
- в) мережеве управління зрештою призводить до проблеми легітимності ієрархічної системи влади національних держав;
- г) з набуттям МЕІ стійкої самопідтримуваної динаміки класичні теорії виявляються нездатними пояснити інтеграційні процеси;
- д) перспективи розвитку ЄС пов'язані з посиленням наднаціональних органів управління.

11. До основних економічних теорій інтеграцій відносять:

- а) федералізм;
- б) ринкову і ринково-інституційну школи інтеграції;
- в) дирижизм;
- г) структурну школу;
- д) теорії ефективності інтеграційних процесів)

12. Особливості ринково-інституційної школи інтеграції:

- а) ставить своїм завданням знайти компроміс між ринковим і цілеспрямовано-регульованим аспектами механізму інтеграції;
- б) інтеграція передбачає єдність, гармонізацію в міжнародному масштабі економічних і економіко-правових елементів;
- в) інтеграційне об'єднання формується одномоментно, інтеграція розглядається лише як стан економіки;

г) розрізняється співпраця й інтеграція. Співпраця допускає проведення дій, спрямованих на зменшення різного роду дискримінацій, а інтеграція допускає знищення дискримінації;

д) класифікація рівнів інтеграції включає зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, повну економічну інтеграцію.

13. MEI в теоріях учених сучасної структурної школи :

а) сприяє формуванню держави загального добробуту;

б) є шляхом реалізації рівності шансів для всіх громадян;

в) включає структурні зміни у виробництві, розміщенні чинників і ресурсів виробництва;

г) є результатом формування оптимальної ринкової структури;

д) приватний бізнес визнається суб'єктом міжнародної економіки.

14. Для представників структурної школи інтеграція:

а) є механічним об'єднанням декількох національних господарств;

б) сприяє формуванню держави загального добробуту;

в) шлях реалізації рівності шансів для всіх громадян;

г) передбачає структурні зміни у виробництві, ієрархії підприємств, розміщенні ресурсів і чинників виробництва, проникнення ключових агентів в складніші міжнародні структури;

д) акцентує увагу на приватному бізнесі як суб'єктові міжнародної економіки.

15. Характерні особливості "дирижизму":

а) недовіра до ринкового механізму;

б) погляд на інтеграцію як на процес формування оптимальної ринкової структури;

в) ефективність, раціональність процесу інтеграції забезпечується відмовою держави від втручання в ініціативи міжнародної співпраці мікроекономічних суб'єктів;

г) головна проблема регіональної інтеграції – оптимальне поєднання національних програм господарської політики із забезпеченням вигод міжнародної співпраці;

д) акцент на інституційно-політичному механізмі формування ринкової структури.

16. У основу ринкової концепції MEI закладене твердження, що полем інтеграції є:

а) сфера обміну, ринкові зв'язки;

б) сфера виробництва, регульована національними державами;

- в) повний відтворювальний процес, контрольований наднаціональними органами блоку;
- г) неминучість зростання потреб, що й нав'язує людству міжнародну співпрацю в різних масштабах;
- д) поєднання ринкових та інституційних механізмів інтеграції.

1.5. Ефекти МЕІ

Питання для опрацювання

1.5.1. Статичні та динамічні ефекти МЕІ.

1.5.2. Графічний аналіз ефектів митних союзів Дж. Вайнера.

1.5.3. Динамічні (множинні) ефекти від приєднання країн до торговельно-економічних угруповань.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: статичні та динамічні ефекти митних союзів, графічний аналіз ефектів МЕІ, динамічні (множинні) ефекти від приєднання країн до торговельно-економічних угруповань;

умінь і навичок: аналізу вигод і втрат від різних форм інтеграційних об'єднань, графічного аналізу ефектів МЕІ;

професійних компетентностей: з виявлення реальних і потенційних ефектів інтеграції й їх впливу на розвиток економік як окремих країн, так і всього РІО в цілому.

Ключові слова: гравітаційна модель, динамічні ефекти інтеграції, ефект відхилення торгівлі, ефект відхилення торговельних потоків, ефект доходу, ефект захисту, ефект кордону, ефект переділу, ефект споживання, ефект створення торгівлі, зміщення на користь рідної країни, надлишок виробника, надлишок споживача, рівноважна ціна, статичні ефекти інтеграції.

Література: основна: [1; 5 – 8; 12; 15; 16]; додаткова: [43].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Які аспекти МЕІ можуть пояснити гравітаційні економічні моделі?
2. Що таке ефекти кордону й як вони можуть позначатися на процесах інтеграції?

3. Назвіть і прокоментуйте позитивні ефекти від утворення РІО за Я. Вайнером і Дж. Мідом.

4. У чому полягають особливості прояву ефектів інтеграції на окремих рівнях – від мікроекономічного до глобального?

5. Поясніть передумови виникнення та наслідки ефекту створення торгівлі.

6. Які чинники можуть зумовлювати виникнення ефекту відхилення торгівлі?

7. Поясніть особливості чинників, що можуть впливати на результативність інтеграційних процесів.

8. У чому полягають особливості впливу інтеграції на малі країни?

9. Розкрийте зміст інтегрованого показника ефективності інтеграційних процесів, який запропонував Б. Беласси.

10. Які наслідки утворення митного союзу відбивають ефекти доходу, переділу, споживання, захисту?

11. Назвіть і прокоментуйте позитивні динамічні ефекти інтеграції.

12. Перелічіть та розкрийте зміст потенційних негативних динамічних ефектів інтеграції.

Питання для дискусії

1. Наскільки виправдане використання гравітаційних економічних моделей у дослідженні ефектів МЕІ?

2. В якій мірі можна довіряти показникам, що висвітлюють статичні ефекти МЕІ?

3. Графічний аналіз ефектів МЕІ Дж. Вайнера – інструмент дослідження інтеграції чи засіб демонстрування обізнаності вченого?

4. Чи існує взаємозв'язок між позитивними та негативними динамічними ефектами МЕІ?

Дайте визначення поняттям

Гравітаційна модель – _____

Динамічні ефекти інтеграції – _____

Ефект відхилення торгівлі – _____

Ефект відхилення торговельних потоків – _____

Ефект доходу – _____

Ефект захисту – _____

Ефект кордону – _____

Ефект переділу – _____

Ефект споживання – _____

Ефект створення торгівлі – _____

Зміщення на користь рідної країни – _____

Надлишок виробника – _____

Надлишок споживача – _____

Рівноважна ціна – _____

Статичні ефекти інтеграції – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Виграш певної частини виробників, який досягається в результаті того, що рівноважна ринкова ціна перевищує ту, за якої вони готові запропонувати свій товар, – _____

Виграш певної частини споживачів у випадку, коли вони готові сплачувати за товар більше його ринкової ціни, досягається в результаті орієнтації виробників на останню – _____

Ефект часткової відмови економічних суб'єктів від спрямовування фінансових ресурсів в інші країни незважаючи на більш привабливі умови їх використання за кордоном – _____

Збільшення споживання товару в результаті падіння його ціни на внутрішньому ринку – _____

Зростання доходу державного бюджету, отримане в результаті введення митного збору на товар, що імпортується або експортується, – _____

Зростання прибутків споживачів у результаті переключення з дорожчих товарів вітчизняного виробництва на дешевші імпортні товари, які в результаті інтеграції не оподатковуються імпортним митом, – _____

Модель економічної взаємодії, в який разом з економічним потенціалом враховують різні показники взаєморозташування партнерів, – _____

Наслідки, які виникають в перші ж роки, безпосередньо після вступу будь-якої країни в ІО, – _____

Переключення попиту від виробника за межами інтеграційного союзу, який має менші витрати, на виробника, який має більші витрати, але є членом союзу; зростання взаємної торгівлі країн – учасниць інтеграції з одночасним скороченням питомої ваги третіх держав – _____

Переключення в результаті приєднання країни до інтеграційного угруповання її попиту від національного виробника з вищими витратами

до виробника з країни-партнера з менш високими витратами; розширення внутрішньорегіональної торгівлі, підвищення її частки в зовнішньоторговому обігу країн-учасниць – _____

Перерозподіл доходу між виробниками та споживачами товарів, отриманий як наслідок переключення споживання з вітчизняного на дешевший імпортований товар, – _____

Різноманітні мультиплікаційні зміни, які поступово накопичуються в економіці країн-учасниць, практичне оцінювання результатів яких зробити досить складно, – _____

Скорочення обсягів міжнародних торгових потоків до нижчого рівня, якого можна досягти виходячи з наявного потенціалу, – _____

Спотворення торговельних потоків і зменшення митних зборів держав – членів співдружності в результаті ввезення товарів в ІО через країни-учасниці з найнижчими митами – _____

Ціна, що урівноважує осягти попиту та пропозиції, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

Установіть правильне співвідношення

1. Коли у вказаних випадках йдеться про ефекти:

1 – захисту; 2 – переділу; 3 – споживання; 4 – створення торгівлі; 5 – відхилення торгівлі; 6 – відхилення торгових потоків:

а) відмова від купівлі продукції національного виробництва на користь дешевшої з країн – партнерів у РІО;

б) економія бюджету споживачів у результаті переключення на дешевші автомобілі іноземного виробництва;

в) зростання споживання товару за рахунок зменшення його ціни;

г) переключення попиту на дорожчу за собівартістю продукцію з країни, що входить в РІО, за рахунок відмови від більш дешевої продукції з країни, що у РІО не ввійшла;

д) перерозподіл коштів між виробниками та споживачами за рахунок переключення частини попиту на більш дешеві іноземні товари-аналоги;

е) товари потрапляють до країни не безпосередньо, а через інші країни – члени ЗВТ з меншим МТ?

2. Наведіть приклади потенційних статичних і динамічних ефектів від інтеграції України у певні РІО.

3. Наведіть приклади потенційних позитивних і негативних ефектів від інтеграції України в різні РІО.

4. За якими критеріями можна угрупувати країни – партнери у МЕІ згідно з гравітаційною моделлю?

Діагностичні завдання

1. На прикладі країн ЄС простежте відмінності ефектів інтеграції на мікро- та макрорівнях.

2. На прикладі США та Мексики вкажіть, які чинники впливатимуть на розподіл вигод від інтеграції між малими та великими країнами – учасницями ІО.

3. Автомобільне колесо коштує в країні А 60 ум. од., в країні Б – 40 ум. од. і в країні С – 25 ум. од. А – мала країна; її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін. У торгівлі між країнами діє 100-відсотковий адвалерний тариф.

А. Які ефекти створення та відхилення торгівлі виникнуть у результаті створення митного союзу між країнами А та Б?

Б. Які ефекти створення та відхилення торгівлі виникнуть у результаті створення митного союзу між країнами Б і С?

Розрахункові завдання

1. До входження в інтеграційний союз країна А імпортувала щорічно 1 млн. мобільних телефонів з країни Б, яка не входить в РІО. В умовах 30-відсоткового імпортного тарифу середня ціна телефонів для споживачів становила 50 ум. од. США. Ціна аналогічних телефонів у країнах – учасниках об'єднання дорівнює 40 ум. од. Після приєднання до ІО країна А відмовилася від імпорту телефонів з країни Б і довела ввезення телефонів з інших країн-учасниць до 1,2 млн. За допомогою графічної моделі покажіть можливі виграші та програші країн, задіяних у співпраці, й усієї світової економічної системи.

2. До створення зони вільної торгівлі країна А імпортувала 2 млн. телевізорів за ціною 100 ум. од. за імпортним тарифом у 15 ум. од. Вартість аналогічних виробів в країні Б, учасниці зони, 105 ум. од. Визначте ефект відхилення торгівлі в країні А в результаті створення зони вільної торгівлі.

3. Приведіть графічну ілюстрацію ефектів, які сприяють зростанню рівня життя в країні, яка приєдналася до митного союзу, за умов одночасного погіршення рівня життя в інших країнах митного союзу.

Евристичні завдання

1. Поясніть, чому результати інтеграції, що призводять до переважання ефектів відхилення торгівлі, ведуть не лише до зменшення добробуту ТК, що не увійшли в РІО, але й до погіршення економічного стану країн-учасниць.

2. Використовуючи знання про гравітаційну економічну модель, проаналізуйте потенціал економічної інтеграції України з країнами-сусідами.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Найбільший внесок у розвиток теорії аналізу наслідків створення РІО (на прикладі митного союзу) доклали видатні канадські учені Я. Вайнер і Дж. Мід.

2. Ефект відхилення торговельних потоків пов'язаний з тим, що виробники ТК отримують можливість ввозити свої товари в зону вільної торгівлі через країни-учасниці з найнижчими митами.

3. Інтегральний показник ефективності процесів МЕІ запропонував Б. Беласси. Згідно з ним фактична еластичність попиту на імпорт, вимірюється як співвідношення "зміна імпорту/зміна ВВП РІО". Зростання еластичності попиту на імпорт усередині РІО означає потокоутворювальний ефект.

4. Ефект доходу – перерозподіл доходу між виробниками та споживачами товарів, отриманий як наслідок переключення споживання з вітчизняного на більш дешевший імпортний товар.

5. Ефект переділу – сума надходжень до державного бюджету в результаті введення митного збору на товар, що імпортується або експортується.

6. Ефект захисту – зростання прибутків споживачів у результаті переключення з дорожчих товарів вітчизняного виробництва на дешевші імпортні товари, які в результаті інтеграції не оподатковуються імпортним митом.

Навчальна гра

1. Навчальна гра **"Визначення ефекту інтеграції. "Так" чи "ні"**. Члени однієї команди наводять визначення або приклад одного з ефектів, що можуть породжуватися процесами інтеграції. Члени іншої протягом 10 секунд повинні погодитися з запропонованим варіантом визначення чи прикладом ефекту інтеграції або дати негативну відповідь. Після цього команди міняються місцями. Бали командам (конкретним їх членам) зараховуються за кожне правильно сформульоване запитання.

Більш ускладнений варіант гри передбачає персоналізацію особи члена команди-суперника, до якої ставиться запитання. За кожну неправильну відповідь віднімається один бал. Після завершення гри проводиться обговорення варіантів запитань і визначення найкращих з них, за які командам нараховуються додаткові бали. Перемагає команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

Тестові завдання

1. До елементів гравітаційних економічних моделей відносять:

- а) певні підсумкові характеристики взаємодії (ЗТО, ПІІ, експорт);
- б) економічні маси відповідних суб'єктів;
- в) індекс глобальної конкурентоспроможності;
- г) показники, що характеризують відстань між суб'єктами;
- д) гравітаційну константу.

2. До позитивних ефектів МЕІ за Я. Вайнером та Дж. Мідом відносять:

- а) ефекти масштабу виробництва та переваг місця знаходження;
- б) розширення асортименту продукції та концентрація каналів збуту;
- в) взаємний обмін технологіями, об'єднання витрат на НДІДКР;
- г) використання трансфертних цін та скорочення транспортних витрат;
- д) обмеження держзамовлень.

3. На якому рівні ефектів МЕІ відбувається часткове відособлення країн-учасниць від світових ринків:

- а) мікроекономічний;
- б) макроекономічний;
- в) мегаекономічний;
- г) регіональний;
- д) глобальний?

4. Теорію ефектів митних союзів запропонував:

- а) Б. Беласси;
- б) Я. Вайнер;
- в) П. Кругман;
- г) М. Алле;
- д) А. Маршалл.

5. До статичних ефектів інтеграції відносять:

- а) ефект створення й ефект відхилення торгівлі;
- б) ефект конкуренції;

- в) інституціональний ефект;
- г) ефект добробуту;
- д) ефект додатковості.

6. Ефект створення торгівлі – це:

а) переорієнтація національних споживачів з дорожчого внутрішнього джерела постачання товару на дешевше зовнішнє внаслідок усунення імпорتنих мит у МС;

б) зростання торгівлі та добробуту в результаті збільшення обсягу попиту, пропозиції та конкуренції;

в) переорієнтація національних споживачів з купівлі товару у вигіднішого позаінтеграційного джерела на дорожчий внутрішньоінтеграційний як результат усунення імпорتنих мит у рамках МС;

г) зростання конкуренції між виробниками різних країн, яка стримує зростання цін, сприяє підвищенню якості товарів, стимулює впровадження нових технологій;

д) збільшення споживання товару в результаті падіння його ціни на внутрішньому ринку.

7. Укажіть, які з умов призведуть до ефекту створення торгівлі:

а) вищі (до створення РІО) імпорتنі мита країн-партнерів;

б) більший розмір і більша кількість членів союзу;

в) більш конкурентні, а не більш комплементарні національні економіки країн – членів союзу;

г) тісніша географічна близькість країн, що об'єднуються в союз, вищий рівень взаємної торгівлі до створення союзу;

д) менша відмінність у рівнях життя та смаках споживачів усередині РІО, ніж із зовнішніми партнерами.

8. Результатом дії ефекту створення торгівлі стає:

а) часткове переключення споживачів на іноземного виробника;

б) зростання обсягів виробництва товару в країні;

в) зростання споживання товару в країні;

г) зростання загального рівня благоденства в країні;

д) у межах РІО в цілому зростає торгівля та благоденство.

9. Ефект відхилення торгівлі – це:

а) економічні наслідки, що виникають негайно після утворення МС;

б) переорієнтація національних споживачів з купівлі товару у вигіднішого позаінтеграційного джерела на дорожчий внутрішньоінтеграційний як результат усунення імпорتنих мит у рамках митного союзу;

в) відсутність необхідності впроваджувати торговельні представництва в кожній країні; зростання переваг вузької спеціалізації експорту за рахунок ефекту масштабу;

г) зростання цінової конкурентоспроможності за рахунок усунення тарифних і нетарифних бар'єрів; зростання прибутку, який дозволяє успішніше освоювати ринки ТК;

д) перерозподіл доходу між виробниками та споживачами товарів, отриманий як наслідок перемикання споживання з вітчизняного на дешевший імпортований товар.

10. Коли дешевший імпортований товар з країни, що не входить у РІО, замінюється аналогічними дорожчими поставками з країни, що входить у РІО, формуються:

- а) динамічні ефекти добробуту;
- б) ефект створення торгівлі;
- в) ефект відхилення торгівлі;
- г) ефект масштабу виробництва;
- д) ефект переділу.

11. До чинників виникнення ефекту відхилення торгівлі відносять:

- а) рівень мит відносно до ТК;
- б) співвідношення цін;
- в) нетарифні обмеження в РІО;
- г) споживчі вподобання;
- д) відстань між країнами, наявність традиційних торгових зв'язків)

12. Кумулятивне скорочення економічної діяльності в одній з країн – учасниць РІО внаслідок зосередження переваг створення торгівлі в іншій країні або відтоку чинників виробництва – це:

- а) ефект конкуренції;
- б) ефект поляризації;
- в) ефект масштабу;
- г) ефект відхилення торгівлі;
- д) інвестиційний ефект.

13. Статичні ефекти зазвичай не перевищують наступної частки від ВВП країн, що інтегруються:

- а) 2–3 %;
- б) 4–5 %;
- в) 15 %;
- г) 1–1,5 %;
- д) 10 %.

14. Ефект відхилення торгових потоків виникає на стадії:

- а) зони вільної торгівлі;
- б) митного союзу;
- в) спільного ринку;
- г) економічного союзу;
- д) преференційного союзу.

15. Результативність інтеграції зростає за умов:

- а) значного скорочення тарифів;
- б) значних відмінностей в забезпеченні країн-учасниць ресурсами;
- в) суттєвої різниці можливостей взаємодії в межах і поза РІО;
- г) значний рівень закритості економік до утворення РІО;
- д) незначного рівня розвитку економік країн-учасниць.

16. Вплив на загальну економічну ефективність і зокрема на те, наскільки безперешкодним є здійснення комерційних угод за умов збільшення конкуренції та зменшення невизначеності – це ефект:

- а) створення торгівлі;
- б) відхилення торгівлі;
- в) доповнення;
- г) конкуренції;
- д) інфраструктурний.

17. До позитивних динамічних ефектів МЕІ можна віднести:

- а) зростання ефективності виробництва;
- б) підвищення через ефект масштабу виробництва рівня життя, темпів економічного зростання;
- в) відтік ресурсів з країни на користь більш сильних членів союзу;
- г) посилення переговорних позицій країн – учасниць РІО;
- д) стимулювання конкуренцією зростання ефективності виробництва.

1.6. Аналіз економічних наслідків різних форм МЕІ

Питання для опрацювання

1.6.1. Еволюція теоретичних концепцій МЕІ та вдосконалення аналізу її результатів.

1.6.2. Ефекти інтеграції товарних ринків (розподіл митних доходів).

1.6.3. Спільний ринок у сучасних теоріях МЕІ.

1.6.4. Утворення економічного та валютного союзу. Макроекономічний монетарний аналіз.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: підходи до дослідження ефектів інтеграції ринків товарів і чинників виробництва та розподілу митних доходів у сучасних теоріях;

умінь і навичок: виявлення й аналізу ефектів від різних форм МЕІ;

професійних компетентностей: здатність до визначення відмінностей між ефектами, що породжуються процесами МЕІ на різних її рівнях, й використання цих знань до визначення потенціалу економічної взаємодії на різних рівнях інтеграції.

Ключові слова: валютний союз, валютна зона, економічний та валютний союз, ефект відхилення інвестицій, ефект відхилення міграційних потоків, ефект спіловер, ефект створення інвестицій, ефект створення міграційних потоків, ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків, ефекти від зміни тарифної виручки, концепція "природних" торговельних партнерів, оптимальний валютний простір, спільний митний тариф.

Література: основна: [5 – 8; 12; 15; 16]; додаткова: [17; 31; 42 – 44; 46].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. У чому полягає обмеженість концепції ефектів митних союзів Я. Вайнера?
2. Яким чином в неокласичних теоріях був поглиблений аналіз ефектів регіональної інтеграції?
3. У чому полягають відмінності дослідження інтеграційних процесів в нових теоріях зовнішньої торгівлі?
4. Покажіть, яким чином регіональна інтеграція впливає на посилення конкуренції.
5. Розкрийте передумови та наслідки встановлення спільних митних тарифів.
6. Назвіть та охарактеризуйте вплив створення спільного ринку на інвестиційні потоки.
7. Покажіть, яким чином створення спільного ринку вплине на міграційні потоки.
8. Охарактеризуйте наслідки зняття перепон для руху чинників виробництва у межах СР.
9. У чому, на вашу думку, полягають передумови й обмеження проведення спільної податкової політики в межах СР?
10. Назвіть та охарактеризуйте складові монетарної інтеграції.

Питання для дискусії

1. Чому в МЕІ ефект масштабу поєднується з ефектами диференціації товарів і сегментації ринків?
2. За якими принципами мають розподілятися надходження від спільного митного тарифу?
3. Яким чином інтеграція України в ЄС може вплинути на ринки чинників виробництва?
4. Чому деякі постперехідні економіки вже вступили в Єврозону, деякі збираються, а деякі відмовляються від цієї ідеї?

Дайте визначення поняттям

Валютна зона – _____

Валютний союз – _____

Економічний і валютний союз – _____

Ефект відхилення інвестицій – _____

Ефект відхилення міграційних потоків – _____

Ефект спіловер – _____

Ефект створення інвестицій – _____

Ефект створення міграційних потоків – _____

Ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків – _____

Ефекти від зміни тарифної виручки – _____

Концепція "природних" торговельних партнерів – _____

Оптимальний валютний простір – _____

Спільний митний тариф – _____.

Які поняття характеризують такі визначення?

Вплив ефекту створення торгівлі на вже існуючі в країнах блоку іноземні фірми, реорганізацію ними виробництва відповідно до переваг спеціалізації – _____

Група країн, що фіксує взаємні валютні курси, – _____

Ефекти, що виникають в результаті перерозподілу виручки від стягування тарифів у рамках ІО, – _____

Зростання доступу споживачів до більшої різноманітності товарів. Водночас більша кількість продуктів може вироблятися більш прибутковими способами, вигреш в добробуті виникає від диверсифікації виробництва – _____

Інтеграційне об'єднання, в якому функціонує єдина валюта, – _____

Концепція, яка припускає, що значний обсяг товарообігу між країнами до інтеграції вестиме до незначного відхилення торгівлі після об'єднання, – _____

Митний тариф, єдиний для усіх країн, що входять в ІО, – _____

Наслідки впливу регіональної інтеграції на треті країни – _____

Обумовлене ефектом відхилення торгівлі зростання ПІІ – створення ТК нових фірм на території ІО для обслуговування ринку, який вони втрачають через скорочення експорту, – _____

Переключення міграції на країни, що входять в ІО, – _____

Скорочення міграції робочої сили в країни, що не ввійшли в ІО, – _____

Форма МЕІ, що припускає введення єдиної валюти та проведення єдиної грошово-кредитної політики, – _____

Форма монетарної інтеграції, що передбачає проведення узгодженої курсової політики, спрямованої на мінімізацію курсових коливань і цінову стабільність в межах монетарного ІО, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Поясніть відмінності між валютною зоною, валютним союзом та економічним і валютним союзом. Приведіть приклади відповідних ІО.
2. На прикладі країн Східної Європи простежте витoki потенційних суперечностей у визначенні спільного митного тарифу.
3. Яким чином залежно від рівнів МЕІ будуть перерозподілятися потоки чинників виробництва у випадку одночасного входження в ІО країн ядра, периферії та протопериферії світ-системи?
4. На прикладі країн ЄС простежте потенційні позитивні та негативні наслідки валютної інтеграції.

Діагностичні завдання

1. Поясніть, чому просування інтеграції від зони вільної торгівлі до економічного та валютного союзу вимагає поступового поглиблення інтеграції в монетарній сфері: від вільної конвертації валюти за поточними рахунками до вільної конвертації за рахунками руху капіталів, забезпечення повної конвертації курсів, їх фіксації, проведення спільної монетарної політики. Заповніть відповідні графи табл. 1.15

Рівні МЕІ та характер монетарної політики

Рівні МЕІ	Інструменти монетарної інтеграції
<i>Зона вільної торгівлі</i>	
<i>Митний союз</i>	
<i>Спільний ринок</i>	
<i>Економічний і валютний союз</i>	

2. На прикладах поступового розширення ЄС проаналізуйте спільне та відмінності у передумовах покращання добробуту учасників процесу. Результат зафіксуйте у табл. 1.16.

Спільне та відмінності у результатах інтеграції країн ЄС

Послідовність розширення ЄС	Доповнюваність	Близьке розташування	Попередня наявність значних бар'єрів у торгівлі з іншими країнами
<i>ЄОВС, 1951 р. (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція)</i>			
<i>1973 р. – Великобританія, Данія, Ірландія</i>			
<i>1981 р. – Греція</i>			
<i>1986 р. – Іспанія, Португалія</i>			
<i>1995 р. – Австрія, Фінляндія, Швеція</i>			
<i>2004 р. – Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія</i>			
<i>2007 р. – Болгарія, Румунія</i>			
<i>2013 р. – Хорватія</i>			

Евристичні завдання

1. Назвіть потенційні перепони стосовно приєднання України до спільного митного тарифу країн ЄС. Який принцип розподілу митних

надходжень в цьому випадку в найбільшій мірі відповідав би інтересам розвитку української економіки? Які чинники можуть перешкодити впровадженню відмінних принципів розподілу митних надходжень з боку ЄС, а які, навпаки, можуть сприяти цьому? Чи можна визначити, хто більше втрачає, а хто виграє від впровадження СМТ?

2. Назвіть і прокоментуйте потенційні позитивні та негативні наслідки вступу України в ЕВС.

3. Поясніть передумови, необхідність і змістовність відповідних рівнів монетарної інтеграції за мірою поглиблення інтеграційної взаємодії. На основі отриманих відповідей заповніть табл. 1.17.

Таблиця 1.17

Рівні МЕІ та взаємозв'язок монетарної та інших форм економічної взаємодії

Рівень монетарної інтеграції	Характер економічної взаємодії	Характер взаємодії в монетарній сфері	Приклади ІО
<i>Митний союз</i>			
<i>Спільний ринок</i>			
<i>Псевдовалютний союз</i>			
<i>Економічний та валютний союз</i>			

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. До передумов поліпшення добробуту в концепції "природних" торговельних партнерів віднесені: доповнювальний характер чинників виробництва, близьке розташування країн-учасниць, наявність до початку інтеграції значних бар'єрів у взаємній торгівлі за низьких бар'єрів в економічних відносинах з третіми країнами.

2. На відміну від неокласичної моделі, нові теорії зовнішньої торгівлі припускають існування диференційованих товарів, недосконалої конкуренції. Ці передумови можуть розглядатися в різних комбінаціях; поглиблюється аналіз у рамках РІО ефектів економії від масштабу виробництва.

3. Теорії порівняльних переваг концентрують увагу на різних аспектах ефекту економії на масштабі, який в кінцевому підсумку зумовлює вертикальну або горизонтальну диверсифікацію виробництва та за рахунок досягнення цього – конкурентних переваг на ринках.

4. У випадку МС, в якому має місце надлишок робочої сили, позиція країн, в яких переважають капіталомісткі галузі, буде більш протекціоністською.

5. Ефект масштабу призводить до розпорошення промисловості – так стверджує модель географічного розподілу господарської діяльності, запропонована П. Кругманом.

6. Створення митного союзу вимагає забезпечення вільної конвертації валют за рахунками руху капіталу, а спільного ринку – за поточними рахунками.

Навчальна гра

1. Навчальна гра **"Від форми МЕІ до її наслідків. Точка зору"**. Мета гри – розвиток здібностей творчого критичного мислення на основі визначення перспектив і проблем, що можуть породжуватися в результаті виникнення ефектів МЕІ. Група розподіляється на команди, кожна з яких за чергою виступає у якості ініціатора або опонента певного інтеграційного проекту, що повинен передбачати визначення рівня інтеграції й охоплювати відмінні групи країн. Бажано, щоб ці проекти стосувалися інтеграційних перспектив України. Команда-ініціатор обґрунтовує економічну, геополітичну доцільність свого проекту, чинники, що забезпечують реальність його втілення. Команда-суперник визначає недоліки, потенційні перепони його здійснення.

Тестові завдання

1. *Поглиблення аналізу наслідків МЕІ в неокласичних теоріях забезпечується шляхом:*

- а) переходу від аналізу часткової до загальної рівноваги ринків;
- б) урахування впливу інтеграції на ТК та умови поліпшення добробуту РІО;
- в) береться до уваги вплив змін виробничих витрат і характер взаємодії партнерів на формування РІО;
- г) відбувається відмова від аналізу впливу масштабів економіки;
- д) розширюється коло форм інтеграції, наслідки яких піддаються аналізу.

2. *Ефект, що враховує комплексний вплив інтеграції на ТК, – це:*

- а) ефект заміщення;
- б) ефект відхилення торгівлі;
- в) ефект відхилення торгових потоків;
- г) ефект спіловер;
- д) ефект переділу.

3. Нові теорії зовнішньої торгівлі на відміну від неокласичних моделей:

- а) припускають наявність як внутрішньої, так і зовнішньої економії від масштабу виробництва;
- б) припускають існування диференційованих (за якістю або фізичним характеристикам) товарів;
- в) ураховують недосконалість конкуренції;
- г) зосереджують увагу на міжгалузевій міжнародній торгівлі;
- д) припускають, що передумови МЕІ можуть розглядатися в різних комбінаціях.

4. Серед передумов суперечностей між членами РІО у визначенні СМТ:

- а) відмінності у забезпеченості чинниками виробництва та рівнях розвитку;
- б) намагання оптимізувати результати міжнародної взаємодії;
- в) міжнародна спеціалізація та традиційні партнери з числа країн, що не увійшли до РІО;
- г) частки митних надходжень у бюджеті країни;
- д) залежність від зовнішніх постачальників і споживачів.

5. Розподіл надходжень від СМТ у МС може відбуватися:

- а) відповідно до чисельності населення;
- б) відповідно до обсягів споживання;
- в) згідно з результатами демократичного голосування громадян РІО;
- г) відповідно до розподілу імпорту з ТК;
- д) з урахуванням усього товарообігу країни із зовнішніми відносно до РІО партнерами.

6. До наслідків встановлення СМТ можна віднести:

- а) консолідацію МТП;
- б) часткову переорієнтацію торговельних потоків як у рамках РІО, так і з зовнішніми партнерами;
- в) збереження попереднього стану співвіднесення митних прибутків країн-членів;
- г) у випадку з оптимальним СМТ виграють РІО в цілому та більшість його членів;
- д) завищення або заниження СМТ призводить до втрат РІО в цілому та більшості його членів.

7. До передумов неокласичного аналізу створення спільного ринку відносять:

- а) існування досконалої конкуренції;
- б) наявність трансакційних витрат;

- в) рівність технологій та однорідність чинників виробництва;
- г) досконалість міжгалузевої мобільності чинників усередині країн;
- д) незмінність ранжування товарів з позицій капіталомісткості за будь-якими можливими відносними цінами.

8. До специфічних ефектів створення спільного ринку можна віднести:

- а) ефект створення інвестицій;
- б) ефект відхилення інвестицій;
- в) ефект міграції;
- г) ефект створення міграційних потоків;
- д) ефект відхилення міграційних потоків)

9. До типів реакції інвесторів на створення РІО відносять:

- а) захисні інвестиції ("інвестиції в плацдарм"), які заміщують торговельні потоки, що випадають у випадку інтеграції;
- б) інвестиції в реорганізацію виробництва, обумовлені зростанням конкуренції;
- в) інвестиції в раціоналізацію випуску у зв'язку із зміною виробничих витрат;
- г) імпортоорієнтовані інвестиції;
- д) стратегічні інвестиції, націлені на підтримку виробничих потужностей, поглинання конкурентів)

10. До наслідків зняття бар'єрів на факторних ринках можна віднести:

- а) необхідність перегляду СМТ, оскільки змінюються умови мобільності чинників виробництва;
- б) спотворення, властиві ринку праці, можуть вести до дивергенції ціни та ринку праці;
- в) еміграція веде до падіння продуктивності в країні й її зростання в країні імміграції;
- г) переважний вигреш від міграції чинників отримують країни, що їх приймають;
- д) модель ефекту масштабу дозволяє прогнозувати концентрацію виробництва в "ядрі" РІО.

11. До складових єдиної монетарної політики відносять:

- а) спільна кредитно-грошова політика;
- б) спільна валютна політика;
- в) створення наднаціонального органу регулювання;
- г) необмежений доступ країн-учасниць до монетарного кредиту;
- д) фінансування дефіциту бюджету країн – учасниць союзу через вихід на ринки капіталу.

12. До позитивних результатів переходу на єдину валюту відносять:

- а) скорочення можливостей незалежної монетарної політики національних урядів;
- б) зниження трансакційних витрат за міжнародними операціями;
- в) ефекти масштабу на фінансовому ринку;
- г) перехід платежів в торгівлі з третіми країнами на валюту союзу;
- д) отримання ЦБ ЕВС сеньйоражу у випадку використання валюти третіми країнами.

13. Умови створення оптимального валютного простору:

- а) наявність політичної волі;
- б) мобільність товарів, послуг і чинників виробництва між країнами;
- в) активне використання національних валют в обслуговуванні взаємних зв'язків і наявність розвинених ліквідних валютних ринків;
- г) забезпечення довготривалої стабільності курсів національних валют відносно одна до одної;
- д) суттєва відмінність рівнів економічного розвитку країн-учасниць.

14. "Оптимальний валютний простір" – це:

- а) група держав, які сформували валютний союз і ввели єдину валюту;
- б) група держав, які проводять узгоджену курсову політику з метою обмежити взаємні коливання курсів національних валют;
- в) група держав, в розрахунках між якими застосовується національна валюта однієї з країн з метою "тримати удар" світового фінансового ринку;
- г) група держав, на території яких має місце абсолютна мобільність капіталу;
- д) група держав, що сформували "валютну змію".

15. До глобальних чинників, що впливають на витрати монетарної інтеграції, можна віднести:

- а) міру мобільності чинників виробництва;
- б) характер економічних шоків;
- в) гнучкість цін і заробітної плати;
- г) рівень обмежень у фіскальній політиці й її орієнтації на макроекономічну стабільність;
- д) масштаби ІО.

Розділ 2. Інституційний, регіональний та процесуальний зрізи МЕІ

2.1. Соціокультурна складова МЕІ

Питання для опрацювання

2.1.1. Особливості національної культури та пріоритет соціальних орієнтацій ціннісної системи як чинник міжнародної економічної взаємодії.

2.1.2. Сучасні дослідження господарчих цінностей національних культур.

2.1.3. Цінності та формування специфіки інституційної архітектури інтеграційних об'єднань.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: національну культуру та соціальні орієнтації ціннісної системи як чинники формування специфічних моделей господарської діяльності, економічного устрою, міжнародної крос-культурної взаємодії, розвиток МЕІ;

умінь і навичок: аналізу впливу соціальних властивостей середовища господарювання на формування інституційних засад соціально-економічних моделей країн світу й їх вплив на розвиток міжнародної економічної інтеграції;

професійних компетентностей: здатність до визначення наслідків впливу особливостей національних культур, зокрема ціннісних орієнтацій, інституційної складової, яка існує в країнах, що інтегруються, інституційної системи на інтеграційні процеси.

Ключові слова: господарська культура; дистанція влади; довгострокова орієнтація (конфуціанський динамізм); західний стиль мислення; запобігання невизначеності; ідеаціональна культурна ментальність; індивідуалізм/колективізм (співвідношення); інститути; інституції; інституційна матриця; культура; культура провини; культура сорому; культурні універсалиї; маскулінізм ; національний менталітет; релігія; східний стиль мислення; фемінінізм; цінність; чуттєва культурна ментальність.

Література: основна: [1; 3; 5 – 13; 15; 16]; додаткова: [50; 57; 61; 76; 82].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Чому розуміння відмінностей різних рівнів структури регулювання соціальної взаємодії набуває особливої актуальності в умовах міжнародної економічної інтеграції?
2. Назвіть і стисло охарактеризуйте рівні регулювання процесів соціальної інтеграції.
3. Яким чином інтегративна роль культури відбивається в її функціях?
4. У чому полягають відмінності в дослідженні національних господарських культур у концепції культурних універсалій Дж. Мердока, системному та ціннісному підходах?
5. Назвіть і дайте стисло характеристику основним складовим національного менталітету.
6. Що поєднує й у чому відмінності концепцій соціокультурної динаміки П. Сорокіна та культури сорому та культури вини Р. Бенедикт?
7. У чому сутність концепції соціокультурної динаміки й яким чином у ній знаходять вираження особливості соціальної інтеграції в різних культурах?
8. Наведіть визначення поняття "ціннісні орієнтації" та стисло охарактеризуйте основні складові ціннісної системи.
9. Яким чинним на процеси соціальної інтеграції впливають відмінності ціннісних орієнтирів світових релігій і як це може позначитися на процесах МЕІ?
10. Перелічіть та стисло охарактеризуйте основні сучасні порівняльні дослідження національних культур господарювання.
11. Назвіть та охарактеризуйте результати дослідження національних культур Г. Хофстеда та Ф. Тромпенаарса.
12. Покажіть, яким чином, виходячи з результатів дослідження національних культур Г. Хофстеда, можна прогнозувати особливості поведінки суб'єктів господарювання в сім'ї, навчальному процесі, на виробництві.
13. Що дає для розуміння процесів інтеграції класифікація корпоративних культур Ф. Тромпенаарса?
14. Яким чином емоційна участь та емоційна нейтральність впливають на характер господарської діяльності економічних суб'єктів?
15. Що таке висококонтекстуальні та низькоконтекстуальні культури в концепції Е. Холла?
16. У чому відмінність цінності від інституції?

17. Перелічіть та стисло охарактеризуйте основні елементи, що впливають на формування інституцій.

18. Що спільного та в чому відмінності між інституційними формами, функціями та колективними конвенціями як інструментами соціальної інтеграції?

Питання для дискусії

1. Чи відбиває концепція "людини економічної" всі аспекти міжнародної взаємодії суб'єктів господарювання?

2. Якими, на вашу думку, є переважні соціальні орієнтації ціннісної системи для українців?

3. Як можна пов'язати відмінність інтеграційних процесів у різних регіонах з особливостями національних культур господарювання?

Дайте визначення поняттям

Господарська культура – _____

Дистанція влади – _____

Довгострокова орієнтація (конфуціанський динамізм) – _____

Запобігання невизначеності – _____

Західний стиль мислення – _____

Ідеаціональна культурна ментальність – _____

Індивідуалізм/колективізм (співвідношення) – _____

Інститути – _____

Інституції – _____

Інституційна матриця – _____

Культура – _____

Культура провини – _____

Культура сорому – _____

Культурні універсалії – _____

Маскулінність – _____

Національний менталітет – _____

Релігія – _____

Східний стиль мислення – _____

Фемінінність – _____

Цінності – _____

Чуттєва культурна ментальність – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Елементи, що властиві кожній національній культурі, є спільними для всіх культур, але проявляються по-різному в конкретних культурах, і у цьому полягає їх особливість, – _____

Загальновизнані норми соціальної взаємодії – _____

Комплекс соціально-етичних переконань, згідно з якими ставлення людини до оточуючого світу, поведінка, взаємовідносини, свідомо або підсвідомо регулюються установками про місце; обов'язки та роль людини; відповідальність перед іншими; сприйняття себе частиною соціуму, що завоюються в процесі соціалізації на некритичному рівні, – _____

Комплекс соціально-етичних переконань, згідно з якими особисте свідоме ставлення людини до оточуючого світу, стосунки з іншими регулюються внутрішніми моральними нормами та загрозою покарання за їх невиконання, – _____

Об'єктивно існуюча історично сформована система базисних інститутів, що регулюють взаємозалежне функціонування основних суспільних підсистем, – _____

Організаційні форми соціальної взаємодії, що забезпечують координацію діяльності економічних суб'єктів та оптимізацію трансакційних витрат відповідно до особливостей завдань, які на них покладаються, – _____

Показник, що характеризує готовність суспільства орієнтуватися на майбутнє (стратегія) на протиположності короткостроковій (тактичній) орієнтації, – _____

Прихильність суспільства до таких цінностей, як рекорди, героїзм, завзятість у досягненні мети, матеріальний успіх тощо, як правило, домінує в суспільствах, де соціальні ролі відрізняються, – _____

Прихильність до таких цінностей, як вибудовування рівних відносин, схильність до компромісів, скромність, турбота про ближніх, затишок, якість життя тощо, – _____

Процес моделювання систематичних відношень оточуючого світу на основі безумовних положень – _____

Система цінностей, змістів, символів, знань, традицій, що забезпечують мотивацію та регуляцію господарської діяльності, визначають форму її здійснення, а разом з тим і сприйняття її соціумом, – _____

Спосіб світогляду, світосприймання, який зумовлює поведінку та спосіб життя, що ґрунтується на вірі в існування вищих, не доступних для повсякденного розуміння основ людського буття, – _____

Стабільне, об'єктивоване суб'єктивно-психологічне регулятивне внутрішнє ставлення особистості до навколишнього світу визначає світогляд, спрямованість і характер її економічної активності – _____

Ступінь нерівності в розподілі влади в суспільстві або організації, що сприймається членами суспільства як нормальна та розуміється як така – _____

Сукупність загальноприйнятих для соціально-політичної або етнічної спільноти алгоритмів пізнавальної діяльності (мислення), загальноновизначеної сукупності соціально-психологічних понять (уявлень, характеристик, цінностей) у сфері суспільної взаємодії та паттернів господарської діяльності (інституції) – _____

Сукупність створених людьми штучних об'єктів і порядків, завчених форм людської поведінки та діяльності, винайдених знань, зразків самопізнання та символічних позначень навколишнього світу – _____

Схильність до сприйняття особистістю себе як індивідуальності або як частини групи – _____

Тип культурної ментальності, властивий народам Заходу, визнає первинність матеріальної, емпіричної, чуттєвої реальності, формує різноманітні матеріальні потреби, спрямовує людину на активну позицію стосовно світу; людина спрямовується на створення знарядь, що допомагають їй в перетворенні навколишнього світу, – _____

Тип культурної ментальності, властивий народам Сходу, що націлює людину на задоволення духовних потреб за допомогою насамперед самовдосконалення. Активність має інтровертний характер, розвиває пізнання та розуміння духовних явищ, ґрунтується на одкровенні, пророчтві, інтуїції; абсолютизуються моральні цінності, акцент ставиться на жертвовності, ігноруванні й осуді матеріального багатства – _____

Характеристика соціально–економічної поведінки, що відображує припустиму межу соціальної нестабільності та двозначності, сприйману в даній культурі за нормальну, за якої члени суспільства почувають себе комфортно, – _____

Цілісне сприйняття оточуючого світу на основі інтуїтивного осягнення взаємозв'язків і взаємовідношень – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Яким чином рівні регулювання діяльності людини пов'язані з матеріально-технологічними та соціальними характеристиками середовища

господарювання (I – безпосередньо, II – опосередковано, III – і те, й інше; 1 – сильне, 2 – поміrne, 3 – слабке) і часовими обр'ями (а – періоди формування етнічних груп, б – довготерміновий вплив, в – поточне реагування)?

Заповніть відповідні графи табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Вплив факторів формування регуляторів діяльності людини

Рівень регулювання	Природне середовище	Технологічне середовище	Соціальне середовище	Часові обр'ї
<i>Безсвідоме</i>				
<i>Свідоме</i>				
<i>Підсвідоме</i>				
<i>Надсвідоме</i>				

2. Поясніть, чому, на вашу думку, в дослідженні Г. Хофстеда критеріями, що набувають ключового значення та визначають специфіку процесів соціально-економічної інтеграції в окремих національних культурах, визнаються співвідношенням індивідуалізм/колективізм, маскулініст/фемінініст, дистанція влади, ставлення до невизначеності, часу?

Установіть правильне співвідношення

1. Що з нижче перерахованого відноситься до цінностей, а що – до інституцій? Розподіліть їх за відповідними групами.

Відносини з рідними; ставлення до природи; дотримання правил; індивідуалізм; колективізм; морально-етичні настанови; морально-етичні правила; приватна власність; релігійні обряди; релігійні переконання; ринкові стосунки; свобода преси.

Діагностичні завдання

1. Відштовхуючись від матеріалів стереотипного завдання № 1, спробуйте спрогнозувати й обґрунтувати відмінності регуляторів соціальної взаємодії, характерних для представників культур Північної, Південної Європи, Японії, Індії, Африканського континенту, Близького Сходу.

2. До яких висновків, за Ф. Тромпенаарсом, може призвести аналіз моделей корпоративних культур стосовно визначення потенційних напрямів, переваг і проблем інтеграційних процесів на Європейському континенті? Яким чином результати дослідження соціальних орієнтацій

ціннісних систем можуть бути використані в ході визначення стратегічних напрямів і форм організації міжнародної економічної інтеграції?

3. Використовуючи результати дослідження господарчих орієнтацій національних культур Г. Хофстеда, визначте міру готовності до інтеграції представників культур південно-, північноєвропейських, англосаксонських, конфуціанських, мусульманських країн за параметрами пріоритетності особистого або суспільного, соціальної нерівності, соціальної нестабільності та багатозначності, рівня соціальної напруженості, за яких суб'єкти відчувають себе комфортно, міри перспективності діяльності суб'єктів.

Евристичні завдання

1. Відштовхуючись від приклада впливу ціннісних орієнтацій "висока/низька дистанція влади" на характер соціальної інтеграції в сім'ї, школі, на роботі, спробуйте самостійно спрогнозувати, які альтернативні варіанти соціальної взаємодії в аналогічному середовищі можуть викликати індивідуалізм/колективізм, перевага маскулітності або фемінітності, слабе або сильне запобігання невизначеності.

2. На основі результатів дослідження ціннісних засад національних культур господарювання Г. Хофстеда, Ф. Тромпенаарса й інших учених зробіть прогнозний аналіз сфер господарчої діяльності, в яких варто чекати найбільших успіхів процесів інтеграції і в яких, навпаки, можна передбачити виникнення ускладнень.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. До функцій культури відносять забезпечення наслідування досягнень попередніх поколінь; адаптацію до оточуючого середовища відтворювальної діяльності людини; соціалізацію, засвоєння норм соціальної взаємодії з метою повноцінного включення в суспільне життя; комунікацію учасників соціальної взаємодії та на цих підставах – інтеграцію суспільства як єдиного соціального організму.

2. Теорія культурних універсалій Дж. Мердока передбачає виділення цінностей як ключових світоглядних характеристик, ядра культури, що справляють визначальний вплив на поведінку суб'єктів господарювання.

3. Якщо інститути відбивають об'єктивоване соціальною реальністю ставлення суб'єкта до явищ оточуючого світу, то цінності задають норми міжсуб'єктних відносин.

4. У випадку з МЕІ прикладами інституційних функцій є угоди про створення ІО, спільні митні тарифи, міжурядові та наднаціональні органи управління ІО.

5. Прикладами неформальної МЕІ можуть слугувати міжнародні ієрархії та коаліції суб'єктів господарювання.

6. Відмінність між інституціями й інститутами полягає у тому, що перші є нормами, а другі – організаційними формами соціальної взаємодії.

7. Стрижневим компонентом інтеграції "знизу" є ринки.

8. На відміну від горизонтальної інтеграції, вертикальна інтеграція будується на основі мережевих структур, в яких ключового значення набуває міжфірмовий контракт.

Навчальна гра

1. Навчальну гру пропонується провести у **формі діагностичного тестування готовності до ефективної взаємодії з представниками іншої культури в умовах проживання за кордоном й обговорення його результатів**. Кожному студенту пропонується обрати один з кількох запропонованих варіантів реагування на поведінку представників іншої культури в різноманітних ситуаціях. Відповіді оцінюються за бальною системою. Предмет обговорення: яким чином одні варіанти відповіді забезпечують ефективну інтеграцію в нове культурне середовище, а інші, навпаки, її гальмують.

Тестові завдання

1. *До рівнів регулювання діяльності людини можна віднести:*

- а) безсвідоме;
- б) досвідоме;
- в) свідомість;
- г) підсвідоме;
- д) надсвідоме.

2. *Який зі вказаних регуляторів соціальної взаємодії можна віднести до надсвідомого:*

- а) потреби;
- б) інтереси;
- в) знання;
- г) цінності;
- д) інституції?

3. *Стабільне, об'єктивоване суб'єктивне ставлення особистості до навколишнього світу – це:*

- а) колективні конвенції;
- б) інтереси;
- в) знання;
- г) цінності;
- д) інституційні форми.

4. *Сукупність загально визнаних у певній спільноті алгоритмів мислення, цінностей та паттернів суспільної взаємодії – це:*

- а) колективні конвенції;
- б) інтереси;
- в) національний менталітет;
- г) навички;
- д) інституції.

5. *Активна спрямованість свідомості й активності людини на духовні та матеріальні явища, що є збудниками мотивів діяльності, – це:*

- а) культурні універсалії;
- б) інтереси;
- в) інституційні форми;
- г) цінності;
- д) інституційні функції.

6. *Уміння виконувати цілеспрямовані дії, в результаті свідомого, багаторазового повторення доведені до автоматизму, – це:*

- а) інституційні форми;
- б) інтереси;
- в) навички;
- г) національний менталітет;
- д) інституції.

7. *Норми соціальної взаємодії – це:*

- а) потреби;
- б) інституційні форми;
- в) колективні конвенції;
- г) цінності;
- д) інституції.

8. *Конкретне втілення норм поведінки, які регулюють порядок соціальної взаємодії в суспільстві, – це:*

- а) культурні універсалії;
- б) інституційні форми;

- в) колективні конвенції;
- г) цінності;
- д) інституційні функції.

9. Завдання, що виконують окремі інституції в СЕС, – це:

- а) потреби;
- б) інституційні форми;
- в) колективні конвенції;
- г) цінності;
- д) інституційні функції.

10. Суспільні домовленості про прийняття та способи застосування інституцій, що опосередковують зв'язок між цінностями та інституціями, – це:

- а) потреби;
- б) інституційні форми;
- в) колективні конвенції;
- г) цінності;
- д) інституційні функції.

11. Елементи, що властиві кожній національній культурі, є спільними для всіх культур, але проявляються по-різному в конкретних культурах, і у цьому полягає їх особливість:

- а) культурні універсалії;
- б) інституційні форми;
- в) колективні конвенції;
- г) цінності;
- д) інституційні функції.

12. Яка зі вказаних інтегративних функцій культури передбачає засвоєння норм соціальної взаємодії:

- а) адаптації;
- б) комунікації;
- в) інтеграції;
- г) соціалізації;
- д) наслідування?

13. Концепцію культурних універсалій запропонував:

- а) Г. Хофстед;
- б) Т. Гледвін;
- в) Дж. Мердок;
- г) П. Сорокін;
- д) Р. Бенедікт.

14. До елементів структури культурного оточення міжнародного бізнесу Т. Гледвін і В. Терпст віднесли:

- а) мову, освіту, політику та право;
- б) комунальні та некомунальні властивості матеріально-технологічного середовища;
- в) цінності й установки, релігійні та філософські погляди;
- г) соціальну організацію;
- д) технологію та матеріальну культуру.

15. Логіка взаємозв'язку матеріально-технологічних особливостей середовища господарювання з іншими елементами соціальної інтеграції має наступний вигляд:

- а) некомунальність середовища господарювання;
- б) пріоритет індивідуалістичних соціальних орієнтацій ціннісної системи;
- в) ідеологія комунітарності;
- г) федеративний державний устрій, прецедентна правова система;
- д) пріоритет інститутів ринкової координації.

16. Комплекс соціально-етичних поглядів, згідно з якими свідоме особисте ставлення людини до оточуючих і її поведінка регулюються внутрішніми моральними нормами та загрозою покарання за їх порушення:

- а) чуттєва культурна ментальність;
- б) ідеаціональна культурна ментальність;
- в) ідеалістична культурна ментальність;
- г) культура сорому;
- д) культура провини.

17. Безсвідомий рівень ціннісної системи складають:

- а) працінності первісної общини, етосні цінності;
- б) індивідуальні естетичні;
- в) групові релігійні, політичні, правові;
- г) індивідуально-колективні моральні;
- д) інтегративні художні, господарські й екзистенційні цінності.

18. Яка зі світових релігій поєднує індивідуалізм в духовній сфері з підкоренням колективному інтересу у сфері матеріального буття:

- а) іудаїзм;
- б) християнство;
- в) іслам;
- г) буддизм, індуїзм;
- д) конфуціанство?

19. *Співвідношення в національних культурах цінностей традицій-не/секулярно-раціональне, виживання/самоактуалізація досліджує:*

- а) Ф. Тромпенаарс;
- б) Е. Холл;
- в) Ш. Шварц;
- г) Р. Інглхарт;
- д) Г. Хофстед.

20. *Який з критеріїв соціальної інтеграції характеризує її з позиції міри соціальної нестабільності та багатозначності, за яких суб'єкти відчують себе цілком комфортно:*

- а) співвідношення індивідуалізм/колективізм;
- б) дистанція влади;
- в) маскулінність/фемінінність;
- г) запобігання невизначеності;
- д) довгострокова орієнтація (конфуціанський динамізм)?

21. *Який з критеріїв соціальної інтеграції характеризує її з позиції міри соціальної нерівності, що сприймається як цілком прийнятна:*

- а) співвідношення індивідуалізм/колективізм;
- б) дистанція влади;
- в) маскулінність/фемінінність;
- г) запобігання невизначеності;
- д) довгострокова орієнтація (конфуціанський динамізм)?

22. *Який з критеріїв соціальної інтеграції характеризує її з позиції рівня соціального напруження, що сприймається як цілком комфортне:*

- а) співвідношення індивідуалізм/колективізм;
- б) дистанція влади;
- в) маскулінність/фемінінність;
- г) запобігання невизначеності;
- д) конфуціанський динамізм?

23. *Який з критеріїв соціальної інтеграції характеризує її з позиції міри пріоритету особистого або суспільного:*

- а) співвідношення індивідуалізм/колективізм;
- б) дистанція влади;
- в) маскулінність/фемінінність;
- г) запобігання невизначеності;
- д) конфуціанський динамізм?

24. Який з критеріїв соціальної інтеграції характеризує її з позиції міри перспективності діяльності суб'єктів:

- а) співвідношення індивідуалізм/колективізм;
- б) дистанція влади;
- в) маскулінність /фемінінність;
- г) запобігання невизначеності;
- д) конфуціанський динамізм?

25. Ф. Тромпенаарс виділяє наступні моделі корпоративних культур:

- а) самонавідна ракета (США, Великобританія);
- б) сім'я (Франція, Іспанія, більшість країн Азії);
- в) мережа (Італія, ППК);
- г) інкубатор (Швеція);
- д) Ейфелева башта (Германія).

26. Інституції як норми соціальної інтеграції:

- а) є стійкими стереотипами соціальної поведінки;
 - б) виключають елементи добровільності, стверджують примусовість у суспільних відносинах;
 - в) спрощують діяльність економічних суб'єктів;
 - г) накладають обмеження на їх діяльність;
 - д) роблять передбачуваною поведінку партнерів
27. Інституції як норми соціальної інтеграції:
- а) виконують інформаційну функцію;
 - б) виконують функцію господарчого ресурсу;
 - в) неоднорідні за своєю структурою;
 - г) в їх створенні приймають участь суб'єкти вищого рівня економіки;
 - д) комплементарно взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну.

2.2. Інституційний вимір MEI

Питання для опрацювання

2.2.1. Мезо- і макроінституційні складові MEI.

2.2.2. Мегаінституційний рівень MEI, ГАТТ/СОТ і регіональна інтеграція.

2.2.3. Форми міжнародної інтеграційної взаємодії суб'єктів господарювання.

2.2.4. Моделі економічної інтеграції.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: основні інституційні форми, мезо-, макро- та мега- зрізи МЕІ, особливості інституційного забезпечення регіональної та процесуальної МЕІ, вплив міжнародних організацій на МЕІ;

умінь і навичок: виявляти й аналізувати інституційні елементи інтеграційних процесів як самостійне явище МЕР і компонент регіональної економічної інтеграції;

професійних компетентностей: здатність аналізувати різні організаційні форми міжнародної економічної інтеграції, виявляти їх переваги та недоліки, відбирати і використовувати в практичній роботі найбільш ефективні.

Ключові слова: аутсорсинг; базові інститути; вертикальна спеціалізація; відкритий регіоналізм; глобальний розподіл виробничого процесу; горизонтальна диверсифікація виробництва; єврорегіон; інституційні блоки; каскадна система субпоставок; кластерні структури; контрактні виробники; ланцюжки доданої вартості; лідери платформ; міжнародне міжрегіональне співробітництво; міжтериторіальне співробітництво; модульна система виробництва; офшоринг; політика відкритих дверей; прикордонне співробітництво; соціально-економічна модель; соціально-економічна система; спеціальні експортні промислові зони; стратегія девертикалізації міжнародних ТНК; транскордонне співробітництво; транскордонні кластери; фірми-лідери; фрагментація.

Література: основна: [4]; додаткова: [20; 25; 27; 34; 48; 52; 56; 58; 63; 71; 74; 79 – 81; 83; 85; 90; 95].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте з позиції процесів МЕІ основні рівні інституційної архітектоники соціально-економічних систем.
2. Розкрийте зміст основних елементів мезорівня інституційної архітектоники СЕС і покажіть їх зв'язок з інтеграційними процесами.
3. Покажіть, яким чином на рівні інституційних блоків відбивається специфіка інтеграційних процесів.
4. Охарактеризуйте інституційні елементи регіональної складової МЕІ.
5. У чому полягають особливості кластерних структур і ланцюжків доданої вартості як організаційних форм виробничої інтеграції?

6. Назвіть і охарактеризуйте основні форми транскордонного співробітництва.

7. Розкрийте особливості елементів макрорівня інституційної інтеграції суспільства.

8. Охарактеризуйте специфіку базових інститутів як інституційних структур, що забезпечують вертикальну та горизонтальну інтеграцію суспільства.

9. Наведіть загальну характеристику складових мегарівня інституційної архітекτονіки.

10. Що спільного та в чому відмінності між соціально-економічними моделями й інтеграційними об'єднаннями?

11. Охарактеризуйте передумови формування, еволюцію й основну змістовність відмінностей регулювання міжнародної торгівлі в межах СОТ та ІО.

12. За яким критеріями можна визначити відповідність умов торгівлі в межах ІО інтересам розвитку світової торгівлі?

13. Назвіть та охарактеризуйте передумови розвитку процесуальної інтеграції.

14. Перелічіть та стисло охарактеризуйте основні інтеграційні інструменти політики відкритих дверей.

15. У чому полягають особливості основних форм процесуальної інтеграції.

16. Назвіть і стисло охарактеризуйте структуру глобальних виробничих систем.

17. За якими критеріями можна охарактеризувати моделі економічної інтеграції?

18. Охарактеризуйте моделі МЕІ.

Питання для дискусії

1. Яким чином з позиції основних зрізів МЕІ можна охарактеризувати транскордонні кластери?

2. СОТ і РІО, на вашу думку, у міжнародному співробітництві виступають як альтернативи чи взаємодоповнюють одне одного?

3. У якості кого, на вашу думку, українські виробники мають шанс інтегруватися в глобальні виробничі системи?

4. Яка модель інтеграції, на вашу думку, в найбільшій мірі відповідає особливостям України?

Дайте визначення поняттям

- Аутсорсинг** – _____
- Базові інститути** – _____
- Вертикальна спеціалізація** – _____
- Відкритий регіоналізм** – _____
- Глобальний розподіл виробничого процесу** – _____
- Горизонтальна диверсифікація виробництва** – _____
- Єврорегіон** – _____
- Інституційні блоки** – _____
- Каскадна система субпоставок** – _____
- Кластерні структури** – _____
- Контрактні виробники** – _____
- Ланцюжки доданої вартості** – _____
- Лідери технологічної платформи** – _____
- Міжнародне міжрегіональне співробітництво** – _____
- Міжтериторіальне співробітництво** – _____
- Модульна система виробництва** – _____
- Офшоринг** – _____
- Політика відкритих дверей** – _____
- Прикордонне співробітництво** – _____
- Соціально-економічна модель** – _____
- Соціально-економічна система** – _____
- Спеціальні експортні промислові зони** – _____
- Стратегія девертикалізації міжнародних ТНК** – _____
- Транскордонне співробітництво** – _____
- Транскордонні кластери** – _____
- Фірми-лідери** – _____
- Фрагментація** – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Будь-яке міжнародне співробітництво між регіонами, що належать до різних держав, – _____

Відносно стійкі об'єднання інститутів, що взаємодіють в певних функціональних сферах суспільного відтворення, – _____

Глобальні ТНК, які концентруються на ключових функціях в рамках глобальних ланцюжків доданої вартості, перебирають на себе формування бренду, ініціюють створення, координують і керують маркетингом

і логістикою виробничо-збутових ланцюжків доданої вартості, забезпечують послуги з фінансового управління, – _____

Групи незалежних суб'єктів господарювання, географічно зосереджені у транскордонному регіоні, які співпрацюють і конкурують, будучи пов'язані; технологічно взаємодоповнюють один одного, що в кінцевому підсумку дає можливість отримати синергетичні та мережеві ефекти, – _____

Імпортна політика, за якої всі товари, незалежно від країни походження, ввозяться на однакових умовах, зазвичай користуються пільговим обкладанням податками, – _____

Інтеграційна політика, в основу якої закладена одностороння лібералізація зовнішньоекономічних відносин, – _____

Компанії, технологічні та програмні розробки яких з успіхом використовуються в продукції глобальних ланцюжків доданої вартості, – _____

Концентрація фірм в певній сфері підприємницької діяльності, зв'язаних між собою технологічно і, як правило, за ознакою географічної близькості, – _____

Мережі автономних або напіваавтономних бізнес-одиниць, що спільними зусиллями забезпечують процес створення товару та доведення його до кінцевого споживача, – _____

Об'єднання окремих СЕС у групи на підставі виділення ключових ознак, що характеризують особливості процесу відтворення, – _____

Об'єднання в мережеві структури великої кількості фірм, що працюють в сегментах, які забезпечують різні стадії виробничого процесу в одній галузі, – _____

Організаційна, юридично закріплена форма транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном – _____

Передавання функцій з виробництва та надання послуг, що раніше виконувалися за рахунок власних ресурсів підприємства, як дочірньому, асоційованому або спільному підприємству, так і сторонній організації за кордоном – _____

Перенесення ряду функцій з виробництва або надання послуг, що раніше виконувалися за рахунок власних ресурсів, на сторонню організацію – _____

Поєднання ідеологічних, політичних, правових та економічних елементів інституційної архітекτονіки, що сукупно утворюють цілісну інституційну єдність, – _____

Промислові зони, в яких діють особливі заходи стимулювання для залучення іноземних інвестицій та в яких імпортовані виробничі матеріали піддаються певній обробці перед їх реекспортом, – _____

Розміщення в інших країнах виробництва тієї ж номенклатури товарів, що і в своїй країні, з метою освоєння їх ринків на основі принципу "розвитку виробництва там, де здійснюються продажі" – _____

Розподіл окремих елементів кінцевого продукту між незалежними виробниками, які можуть мати будь-яке географічне розташування; критерієм вибору є їх здатність створювати якісний продукт з мінімальними витратами – _____

Розпродаж ТНК функціональних підрозділів, які забезпечують певні ланки виробничого процесу, і включення їх у виробничі ланцюжки у якості незалежних виробників – _____

Система виробництва, за якої основна компанія володіє складальними підприємствами, а комплектувальні та компоненти постачає обмежена кількість постійних постачальників, які, в свою чергу, працюють з субпостачальниками більш низького рівня, – _____

Система організації виробництва, коли навколо основної компанії формується мережа підрядних і субпідрядних організацій декількох рівнів, що приймають участь у створенні окремих стандартизованих модулів-елементів більш складного товару-продукту, який постачається для кінцевої зборки, – _____

Специфічна сфера міжнародної діяльності, здійснюваної на регіональному рівні, що передбачає міжнародну взаємодію економічних суб'єктів на рівні адміністративних одиниць, які безпосередньо межують між собою, – _____

Специфічна сфера міжнародної діяльності, здійснюваної на регіональному рівні, що передбачає спільні дії економічних суб'єктів, розташованих на суміжних територіях, – _____

Співробітництво між економічними суб'єктами різних держав, яке передбачає залучення територіальних спільнот і керівництва двох або більше договірних сторін, що відносяться до різних країн світу, – _____

Сформовані в ході історичного розвитку стійкі комплекси соціальних відносин, закріплені в національній культурі та передаванні як її частина, які забезпечують вертикальну (між ідеологічною, політич-

ною й економічною сферами) і горизонтальну (в рамках кожної з них) інтегрованість суспільства, – _____

Технологічна схема організації виробничого процесу, коли його елементи виділяються у якості окремих виробництв, – _____

Фірми, що в межах глобальних ланцюжків доданої вартості надають послуги з організації виробництва та займаються безпосереднім виробництвом за оригінальними проектами, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Визначте, до якої форми міжнародного міжтериторіального співробітництва (1 – міжтериторіальне співробітництво; 2 – транскордонне співробітництво; 3 – прикордонне співробітництво; 4 – співробітництво у межах єврорегіональних програм) будуть відноситися наступні випадки:

а) проведення спільних заходів соціально-економічної спрямованості на основі домовленостей між представниками влади прикордонних регіонів;

б) поглиблення двостороннього співробітництва економічних суб'єктів; центром економічної діяльності є території різних країн, що безпосередньо межують між собою;

в) міжнародне співробітництво на рівні прикордонних областей;

г) комплексна форма міжнародного співробітництва, що передбачає цілеспрямовану довготермінову стратегію поглиблення взаємодії прикордонних територій двох або більшої кількості країн.

2. Яку позицію в глобальних ланцюжках доданої вартості (1 – фірма-лідер; 2 – лідер технологічних платформ; 3 – контрактний виробник) можуть зайняти фірми, що:

а) беруть на себе функції проведення НДІДКР технологічних процесів, проектування виробничого устаткування;

б) можуть за рахунок постійних технологічних інновацій регулярно обезцінювати ключові компетенції, що забезпечують успіх;

в) володіють загальноновизнаними в світі брендами;

г) закупають комплектувальні;

д) здатні ініціювати створення, координувати та керувати маркетингом ЛДВ;

е) здійснюють післяпродажне обслуговування;

ж) компанії, технологічні та програмні розробки яких з успіхом використовуються в продукції ЛДВ;

- з) надають послуги з організації виробництва;
- и) проводять тестування, упакування та маркетинг продукції;
- к) спроможні прийняти фінансові ризики в період від формування до реалізації продукції;
- л) створюють інноваційні бізнес-моделі;
- м) займаються безпосереднім виробництвом за оригінальними проєктами?

Установіть правильні співвідношення та заповніть відповідні колонки табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Переважні функції ключових рівнів структури ЛДВ

Функція/Рівень	Фірма-лідер	Лідер технологічної платформи	Контрактний виробник	
			Попередня стадія ЛДВ	Наступна стадія ЛДВ
Функції				

Установіть правильне співвідношення

1. Визначте, які з інституційних елементів соціальної інтеграції відносяться до базових економічних інститутів ринкової матриці, а які – до інституційних блоків:

1 – виробничі відносини; 2 – заохочення/самоактуалізація; 3 – приватні гроші та фінанси; 4 – інститути держави загального добробуту; 4 – конкуренція; 5 – корпоративне управління; 6 – моделі виробництва; 7 – навчання та підготовка персоналу; 8 – наймана праця; 9 – національні інноваційні системи; 10 – обмін (купівля/продаж); 11 – прибуток як критерій успіху; 12 – приватна власність; 13 – приватне підприємництво; 14 – саморозвиток; 15 – фінансові системи.

Заповніть відповідні колонки табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Інституційні блоки та базові економічні інститути

Інституційні блоки	Базові економічні інститути

2. Визначте, які з перелічених базових інститутів відносяться до ідеологічних, які – до правових, які – до політичних, а які – до економічних:

1 – державне планування; управління; підприємництво й контроль;
 2 – державні гроші та фінанси; 3 – егалітаризм; 4 – етатизм; 5 – заохочення/примушення; 6 – звернення за інстанціями; 7 – ієрархія на чолі з центром; 8 – кодифіковане право; 9 – колективізм; 10 – координація;
 11 – критерій справедливості – пропорційність; 12 – односторонність; 13 – однопартійність; 14 – порядок; 15 – права суспільства вище інтересів індивіда;
 16 – призначення; 17 – редистрибуція (здачі/роздачі); 18 – службова праця;
 19 – службова, державна власність; 20 – унітарний державний устрій.

Заповніть відповідні графи табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Розподіл базових інститутів за соціальними сферами

Ідеологічні	Політичні	Правові	Економічні

3. Які з базових економічних інститутів відносяться до ринкової, а які – до редистрибутивної інституційної матриці:

1 – державне планування, управління, підприємництво й контроль;
 2 – державні гроші та фінанси; 3 – заохочення/самоактуалізація; 4 – заохочення/примушення; 5 – конкуренція; 6 – координація; 7 – наймана праця;
 8 – обмін (купівля/продаж); 9 – прибуток як критерій успіху; 10 – приватні гроші та фінанси; 11 – приватна власність; 12 – приватне підприємництво;
 13 – пропорційність; 14 – редистрибуція (здачі/роздачі); 15 – саморозвиток; 16 – службова праця; 17 – службова, державна власність.

Заповніть відповідні графи табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Розподіл базових економічних інститутів за матрицями

Базові інститути ринкової економіки	Базові інститути редистрибутивної економіки

Діагностичні завдання

1. Як в аспекті напрямів ініціації міжнародного інтеграційної взаємодії й її територіального охоплення можна охарактеризувати наступні інституційні форми інтеграції:

1 – відкриті прикордонні та приморські міста; 2 – вільні митні зони; 3 – європейські угруповання територіального співробітництва; 4 – Євро-регіони; 5 – зони високих і нових технологій; 6 – зони вільної (безмитної – торгівлі); 7 – зони переробки продукції; орієнтованої на експорт; 8 – кластерні структури; 9 – ланцюжки доданої вартості; 10 – міжтериторіальне міжнародне співробітництво; 11 – науково-технічні зони і парки; 12 – об'єднання єврорегіонального співробітництва; 13 – прикордонне співробітництво; 14 – спеціальні експортні зони; 15 – транскордонне співробітництво; 16 – транскордонні інноваційні проекти; 17 – транскордонні партнерства; 18 – транскордонні промислові зони і парки; 19 – центри (комплекси) прикордонної торгівлі?

Заповніть відповідні графи табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Класифікація основних форм міжнародного інтеграційного співробітництва

Центр інтеграційної ініціативи/територіальне охоплення	Глобальне	Міжрегіональне	Регіональне
<i>Інтеграція зверху</i>			
<i>Поєднання</i>			
<i>Інтеграція знизу</i>			

3. На прикладі таких галузей, як автомобілебудування, ІТ-технології, покажіть інституційну структуру ГЛДВ. Охарактеризуйте їх основні інституційні елементи. Покажіть, якими якостями повинні володіти фірми, що претендують на ролі контрактних виробників, лідерів технологічних платформ, фірм-лідерів? Чи існують в Україні компанії, здатні зайняти відповідні позиції в ГЛДВ і виступити в якості лідера платформи чи фірми-лідера, спроможного створити власну ГЛДВ. Що, на вашу думку, для цього потрібно?

Евристичні завдання

1. На основі знань про особливості та структуру ЛДВ, природно-ресурсний потенціал, можливості українських підприємств назвіть сфери діяльності, в яких, на вашу думку, вони могли б успішно включитися в ЛДВ і які позиції в них вони могли б зайняти.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. До основних форм ТКС можна віднести прямі контакти, транскордонні угоди, формування та забезпечення роботи Єврорегіонів.

2. ЛДВ охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав; до їх складу входять економічні суб'єкти, розміщені по обидва боки кордону.

3. Соціально-економічні моделі (моделі капіталізму) – об'єднання окремих СЕС у групи на підставі виділення ключових ознак, що характеризують особливості процесу відтворення.

4. Діяльність РІО цілком узгоджується з принципами розповсюдження РНС, що декларує в якості мети існування СОТ.

5. Контрактні виробники можуть виступати постачальниками комплектувальних одразу для багатьох брендів продуктів, що конкурують на одному ринку.

6. Стратегія девертикалізації міжнародних ТНК передбачає розпродаж функціональних підрозділів, які забезпечують певні ланки виробничого процесу, і включення їх у виробничі ланцюжки у якості незалежних виробників.

Навчальна гра

1. Навчальна гра "**Вибір моделі участі в ГЛДВ**". Мета гри – закріплення студентами знань про ключові складові міжнародної процесуальної інтеграції. Група розподіляється на команди. Кожна з них за чергою на основі знань про природно-ресурсний, матеріально-технологічний, науково-технічний і виробничий потенціали сучасної України пропонує варіант інтеграції у глобальні ланцюжки доданої вартості на можливу позицію в них або створення власного ланцюжка, обґрунтовує можливість і доцільність цього. Команда-суперник опонує, висловлює критичні зауваження, після чого пропонує свій проект. Тривалість презентації й обговорення – не більше трьох хвилин. Перемагає команда, яка змогла запропонувати та захистити більшу кількість проектів.

Тестові завдання

1. До якого рівня інституційної архітектури відносять цінності:

- а) наноінституційний;
- б) мікроінституційний;
- в) мезоінституційний;
- г) макроінституційний;
- д) мегаінституційний?

2. До якого рівня інституційної архітектури відносять ЛДВ:

- а) наноінституційний;
- б) мікроінституційний;
- в) мезоінституційний;
- г) макроінституційний;
- д) мегаінституційний?

3. До якого рівня інституційної архітектури відносять РІО:

- а) наноінституційний;
- б) мікроінституційний;
- в) мезоінституційний;
- г) макроінституційний;
- д) мегаінституційний?

4. До якого рівня інституційної архітектури відносять СЕС:

- а) наноінституційний;
- б) мікроінституційний;
- в) мезоінституційний;
- г) макроінституційний;
- д) мегаінституційний?

5. До елементів мезоінституційного рівня відносять:

- а) міжнародне міжрегіональне співробітництво;
- б) міжтериторіальне співробітництво;
- в) транскордонне співробітництво;
- г) прикордонне співробітництво;
- д) співробітництво в межах РІО.

6. Міжнародна взаємодія економічних суб'єктів на рівні адміністративних одиниць, які безпосередньо межують між собою, – це:

- а) міжнародне міжрегіональне співробітництво;
- б) міжтериторіальне співробітництво;
- в) транскордонне співробітництво;

- г) прикордонне співробітництво;
- д) єврорегіональне співробітництво.

7. До форм транскордонного співробітництва відносять:

- а) транскордонні партнерства;
- б) транскордонні промислові зони/парки;
- в) транскордонні кластери;
- г) ЛДВ;
- д) центри (комплекси) прикордонної торгівлі.

8. Виділяють такі групи базових інститутів:

- а) ідеологічні;
- б) культурні;
- в) політичні;
- г) правові;
- д) економічні.

9. До базових економічних інститутів роздаткової економіки належать:

- а) службові державну та загальнонародну власність та працю;
- б) державне планування, управління, контроль і підприємництво;
- в) обмін;
- г) пропорційність, відсутність конкуренції, координація,

консерватизм;

- д) державні гроші та фінанси. Забезпечення єдності суспільства.

Примусовість.

10. До базових політичних інститутів федеративної системи відносять:

- а) унітарний державний устрій;
- б) самоврядування та субсидіарність;
- в) виборність;
- г) багатопартійність. Демократичну більшість;
- д) судові спори.

11. Відмінність РІО від СЕМ:

а) СЕМ – теоретична модель, на основі подоби інститутів. РІО – реалія;

б) у СЕМ подоба формується спонтанно, в ході еволюції; обмеження часових рамок створення РІО обмежує можливості еволюції;

в) подоба в РІО може стати результатом цілеспрямованої діяльності;

г) інтеграція передбачає досягнення вищого рівня подоби інститутів;

д) результат МЕІ – взаємне пристосування інститутів зі збереженням їх специфіки.

12. До критеріїв відповідності РІО інтересам світової торгівлі відносять:

- а) менш розвинені форми інтеграції, які забезпечують більш раціональне глобальне використання чинників виробництва;
- б) перехідний період не повинен перевищувати 10 років і здійснюватися згідно з чітким графіком;
- в) лібералізація торгівлі на умовах РНС повинна передувати або супроводжувати утворення РІО;
- г) СМТ не повинен перевищувати найнижчий тариф, що існував в країні з найнижчим тарифом, або найнижчий тариф у рамках РНС;
- д) правила прийому нових членів в РІО мають не перешкоджати його розширенню.

13. До критеріїв відповідності РІО інтересам світової торгівлі відносять:

- а) правила визначення країни походження, які мають бути прозорими і не бути знаряддям протекціонізму усередині РІО;
- б) антидемпінгові правила, які мають бути чітко сформульовані і не застосовуватися між членами РІО;
- в) правила прийому нових членів, які мають не перешкоджати розширенню РІО;
- г) швидкий перехід до найбільш розвинених форм інтеграції;
- д) регіональні торговельні угоди, які повинні покривати хоча б частину галузей економіки.

14. Перехід ТНК від вертикальної концентрації до вертикальної спеціалізації й інтеграції включає:

- а) фрагментацію виробництва;
- б) подетальну спеціалізацію;
- в) каскадну систему субпоставок;
- г) модульну систему виробництва;
- д) відмову від аутсорсингу й офшорингу виробничих операцій.

15. До якої групи інструментів політики відкритих дверей можна віднести мексиканські "маквіладорес":

- а) зона вільної (безмитної) торгівлі;
- б) зона високих і нових технологій;
- в) науково-технічна зона;
- г) зона переробки продукції, орієнтованої на експорт;
- д) відкриті прикордонні та приморські міста?

2.3. Інтеграційні процеси в країнах ядра світ-системи

Питання для опрацювання

2.3.1. Світ-системний аналіз і процеси МЕІ.

2.3.2. Природно-ресурсний потенціал і соціокультурні передумови розвитку країн ядра світ-системи.

2.3.3. ЄС як найбільш просунуте РІО сучасності.

2.3.4. Особливості Північноамериканського варіанту МЕІ.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: витоки, закономірності та основні етапи формування світ-системи; роль, місце особливості процесів МЕІ в країнах ядра світ-системи; структуру, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку інтеграційних процесів в Європі та Північній Америці;

умінь і навичок: аналізу змісту, основних напрямів, перспектив розвитку політичних, правових та економічних аспектів МЕІ в країнах ядра світ-системи;

професійних компетентностей: здатність до визначення передумов і закономірностей розвитку інтеграційних процесів у країнах ядра світ-системи; використання знань про структуру керівних органів відповідних ІО, їх компетенції, правові засади в процесі практичної діяльності.

Ключові слова: диференційована інтеграція; ЄАВТ; Європа концентричних кругів; Єврозона; Європейська рада; Європейська комісія; Європейський парламент; євроскептицизм; ЄЕП; ЄОБС; ЄС; інтеграція "зверху"; інтеграція "знизу"; корпоративізм; країни переселенського капіталізму; Маастрихтський договір; маквіладорес; НАФТА; ортодоксальна (традиційна) інтеграція; РЕВ; Римський договір; ступінчаста інтеграція; Суд ЄС.

Література: основна: [2 – 4,10; 12; 16]; додаткова: [21; 22; 25; 26; 28; 35; 36; 37; 40; 42; 66 – 68; 73; 85; 89; 93].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. У чому полягають передумови виділення країн ядра світ-системи в теорії світ-системи?

2. Назвіть і прокоментуйте основні чинники природно-ресурсного середовища, історичного шляху розвитку, культури, що вплинули на специфіку інтеграційних процесів на Європейському континенті.

3. У чому полягають особливості європейського корпоративізму як моделі соціальної інтеграції?

4. Яким чином особливості соціальних орієнтацій ціннісних систем народів Південної, Центральної та Північної Європи впливають на специфіку соціального устрою країн цих регіонів світу й особливості європейської інтеграції?

5. У чому полягали передумови післявоєнної європейської інтеграції?

6. Назвіть та охарактеризуйте інтеграційні об'єднання, створення яких започаткувало процес формування ЄС

7. У чому, на вашу думку, проявилися об'єктивні передумови створення ЄАВТ як альтернативи ЄЕС?

8. Назвіть й охарактеризуйте основні етапи створення ЄС.

9. Назвіть і прокоментуйте структуру керівних органів ЄС.

10. З якими проблемами стикається ЄС на сучасному етапі інтеграційних процесів?

11. Яким чином і за рахунок чого в ЄС вдається поєднати інтеграцію зверху зі збереженням потенціалу інтеграційних ініціатив мікроекономічних суб'єктів?

12. За рахунок чого в межах ЄС досягнуто значних успіхів в інтеграції країн, які мають суттєві відмінності природно-ресурсного потенціалу, культури, економічного розвитку?

13. Назвіть позитивні та негативні чинники Північноамериканської інтеграції.

14. Яким чином природно-ресурсний потенціал відбивається на процесах Північноамериканської інтеграції?

15. Охарактеризуйте соціокультурні чинники інтеграції в Північній Америці.

16. У чому полягають економічні передумови інтеграційних процесів на Північноамериканському континенті?

17. Охарактеризуйте мету та завдання НАФТА.

18. У чому полягають специфічні інтереси США в НАФТА?

19. Розкрийте специфічні інтереси Канади в функціонуванні НАФТА?

20. Покажіть, у чому проявилися специфічні інтереси Мексики в утворенні НАФТА.

21. Назвіть та охарактеризуйте керівні органи управління НАФТА.
22. Що спільного й у чому полягають відмінності між ЄС і НАФТА?
23. Розкрийте позитивні та негативні наслідки функціонування північноєвропейської інтеграції.

Питання для дискусії

1. Світ-системний аналіз і теорії міжнародної інтеграції: спільне й окреме.
2. Які чинники середовища господарювання країн Європи і Північної Америки зумовили їх становлення як ядра світ-системи?
3. Чи можна вважати ЄС абсолютним взірцем інтеграції для інших регіонів світу?
4. Змішані РІО на прикладі НАФТА: вигоди та загрози для інтеграції.

Дайте визначення поняттям

- Диференційована інтеграція*** – _____
- ЄАВТ*** – _____
- Єврозона*** – _____
- Європа концентричних кіл*** – _____
- Європейська комісія*** – _____
- Європейська Рада*** – _____
- Європейський парламент*** – _____
- Євроскептицизм*** – _____
- ЄЕП*** – _____
- ЄОВС*** – _____
- ЄС*** – _____
- Інтеграція "зверху"*** – _____,
- Інтеграція "знизу"*** – _____
- Корпоративізм*** – _____
- Країни переселенського капіталізму*** – _____
- Маастрихтський договір*** – _____
- Маквіладорес*** – _____
- НАФТА*** – _____
- Ортодоксальна (традиційна) інтеграція*** – _____
- РЕВ*** – _____
- Римський договір*** – _____
- Ступінчаста інтеграція*** – _____
- Суд ЄС*** – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Валютний союз, що об'єднує частину країн ЄС, офіційною валютою яких є євро. Ці держави мають право випускати монети та банкноти, номіновані в євро. Європейський центральний банк відповідає за грошово-кредитну політику країн Єврозони – _____

Документ, в якому зафіксовано рішення країн ЄС про утворення Європейського Союзу на принципах Європейської Співдружності, доповнений новими формами співпраці, – _____

Економічна зона, що включає всі країни Європейського Союзу та три з чотирьох країн ЄАВТ (Ісландію, Норвегію та Ліхтенштейн), створена 1 січня 1994 року з метою надання можливість країнам, що не є членами ЄС, приєднатися до Європейського спільного ринку, – _____

Законодавчий та розпорядчий орган ЄС, який приймає участь у підготовці та схваленні рішень Ради ЄС і контролює діяльність Комісії ЄС, – _____

Комплекс договорів, підписаних учасниками ЄОВС у 1957 р., про створення Європейської економічної спільноти (ЄЕС; його друга офіційна назва – Спільний ринок) й Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом), що стали основою подальшого розвитку європейської інтеграції, – _____

Країни, домінують роль в сучасному господарському житті яких відіграють колишні мігранти, – _____

Міжнародна організація, що об'єднала кам'яновугільну, залізорудну та металургійну промисловість Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу, – _____

Міжурядова економічна організація країн соціалістичної орієнтації, що діяла з 1949 до 1991 рік, створена за рішенням Економічної ради представників Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, СРСР і Чехословаччини – _____

Міжурядова організація Західноєвропейських країн, створена з метою формування зони вільної торгівлі та реалізації економічних переваг інтеграції для своїх учасників, якими є нині Ліхтенштейн, Швейцарія, Ісландія та Норвегія, – _____

Модель інтеграції ЄС, що передбачає послідовне поглиблення інтеграційних процесів, але без загальних договірних рамок і часового розкладу, – _____

Модель інтеграції ЄС, що передбачає створення умовного "ядра" з найбільш розвинених країн РІО, яке охоплює всі сфери інтеграції, а навколо нього зосереджуються групи країн з глибиною інтеграції, яка по-спільдовно зменшується, – _____

Модель інтеграції ЄС, що переслідує мету поглиблення інтеграційних процесів (але без загальних договірних рамок, часової фіксації) і передбачає свідому диференціацію швидкості інтеграційних процесів у різних країнах і створення кількох інтеграційних ядер за окремими сферами інтеграції та з різним складом учасників, – _____

Найвищий орган виконавчої влади Європейського Союзу, який відіграє головну роль у забезпеченні повсякденної діяльності ЄС, спрямованої на виконання засадничих договорів, виступає із законодавчими ініціативами, а після їх затвердження контролює їх втілення в життя, – _____

Найвищий політичний орган ЄС, що складається з глав держав і урядів країн-членів та їх заступників – міністрів закордонних справ, – _____

Найвищий орган ЄС, що регулює розбіжності між державами-членами, між державами-членами та самим Європейським Союзом, між інститутами ЄС, між ЄС і фізичними або юридичними особами; дає висновки щодо міжнародних угод, виносить попередні постанови щодо запитів від національних судів про тлумачення засновницьких договорів і нормативно-правових актів ЄС. Його рішення обов'язкові для виконання на території ЄС – _____

Промислові підприємства складально-конвеєрного характеру, що початково переводилися зі США в Мексику, – _____

Регіональне економічне та політичне об'єднання, яке поєднує ознаки міжнародної організації (міждержавність) і держави (наддержавність) і на основі стандартизованої системи законів, діючих в усіх країнах союзу, на рівні спільного ринку товарів, капіталу та послуг, вільного руху людей в межах Шенгенської зони, єдиної валютної зони, – _____

Свідома відмова індивіда від частини своїх ресурсів і прав, що визнаються пріоритетними, на користь корпорації в розрахунку на підвищення віддачі від їх використання – _____

Скептичне, негативне ставлення до процесів інтеграції у рамках ЄС – _____

Угода про зону вільної торгівлі між Канадою, США та Мексикою, що набула чинності з 1 січня 1994, – _____

Форма інтеграції, яка передбачає, що всі держави-члени повинні мати рівні права, обов'язки та відповідальність за здійснення інтеграційного процесу, – _____

Форма міжнародної економічної інтеграції, коли економічні суб'єкти мікро- та мезоекономічного рівня виступають у ролі ініціаторів і провідників інтеграційних процесів, – _____

Форма організації інтеграційних процесів, коли державні органи кількох країн цілеспрямовано формують умови, що забезпечують зростання економічного співробітництва між певною групою країн, які зазвичай безпосередньо межують між собою й є частиною певного регіону, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Наведіть приклади реальних або потенційних ефектів МЕІ у випадку з інтеграцією у ЄС та НАФТА. Результати занесіть у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Ефекти МЕІ у ЄС і НАФТА АТР

Ефект МЕІ	Приклад	
	ЄС	НАФТА
1	2	3
<i>Ефект відхилення інвестицій</i>		
<i>Ефект відхилення міграційних потоків</i>		
<i>Ефект відхилення торгівлі</i>		
<i>Ефект спіловер</i>		
<i>Ефект створення інвестицій</i>		
<i>Ефект створення міграційних потоків</i>		
<i>Ефект створення торгівлі</i>		
<i>Ефект доміно</i>		
<i>Ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків</i>		
<i>Ефект відхилення торговельних потоків</i>		
<i>Ефект доходу</i>		
<i>Ефект захисту</i>		

1	2	3
<i>Ефект зміщення на користь рідної країни</i>		
<i>Ефект кордону</i>		
<i>Ефект надлишку виробника</i>		
<i>Ефект надлишку споживача</i>		
<i>Ефект переділу</i>		
<i>Ефект споживання</i>		
<i>Ефекти від зміни тарифної виручки</i>		

2. Чи можна виділити характеристики ПРП, що поєднують усі або більшість країн ядра світ-системи? Якщо так, то яким чином, на вашу думку, вони вплинули на специфіку процесу розвитку цих країн і на особливості інтеграційних процесів?

3. Яким чином на економічний розвиток та інтеграційні процеси в країнах ядра світ-системи вплинули особливості їх історичного шляху розвитку (Path dependens)?

4. Які спільні риси й які відмінності у соціальних орієнтаціях ціннісних систем країн АТР дозволяють виявити результати дослідження культур господарювання Г. Хофстеда? Як вони впливають на організацію господарського життя в цих країнах і на характер регіональної, інституційної, процесуальної інтеграції?

5. На прикладі Норвегії, Німеччини, Франції, Греції, Іспанії визначте природно-ресурсні, історичні, соціокультурні, матеріально-технологічні, економічні чинники, що сприяють або перешкоджають розвитку інтеграційних процесів між цим країнами.

6. Якби в межах ЄС країни-члени могли вибирати рівень інтеграції за принципом меню, то в яких випадках, на вашу думку, країни б могли віддати перевагу зоні вільної торгівлі, митному союзу, спільному ринку, участі в Шенгенській зоні, Єврозоні?

7. До компетенції якого з органів управління ЄС належить вирішення наступних питань: 1 – вироблення генеральної лінії політичної інтеграції; 2 – урегулювання міжнародних конфліктів і реалізація пріоритетних програм міжнародної співпраці; 3 – урегулювання розбіжностей між суб'єктами ЄС, винесення висновків щодо міжнародних угод, тлумачення правових актів ЄС; 4 – забезпечення повсякденної діяльності, спрямованої на виконання засадничих договорів; законодавчі ініціативи, контроль

за їх втіленням; 5 – законодавча та розпорядча діяльність, підготовка та схвалення рішень Ради ЄС, контроль найвищого органу виконавчої влади; 6 – здійснення фінансового регулювання в межах ЄС на наднаціональній основі; 7 – консультативний орган з питань соціально-економічної політики; 8 – представництво спільної зовнішньої політики та політики безпеки; 9 – представництво регіонів і місцевих адміністрацій в роботі ЄС; 10 – перевірка використання фондів ЄС.

Установіть правильні співвідношення та заповніть відповідні графи табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Компетенції органів управління ЄС

Орган ЄС	Основні функції
<i>Європейська рада</i>	
<i>Європейська комісія</i>	
<i>Європейський парламент</i>	
<i>Суд Європейського Союзу</i>	
<i>Європейська рахункова палата</i>	
<i>Європейський центральний банк</i>	
<i>Європейський соціально-економічний комітет</i>	
<i>Комітет регіонів</i>	
<i>Спеціальні представники ЄС</i>	
<i>Верховний представник Союзу із закордонних справ і політики безпеки</i>	

8. Визначте спільні та відмінні природно-ресурсні, історичні, соціокультурні, матеріально-технологічні, економічні чинники, що сприяють або перешкоджають розвитку інтеграційних процесів між Канадою, США та Мексикою.

9. У чому, на вашу думку, полягають об'єктивні передумови обмеження інтеграційних процесів у Північній Америці рівнем ЗВТ і одночасним розширенням інтеграційних процесів і включенням інших чинників виробництва?

Діагностичні завдання

1. Визначте потенційні позитивні та негативні наслідки входження до ЄС нових країн у процесі його розширення. Які країни, на вашу думку,

зазвичай більше виграють від розширення РІО (великі чи малі; більш чи менш розвинені; ті, що в нього вже входять, або ті, що лише вступають)?

2. На прикладі розширення ЄС у 2007 р. поясніть, у чому проявилися статичні та динамічні ефекти для ЄС в цілому, для нових країн, країн, що вже були членами ЄС до його розширення.

3. Визначте статичні та динамічні ефекти інтеграції на Північно-американському континенті, пов'язані з суттєвими відмінностями рівнів розвитку та масштабів економік країн, залучених до інтеграції.

Евристичні завдання

1. За яких умов процесу європейської інтеграції перевагу варто надавати моделі різношвидкісної інтеграції, інтеграції з перемінною геометрією, інтеграції за принципом меню? Наведіть відповідні приклади.

2. За яких умов і до якого рівня можлива, на вашу думку, інтеграція між США, Канадою та країнами Центральної та Південної Америки? Чи можна виокремити серед них певні групи країн, які б мали свої специфічні вимоги до такої інтеграції? За якими критеріями можна виділити ці країни?

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Особливості проникнення християнства в окремі регіони Європи, середньовічна Реформація зумовили певну диференціацію континенту на православний Південь, протестантську Північ, католицький Схід.

2. ЄОВС об'єднала кам'яновугільну, залізорудну та металургійну промисловість Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу.

3. Важливою особливістю РЕВ була спроба інтегрувати країни, що розташовувалися в різних регіонах світу. Ключового значення набув політичний аспект інтеграції.

4. У квітні 1965 р. підписано Договір про злиття ЄОВС, Євратому й ЄЕС в єдину Раду й єдину Комісію, які разом з Європейським парламентом і Судом утворили спільну інституційну структуру.

5. Інтеграційні засади ЄС згруповані у вигляді трьох опор. Перша опора – Європейські спільноти, друга – спільна зовнішня політика та політика безпеки, третя – співпраця поліції та судових органів у кримінально-правовій сфері.

6. Шенгенська зона, інкорпорована в єдине законодавство ЄС, включає і країни, що не входять в ЄС (Ісландія, Норвегія, Швейцарія, Ліхтенштейн, Монако, Сан-Марино, Ватикан, Андорра). Усі країни ЄС, окрім Великобританії й Ірландії, зобов'язалися увійти до Шенгенської зони.

7. США та Канада – ядро індивідуалістсько-конкурентної англосакської протестантської, ринкової СЕМ. Мексику можна віднести до змішаної латиноамериканської католицької СЕМ, що поєднує егалітаристсько-колективістські та індивідуалістсько-конкурентні орієнтації цінностей.

8. Професійна підготовка в країнах НАФТА – проблема самих працюючих. Знання та навички – індивідуальний капітал; відповідно, його формування й ефективне використання – проблема самого працівника. Пріоритет отримують універсальні знання та навички.

9. Першою офіційною акцією, спрямованою на активізацію інтеграційних процесів в Північній Америці, стала реалізація Американсько-Канадської угоди про вільну торгівлю (ФТА), прийнятої у 1947 р.

10. Згідно з угодою країни – учасники НАФТА не зобов'язані змінювати свої національні стандарти або норми трудового права; натомість, інші учасники РІО наділені правом накладати санкції, включаючи штрафи до 20 млн ум. од.

Навчальна гра

1. Навчальна гра "**Вибір моделей інтеграційної взаємодії з ЄС і НАФТА**". Мета гри – формування навичок критичного аналізу потенціалу, можливих ефектів і наслідків застосування різних рівнів, форм і зрізів МЕІ. Група розподіляється на дві команди. Кожна з них повинна за чергою запропонувати кілька проектів Європейської та Північноамериканської МЕІ України. Команди обґрунтовують пропоновані рівень, форми, зрізи інтеграції, наявний потенціал, обмеження, можливі позитивні та негативні ефекти, очікувані переваги. Команда-суперник виступає в ролі опонента. Тривалість одного циклу презентації-опонування – не більше п'яти хвилин.

Тестові завдання

1. До передумов європейської інтеграції можна віднести:

- а) географічну близькість;
- б) повторюваність ПРП;
- в) спільність культури;
- г) близькість релігійного світогляду;
- д) спільність історичного шляху розвитку.

2. ПРП інтеграційних процесів в Європі включає:

- а) порізаність ландшафту, вихід до моря та наявність судноплавних річок;
- б) близькість до історично-первинних цивілізацій;
- в) обмеженість і доповнюваність ПРП безлічі невеликих держав;
- г) наявність у провідних країнах природних ресурсів, що забезпечили первинну індустріалізацію;
- д) помірний клімат як чинник розвитку ринкових стосунків.

3. До основних характеристик культури провини можна віднести:

- а) індивідуальне оцінювання дій людиною, совість – основа самооцінки;
- б) моральне покарання за помилку – розкаяння совісті;
- в) виключається можливість замолити гріхи, спокутувати помилку, відновити репутацію;
- г) покарання – спосіб спокути провини;
- д) діяльність на основі особистих моральних переконань незалежно від підтримки колективу.

4. Стрижневою рисою європейської моделі соціальної інтеграції виступають цінності:

- а) індивідуалізму;
- б) колективізму;
- в) корпоративізму;
- г) солідаризму;
- д) сімейственості.

5. До економічних передумов післявоєнної європейської інтеграції відносять:

- а) необхідність відновлення зруйнованої війною економіки;
- б) прагнення корпорацій до розширення ринків збуту, сировини й енергетичних ресурсів;
- в) прагнення до раціоналізації використання наявних ресурсів і підвищення конкурентоспроможності країн регіону;
- г) спроба провідних держав відірватися за рівнем розвитку від інших країн континенту;
- д) намагання повернути втрачені в ході війни позиції світового економічного лідерства.

6. Політичні передумови післявоєнної євроінтеграції:

- а) необхідність нормалізації стосунків між видатними країнами-сусідами – Німеччиною та Францією;
- б) спроба Великобританії очолити інтеграційні процеси в Європі;

в) прагнення запобігти самій можливості виникнення на континенті нової світової війни;

г) пошук альтернативи економічному домінуванню США у післявоєнному світі;

д) необхідність протистояння політичному впливу СРСР і радянського блоку.

7. До інститутів ЄС відносять:

а) Європейську раду;

б) Європейську комісію;

в) Раду Європейського Союзу;

г) Європейський парламент;

д) Інвестиційний банк ЄС.

8. До інститутів ЄС відносять:

а) Європейський центральний банк;

б) Суд Європейського Союзу;

в) Європейський парламент;

г) Європейську рахункову палату;

д) Верховного представника Союзу в закордонних справах і політиці безпеки.

9. До неінституційних органів ЄС відносять:

а) Європейський інвестиційний банк;

б) Комітет регіонів і Європейський соціально-економічний комітет;

в) Європейську рахункову палату;

г) Європейського уповноваженого з прав людини;

д) Спеціалізовані агентства, органи та спеціальних представників ЄС.

10. До країн – засновниць ЄС можна віднести:

а) Бельгію, Німеччину, Італію, Люксембург, Нідерланди, Францію;

б) Великобританію, Данію, Ірландію;

в) Іспанію, Португалію;

г) Австрію, Фінляндію, Швецію;

д) Кіпр, Латвію, Литву, Мальту, Польщу, Словаччину, Словенію, Чехію, Естонію, Угорщину.

11. Великобританію, Данію, Ірландію прийнято в ЄС у:

а) 1957 р;

б) 1973 р.;

в) 1981 р.;

г) 1986 р.;

д) 1995 р.

12. Австрію, Фінляндію, Швецію прийнято в ЄС у:

- а) 1957 р.;
- б) 1973 р.;
- в) 1981 р.;
- г) 1986 р.;
- д) 1995 р.

13. Угорщину, Кіпр, Латвію, Литву, Мальту, Польщу, Словаччину, Словенію, Чехію, Естонію прийнято в ЄС у:

- а) 1981 р.;
- б) 1986 р.;
- в) 1995 р.;
- г) 2004 р.;
- д) 2007 р.

14. Хорватію прийнято в ЄС у:

- а) 1986 р.;
- б) 1995 р.;
- в) 2004 р.;
- г) 2007 р.;
- д) 2013 р.

15. Грецію прийнято в ЄС у:

- а) 1957 р.;
- б) 1973 р.;
- в) 1981 р.;
- г) 1986 р.;
- д) 1995 р.

16. Болгарію, Румунію прийнято в ЄС у:

- а) 1986 р.;
- б) 1995 р.;
- в) 2003 р.;
- г) 2004 р.;
- д) 2007 р.

17. Іспанію, Португалію прийнято в ЄС у:

- а) 1957 р.;
- б) 1973 р.;
- в) 1981 р.;
- г) 1986 р.;
- д) 1995 р.

18. Стрижнем якого етапу формування ЄС став Акт про утворення Єдиної Європи:

- а) першого, 1951 – 1957;
- б) другого, 1957 – 1967;
- в) третього, 1970 – початок 1980-х рр.;
- г) четвертого, 1986 – 1992 рр.;
- д) п'ятого, 1992 – 2000-ті рр.?

19. Яка зі вказаних груп країн не є членом Єврозони:

- а) Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Ірландія;
- б) Великобританія, Данія, Польща;
- в) Іспанія, Італія, Кіпр, Словенія, Фінляндія;
- г) Литва, Латвія, Люксембург, Словаччина;
- д) Мальта, Нідерланди, Португалія, Естонія?

20. За відношенням до ЄС і Єврозони країни можна поділити на наступні групи:

- а) країни ЄС – члени Єврозони (19);
- б) країни ЄС, зобов'язані приєднатися до Єврозони (7);
- в) країни ЄС, що не бажають ввійти в Єврозону (2), і тому їх виключають з ЄС;
- г) країни, що не входять в ЄС, використовуючи євро за домовленістю (4);
- д) території, що не входять в ЄС, але використовують євро без домовленості (2).

21. До особливостей ЄАВТ відносять:

- а) економічно менш однорідна, ніж ЄС;
- б) має стабільний склад учасників;
- в) члени ЄАСТ – малі країни, що значно розрізняються за рівнем розвитку, але є лідерами світової економіки в окремих секторах;
- г) різне міжнародне становище країн-членів;
- д) ЄАСТ – "мала зона вільної торгівлі", де не існує постійно діючих наднаціональних органів, що регулюють зовнішньоекономічну сферу.

22. Основні вимоги ЄЕП:

- а) вільна торгівля товарами та послугами;
- б) вільне пересування трудових ресурсів;
- в) вільне пересування капіталу;
- г) свобода у рамках структур ЄС і ЄАВТ, визначення торговельної політики та митних тарифів відносно третіх країн;
- д) спільна монетарна політика країн-учасниць.

23. Структура керівних органів ЄЕП:

- а) Рада;
- б) Спільний комітет;
- в) Консультативний комітет;
- г) Виконавчий комітет;
- д) Спільний парламентський комітет.

24. До передумов специфіки північноамериканської інтеграції можна віднести:

- а) розташованість у різних природно-кліматичних зонах єдиного континенту;
- б) істотна доповнюваність ПРП;
- в) близькість витоків культури, приналежність до різних гілок єдиної християнської цивілізації;
- г) домінування емігрантської моделі розвитку, країни переселенського капіталізму;
- д) єдність історичних шляхів розвитку.

25. ПРП інтеграційних процесів у Північній Америці:

- а) спрямованість ландшафту (гори, річкові долини) на північ/південь за доповнюваністю ПРП;
- б) окраїнність розташування відносно європейської цивілізації;
- в) монолітність континенту, лише частково забезпеченого зручними транспортними шляхами;
- г) наявність природних ресурсів для первинної індустріалізації в усіх країнах;
- д) відмінність клімату як чинник відмінності шляхів формування ринкових стосунків)

26. Економічні передумови створення НАФТА:

- а) взаємодоповнюваність економік;
- б) наявність торговельних зв'язків, що історично склалися, та виробнича кооперація, що розширюється;
- в) схожість економічних моделей країн, що інтегруються;
- г) зростання контролю американських ТНК над фірмами в Канаді та Мексиці і канадських у США;
- д) посилення позицій ЄС, Японії та НІК на світовому ринку та прагнення США посилити конкурентоспроможність національної економіки та розширити сферу свого впливу.

27. До завдань НАФТА було віднесено:

- а) підвищення національної конкурентоспроможності;
- б) використання переваг економіки масштабу;
- в) скасування трансакційних витрат, стимулювання відтоку ПІІ;
- г) ширший доступ національних виробників до фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, більш містких ринків;
- д) посилення позицій на світових ринках.

28. Специфічні цілі входження в НАФТА США:

- а) торговельна лібералізація у рамках ГАТТ;
- б) розвиток економіки Мексики;
- в) стимулювання прийняття Канадою ряду умов, не досягнутих у рамках ФТА, відносно інтелектуальної власності та сільського господарства;
- г) формування ринково-орієнтованої демократії в регіоні на чолі з США;
- д) форсування угоди НАФТА як заперечення ГАТТ.

29. Специфічні цілі входження в НАФТА Канади:

- а) розширення доступу на ринки США;
- б) скасування ФТА;
- в) доступ на мексиканський, а через нього – на ринки країн Латинської Америки;
- г) збільшення привабливості Канади для інвесторів, передусім американських;
- д) реструктуризація економіки через послаблення втручання держави та посилення свободи дії ринкових сил.

30. Специфічні цілі входження в НАФТА Мексики:

- а) обмеження доступу на ринки США та Канади;
- б) створення сприятливого інвестиційного клімату та зростання ПІІ;
- в) модернізація економіки та проведення неоліберальних реформ, відмова від імпортозаміщувальної стратегії розвитку;
- г) доступ до нових технологій і природних ресурсів США та Канади;
- д) соціально-економічний прогрес, збільшення зайнятості.

31. До основних інститутів НАФТА можна віднести:

- а) саміти лідерів;
- б) Комісію з вільної торгівлі;
- в) робочі групи та комітети;
- г) Секретаріат;
- д) Північноамериканський суд.

32. Основні напрями співпраці у рамках НАФТА:

- а) лібералізація торгівлі товарами та послугами;
- б) узгодження виключень з режиму ЗВТ для кожної з країн;
- в) субрегіональне співробітництво;
- г) захист прав інтелектуальної власності й екологічне співробітництво;
- д) удосконалення міждержавного механізму вирішення суперечок.

33. Специфіка економічної інтеграції у рамках НАФТА:

- а) міжрегіональний характер інтеграції;
- б) основа – "інтеграція знизу", співпраця компаній (мікрорівень);
- в) асиметрична структура інтеграційної моделі;
- г) РІО структурного типу;
- д) відсутні наднаціональні інститути, немає спільного бюджету, є компенсаційний механізм асиметрії митних тарифів.

34. Специфіка економічної інтеграції у рамках НАФТА:

- а) єдина континентальна система;
- б) відмінність рівня економічного розвитку країн-учасниць;
- в) орієнтація на створення спільного ринку;
- г) менш розвинуті країни мають самі вирішувати власні проблеми, немає фінансової підтримки у цьому процесі з боку інших членів;
- д) широке коло питань: торгівля, інвестиції, інтелектуальна власність, екологія, трудова співпраця.

35. Позитивні економічні ефекти НАФТА:

- а) зростання взаємної торгівлі країн – учасниць ЗВТ;
- б) розвиток промислового виробництва та сільського господарства в Мексиці, скорочення імпорту з інших регіонів світу;
- в) зростання ВВП країн-учасниць;
- г) винесення робочих місць у Мексику;
- д) зростання інвестиційної привабливості країн-партнерів.

36. Негативні наслідки формування НАФТА:

- а) посилення залежності Мексики та Канади від економічної кон'юнктури в США;
- б) зростання безробіття на ринках праці;
- в) відкриття іноземними партнерами філій в країнах-учасницях;
- г) погіршення ситуації в неконкурентоспроможному дрібнотоварному сільському господарстві Мексики;
- д) зростання екологічних проблем.

2.4. МЕІ в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні

Питання для опрацювання

2.4.1. Природно-ресурсні та соціокультурні чинники МЕІ в АТР.

2.4.2. Регіональна, інституційна та процесуальна специфіка інтеграції.

2.4.3. Основні регіональні інтеграційні угруповання.

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: специфічні передумови, особливості та перспективи розвитку МЕІ країн протопериферії світ-системи на прикладі Тихоокеанського регіону, АСЕАН, АТЕС;

умінь і навичок: аналізу специфіки інтеграційних процесів в країнах протопериферії світ-системи, АТР зокрема й її наслідків для МEB;

професійних компетентностей: здатність до використання знань про особливості інтеграційних процесів в країнах протопериферії світ-системи, АТР; зокрема для визначення специфіки та перспектив взаємодії з країнами, що в нього входять.

Ключові слова: Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС); Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН); гуанксі квієх; джасі квіє; джитіан квіє; дзайбацу; каста; кейрецу; Південно-Азіатська асоціація регіональної співпраці (СААРК); Південно-Тихоокеанська комісія (ПТК); соборність; Співдружність або Співдружність націй; Форум островів Тихого океану (ФОТО); чеболи; Шанхайська організація співпраці (ШОС).

Література: основна: [3; 4; 11 – 13; 16]; додаткова: [18; 23; 26; 44; 50; 51; 53; 92].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Як за концепцією світ-системного аналізу можна охарактеризувати провідні країни АТР?
2. Назвіть та охарактеризуйте спільні риси та відмінності ПРП країн АТР.
3. Яким чином особливості ПРП країн АТР вплинули на господарчі цінності національних культур країн регіону?
4. Що спільного й у чому відмінність господарчих цінностей народів АТР?
5. Яким чином на процеси інтеграції в регіоні впливає його колоніальне минуле?

6. Як економічна модернізація впливає на організацію економічного життя в країнах регіону?

7. Яким чином особливості культур господарювання впливають на формування моделей інтеграції?

8. Покажіть, у чому особливості інституційної інтеграції в регіоні АТР.

9. Розкрийте специфіку регіональної інтеграції країн АТР.

10. Що таке трикутники зростання?

11. У чому полягають особливості процесуальної інтеграції в регіоні?

12. Охарактеризуйте основні інтеграційні об'єднання регіону.

13. У чому особливості об'єднання АСЕАН?

14. Розкрийте специфіку РІО СААРК.

15. У чому полягає специфіка інтеграційних процесів у межах АТЕС?

Питання для дискусії

1. Що, на вашу думку, більше впливає на процеси інтеграції в АТР: спільне чи відмінне між країнами-учасницями?

2. До якої групи країн, згідно з концепцією світ-системного аналізу можна віднести провідні країни АТР?

3. Який зріз МЕІ в найбільшій мірі здатен сприяти успіху економічного розвитку країн АТР?.

4. Яке з субрегіональних РІО країн АТР, на вашу думку, здатне досягти більшого рівня МЕІ?

Дайте визначення поняттям

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво – _____

Асоціація держав Південно-Східної Азії – _____

Гуанксі квієх – _____

Джазі квіє – _____

Джитіан квіє – _____

Дзайбацу – _____

Каста – _____

Кейрецу – _____

Панчяяти – _____

Південно-Азіатська асоціація регіональної співпраці – _____

Південно-Тихоокеанська комісія – _____

Соборність – _____

Співдружність або Співдружність націй – _____

Форум островів Тихого океану – _____

Чеболи – _____

Шанхайська організація співпраці (ШОС) – _____

Які поняття характеризують такі визначення?

Бізнесові крос-секторні мережі у сучасному Китаї, що засновуються на сімейній формі ведення бізнесу, – _____

Добровільне міждержавне об'єднання 54-х суверенних держав, в яке входять Великобританія та майже усі її колишні домініони, колонії та протекторати, а також Мозамбик і Руанда, – _____

Економіко-політична організація країн Південної Азії. 8 країн: Бангладеш, Бутан, Мальдіви, Непал, Пакистан, Індія та Шрі-Ланка, Афганістан (2007 р.), 6 спостерігачів; штаб-квартира у м. Катманду (Непал) – _____

Міжурядова організація 16-ти країн Тихого океану, ЗВТ, – _____

Монополістичні фінансово-промислові об'єднання в довоєнній Японії, що засновувалися на сімейній формі ведення бізнесу, – _____

Монополістичні фінансово-промислові об'єднання в Південній Кореї, що засновуються на сімейній формі ведення бізнесу, – _____

Монополістичні фінансово-промислові об'єднання на Тайвані, що засновуються на сімейній формі ведення бізнесу, – _____

Невеликі підприємства, що засновуються на сімейній формі ведення бізнесу, – _____

Політична, економічна та культурна регіональна інтеграція країн Південно-Східної Азії, ЗВТ. Штаб-квартира – Джакарта (Індонезія) – _____

Регіональна міжнародна організація, в яку входять Китай, Росія, Казахстан, Таджикистан, Киргизія, Узбекистан, Індія та Пакистан, – _____

Регіональна міжурядова організація, членами якої є 22 держави та території Океанії, а також 4 країни-ініціатори, – _____

Самоврядні місцеві громади як елемент громадянського суспільства в Індії – _____

Уособлена суспільна група, члени якої пов'язані походженням, правовим статусом, родом занять; приналежність до якої є наслідуваною; члени якої проживають між аналогічними групами, але обмежують спілкування з ними, – _____

Форма структурної організації бізнесу у післявоєнній Японії, що засновується на: відсутності великих власників; розподілі власності серед персоналу; перехресному володінні акціями компаніями-учасниками,

значній їх автономії; президентській раді; банку, що фінансує і контролює діяльність компаній-членів; торговельному домі та розгалуженій мережі невеликих фірм-постачальників, стосунки з якими будуються на довгостроковій неформальній основі, – _____

Форум 21 економіки АТР для співпраці в області регіональної торгівлі, полегшення та лібералізації капіталовкладень. Штаб-квартира – Сінгапур – _____

Якість духовного життя особистості, цінність, що визначає єднання людини із суспільством, єднання суспільства як духовного цілого, – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Наведіть приклади реальних або потенційних ефектів МЕІ у випадку з інтеграцією у АТР. Результати занесіть у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Ефекти МЕІ у АТР

Ефект МЕІ	Приклад
1	2
<i>Ефект відхилення інвестицій</i>	
<i>Ефект відхилення міграційних потоків</i>	
<i>Ефект відхилення торгівлі</i>	
<i>Ефект спіловер</i>	
<i>Ефект створення інвестицій</i>	
<i>Ефект створення міграційних потоків</i>	
<i>Ефект створення торгівлі</i>	
<i>Ефект доміно</i>	
<i>Ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків</i>	
<i>Ефект відхилення торговельних потоків</i>	
<i>Ефект доходу</i>	
<i>Ефект захисту</i>	
<i>Ефект зміщення на користь рідної країни</i>	
<i>Ефект кордону</i>	

1	2
<i>Ефект надлишку виробника</i>	
<i>Ефект надлишку споживача</i>	
<i>Ефект переділу</i>	
<i>Ефект споживання</i>	
<i>Ефекти від зміни тарифної виручки</i>	

2. Чи можна виділити характеристики ПРП, що поєднують усі або більшість країн протопериферії світ-системи? Якщо так, то яким чином, на вашу думку, вони вплинули на специфіку процесу розвитку цих країн і на особливості інтеграційних процесів? Покажіть це на прикладі країн АТР.

3. Яким чином на економічний розвиток та інтеграційні процеси в країнах АТР вплинули особливості їх історичного шляху розвитку (Path dependens)?

4. Які спільні риси й які відмінності у соціальних орієнтаціях ціннісних систем країн АТР дозволяють виявити результати дослідження культур господарювання Г. Хофстеда? Як вони впливають на організацію господарського життя в цих країнах і на характер регіональної, інституційної, процесуальної інтеграції?

5. Що спільного й у чому відмінності у формах корпоративної інтеграції в країнах АТР?

Установіть правильне співвідношення

1. Які зі вказаних країн можна віднести до 1 – Трикутника зростання, а які до 2 – Золотого трикутника зростання:

А – Гонконг; Б – Індонезія; В – КНР; Г – Південна Корея; Д – Сінгапур; Е – Тайвань.

Діагностичні завдання

1. Що спільного й у чому відмінності інтеграційних процесів в Європі, Північній Америці та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні? Назвіть та прокоментуйте чинники, що зумовили формування загальних і специфічних рис МЕІ у вказаних регіонах.

Результати занесіть у табл. 2.10.

**Загальні та специфічні чинники МЕІ в Європі,
Північній Америці й АТР**

Чинники МЕІ	Європа	Північна Америка	АТР
<i>Географічне розташування</i>			
<i>ПРП</i>			
<i>Соціальні властивості МТС</i>			
<i>Вплив залежності шляху розвитку</i>			
<i>Соціокультурне середовище</i>			
<i>Інституційне середовище</i>			
<i>Стадія процесу індустріалізації</i>			
<i>Особливості корпоративної культури</i>			
<i>Участь і місце в ГЛДВ</i>			
<i>Позиція країн регіону в світ-системі</i>			

2. Що спільного й у чому полягають особливості МЕІ в окремих субрегіонах АТР? Назвіть та прокоментуйте передумови та змістовність відмінностей. Узагальнені результати зафіксуйте у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Спільне й особливе в МЕІ субрегіонів АТР

Чинники МЕІ	Південна Азія	Південно-Східна Азія	Східна Азія	Австралія й Океанія
<i>Географічне розташування</i>				
<i>ПРП</i>				
<i>Соціальні властивості МТС</i>				
<i>Вплив залежності шляху розвитку</i>				
<i>Соціокультурне середовище</i>				
<i>Інституційне середовище</i>				
<i>Стадія процесу індустріалізації</i>				
<i>Особливості корпоративної культури</i>				
<i>Участь і місце в ГЛДВ</i>				
<i>Позиція країн регіону в світ-системі</i>				

Евристичні завдання

1. Які чинники, на вашу думку, зумовили пріоритет у субрегіональній інтеграції країн АТР такого її рівня, як ЗВТ?

2. Яким чином особливості інтеграції в АТР в цілому та в окремих РІО регіону можуть вплинути на налагодження економічних відносин України з відповідними країнами?

3. Назвіть напрями процесуальної інтеграції з країнами АТР, які, на вашу думку, в найбільшій мірі відповідають потенційним можливостям і потребам України.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Господарська культура, що домінує в сучасному Китаї, підтримує елементи авторитаризму, сконцентрована навколо родини, визнає прагнення індивідуума до задоволення власних інтересів. Національний менталітет сформувався під впливом традицій конфуціанського вчення та комуністичного авторитарного режиму; зберігаються сильні автономні цінності та почуття боргу перед членами своєї родини. Пріоритет родинних цінностей перед загальнодержавними є суспільно визнаною етичною нормою.

2. Необхідність наслідування природному ходу речей споріднює даосизм з конфуціанством. Однак конфуціанство стверджує, що природа існує не для того, щоб її вивчали, а для того, щоб її переживали, відчували, отримували задоволення від причетності до неї. Відповідно, прихильникам конфуціанства характерні смиренність, скромність, мінімізація діяльності. Пасивна позиція прихильників Конфуція відрізняє їх від активного, діяльного настрою даосистів.

3. Відмінною особливістю соціальної спрямованості ціннісної системи, яка домінує в сучасній Індії, є її індивідуалістський характер. Але на відміну від індивідуалістсько-конкурентної спрямованості представників англосаксонських країн, індивідуалізм індійця виявляється не у відношенні до світу, що його оточує, а у спрямованості на внутрішній, духовний світ. Відтак, він готовий сприймати соціальне оточення як даність, що в повсякденному житті є вищою за особисті прагнення.

4. Кризові явища демонструють зростання диференціації та розрізненості економік країн регіону, відповідно – неможливість і недоцільність посилення монетарної та фінансової кооперації країн АТР.

5. Британська співдружність націй поєднує на добровільній основі всі колишні домініони, колонії та протекторати Великобританії, і лише їх.

6. Основною метою ЮТК є розвиток технічного, професійного, наукового та управлінського потенціалу народів Тихого океану та забезпечення їх інформаційною та консультативною допомогою з метою вироблення узгоджених рішень у питаннях їх майбутнього розвитку та благополуччя.

7. До основних напрямів МЕІ в АТР можна віднести кооперацію й інтеграцію в торговельній, інвестиційній, монетарній, фінансовій сферах та у виробництво регіональних суспільних благ.

8. Особливістю МЕІ країн Азії є акцент на інтеграцію у виробничій сфері, пріоритет встановлення мережевих, горизонтальних зв'язків між корпораціями.

Навчальна гра

1. Навчальна гра **"Найди *n* відмінностей. Особливості МЕІ в окремих субрегіонах АТР"**. Група ділиться на команди. Кожна з них за чергою пропонує команді-супернику визначити спільні й особливі риси протікання процесів МЕІ у двох субрегіонах АТР. Після завершення відповіді команда-опонент дає відповідям оцінку, вказує на пропуски та неточності. Після цього команди міняються місцями. Тривалість одного циклу не більше трьох хвилин.

Тестові завдання

1. АТР включає країни, які можна віднести до:

- а) протопериферії світ-системи;
- б) периферії та протопериферії світ-системи;
- в) периферії світ-системи;
- г) ядра та протопериферії світ-системи;
- д) ядра, протопериферії та периферії світ-системи.

2. До особливостей МЕІ в країнах АТР можна віднести:

- а) зростання відкритості економік;
- б) акцент на регіональну співпрацю як основу розвитку;
- в) прискорене формування регіональних ЛДВ;
- г) орієнтація на обмежений спектр напрямів та узагальнення підходів до МЕІ;
- д) посилення взаємозалежності.

3. Який з субрегіонів Азії можна одночасно вважати частиною пострадянської й азійської інтеграції:

- а) Західну Азію;
- б) Південну Азію;
- в) Центральну Азію;
- г) Східну Азію;
- д) Південно-Східну Азію?

4. Який з субрегіонів Азії в більшій мірі можна віднести до прикладу інтеграції країн периферії світ-системи:

- а) Західну Азію;
- б) Південну Азію;
- в) Центральну Азію;
- г) Східну Азію;
- д) Південно-Східну Азію?

5. Яке зі вказаних ІО включає країни Азії, Америки, Австралію та Нову Зеландію:

- а) АСЕАН;
- б) ОПЕК;
- в) ОЕСР;
- г) АТЕС;
- д) АСЕАН?

6. Які зі вказаних ІО АТР мають субрегіональний характер:

- а) АСЕАН;
- б) ОІС;
- в) СААРК;
- г) ФОТО;
- д) ЮТК?

7. Яка з вказаних колишніх колоній Великобританії не є членом Співдружності націй:

- а) Австралія;
- б) Індія;
- в) Канада;
- г) ПАР;
- д) США?

8. Яке з інтеграційних угруповань АТР очолює королева Великобританії:

- а) АТЕС;
- б) СААРК;

- в) Співдружність націй;
- г) ФОТО;
- д) ЮТК?

9. США та Франція є членами-співзасновниками такого РІО АТР:

- а) АТЕС;
- б) ОІС;
- в) ФОТО;
- г) ШОС;
- д) ЮТК.

10. Секретаріат ФОТО включає підрозділи з:

- а) корпоративної служби;
- б) політичних, міжнародних і правових справ;
- в) розвитку й економічної політики;
- г) співпраці прикордонних регіонів;
- д) торгівлі й інвестицій.

11. Індію та Пакистан наділено в ШОС статусом:

- а) запрошених на саміти голів держав;
- б) кандидата в спостерігачі;
- в) партнера у діалозі;
- г) спостерігача;
- д) учасника.

12. Серед ісламських організацій, що діють під егідою ОІС, можна виділити:

- а) Асоціацію підтримки громадянських свобод;
- б) Банк і фонд розвитку;
- в) Організацію з питань освіти, науки та культури;
- г) Центр зі статистичних, економічних і соціальних досліджень;
- д) Центр розвитку торгівлі, ТПП.

13. СААРК – це:

- а) преференційний союз;
- б) зона вільної торгівлі;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

14. АТЕС – це:

- а) преференційний союз;
- б) зона вільної торгівлі;
- в) митний союз;

- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

15. АСЕАН – це:

- а) преференційний союз;
- б) зона вільної торгівлі;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

16. ФОТО – це:

- а) преференційний союз;
- б) зона вільної торгівлі;
- в) митний союз;
- г) спільний ринок;
- д) економічний союз.

17. Основою економічної інтеграції Півдня Тихого океану є:

- а) Тихоокеанські острови;
- б) Нова Зеландія й Австралія;
- в) Нова Зеландія та Сінгапур;
- г) Австралія та Сінгапур;
- д) США й Японія.

2.5. Специфіка інтеграційних процесів у країнах, що розвиваються, та постперехідних економіках

Питання для опрацювання

2.5.1. *Особливість інтеграційних процесів у країнах, що розвиваються.*

2.5.2. *Природно-ресурсні та соціокультурні передумови інтеграції посттрансформаційних економік і країн периферії світового господарства.*

2.5.3. *Специфіка інтеграційних процесів в окремих регіонах і угрупованнях.*

2.5.4. *Україна в процесах МЕІ.*

Мета вивчення теми полягає у формуванні:

знань про: природно-ресурсні, соціокультурні передумови; спільне й особливе в інтеграційних процесах, які відбуваються в країнах, що розвиваються (РК), і постперехідних економіках; їх місце у світ-системі;

умінь і навичок: з аналізу специфіки інтеграційних процесів у країнах, що розвиваються, та постперехідних економіках;

професійних компетентностей: здатність до використання знань про особливості інтеграційних процесів в країнах периферії світ-системи та постперехідних економіках для визначення специфіки та перспектив взаємодії з країнами, які входять до периферії світ-системи.

Ключові слова: доктрина Монро; Економічна спільнота Західно-африканських держав (ЕКОВАС); Економічне співтовариство країн Центральної Африки (СЕЕАК); іберійська культура людини пристрасті; ісламська економіка; Ісламський банк; Карибське співтовариство (КАРИКОМ); каудилізм; Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ); Центрально-американський спільний ринок (ЦАОР); Митний союз (ЄАЕС); новий меркантилізм; Організація африканської єдності (ОАЄ); Організація ісламської співпраці (ОІС); Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР); псевдофедералізм; ресурсне (нафтове) прокляття; серединна економіка; Союз арабського Магрибу (САМ); Співдружність Незалежних Держав (СНД); Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК); Спільний ринок Східної та Південної Африки (КОМЕСА).

Література: основна: [3; 4; 10 – 13; 16]; додаткова: [24; 30 – 32; 34; 39; 45; 46; 49; 54; 59; 60; 62; 64; 71; 72; 75; 78; 83; 84; 89; 94].

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Назвіть та прокоментуйте спільні передумови інтеграційних процесів в країнах, що розвиваються.

2. Чому поєднання в рамках єдиного РІО розвинених країн, та країн, що розвиваються, може зашкодити розвиткові останніх?

3. Які чинники, на вашу думку, гальмують розвиток постперехідних країн СНД?

4. Чому ПРП країн, що розвиваються, та постперехідних економік може як позитивно, так і негативно впливати на їх інтеграцію у світову економіку?

5. У чому особливості соціокультурного середовища країн, що розвиваються?

6. Які чинники, на вашу думку, гальмують розвиток інтеграційних процесів на Африканському континенті?

7. Назвіть та охарактеризуйте основні РІО Африки.
8. Що спільного й у чому відмінність інтеграційних процесів між країнами ісламу?
9. Назвіть та охарактеризуйте основні РІО ісламських країн.
10. Які чинники зумовили особливості інтеграційних процесів у Латинській Америці?
11. Назвіть основні РІО, що діють в Латинській Америці.
12. Наведіть загальну характеристику об'єднання МЕРКОСУР.
13. Яким чином на історії РЕВ відбилася специфіка інтеграції в межах країн соціалістичного табору?
14. Що спільного й у чому відмінність інтеграційних процесів на пострадянському просторі в цілому та у межах СНД?
15. Охарактеризуйте основні РІО на теренах СНД.
16. У чому особливості інтеграційного угруповання ШОС?
17. Охарактеризуйте стратегічні напрями розвитку економічних взаємовідносин України.
18. Назвіть внутрішні проблеми, що перешкоджають більш швидкій інтеграції України у ЄС.
19. Сформулюйте основні напрями інтеграційної політики в Україні.
20. Які чинники зумовлюють особливості інтеграції України у світову економічну систему?
21. Назвіть та охарактеризуйте особливості та перспективи інтеграції у міжнародну економіку аграрного сектора економіки України.
22. Охарактеризуйте перспективи інтеграції у світову економічну систему промислового сектора економіки України.
23. Розкрийте значення й особливості транзитного сектора української економіки.
24. У чому полягають особливості інтеграції валютно-фінансової системи України у світове фінансове середовище?
25. Розкрийте перспективи інтеграції України у світовий ринок послуг.

Питання для дискусії

1. Чи можна вважати залежність шляху розвитку ключовим чинником відсталості країн, що розвиваються?
2. Назвіть чинники, що спричинили спільні риси та відмінності інтеграційних процесів на пострадянському просторі.

3. Як можна пояснити відмінності інтеграційних процесів країн Африки, Латинської Америки, ісламських країн?

4. Яким чином багатство природно-ресурсного потенціалу впливає на інтеграцію України у світову економіку?

Дайте визначення поняттям

Доктрина Монро –

Економічна спільнота західноафриканських держав (ЕКОВАС) –

Економічне співтовариство країн Центральної Африки (СЕЕАК) –

Євразійський митний союз (ЄАЕС) –

Іберійська культура людини пристрасті –

Ісламська економіка –

Ісламський банк –

Карибське співтовариство (КАРИКОМ) –

Каудилізм –

Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ) –

Центральноамериканський спільний ринок (ЦАОР) –

Новий меркантилізм –

Організація африканської єдності (ОАЄ) –

Організація ісламської співпраці (ОІС) –

Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР) –

Псевдофедералізм –

Ресурсне (нафтове) прокляття –

Серединна економіка –

Союз арабського Магриба (САМ) –

Співдружність незалежних держав (СНД) –

Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК) –

Спільний ринок Східної і Південної Африки (КОМЕСА) –

Які поняття характеризують такі визначення?

Зовнішньополітична програма США, яку у 1823 р. задекларував президент Дж. Монро, що проголошувала принцип невтручання країн Американського й Європейського континентів у внутрішні справи одна іншої, а зростання могутності США ставилося в залежність від приєднання нових територій, а також експансії США у Латинській Америці, –

Інтеграційне об'єднання у формі зони преференційної торгівлі, що передбачає поетапне створення спочатку зони вільної торгівлі, а потім митного союзу та спільного ринку, – _____

Інтеграційне угруповання країн Латинської Америки; договір Монтевідео (12.08.1980/81 р.); 12 країн: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Куба (з 1999 р.), Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор – замінила ЛАСТ. Найбільш суттєва відмінність від ЛАСТ полягає у принципі двосторонності – _____

Кредитно-фінансова установа, що будує свою діяльність на принципах мусульманського права, які заперечують можливість стягування відсотка за кредит. Банк діє на основі принципів "мушарака" – партнерства, коли фінансування розглядається як форма співучасті у комерційній діяльності, за яку банк отримує свою частку у прибутку партнера, – _____

МЕІ, створене 14-ма англomовними країнами: Антигуа та Барбуда (1974), Співдружність Багамських островів (1974), Барбадос (1973), Беліз (1974), Гаїті (1988), Гайана, Гренада (1974), Домініка (1974), Монтсеррат (1974), Сент-Вінсент і Гренадіни (1974), Сент-Кітс і Невіс (1974), Сент-Люсія, Тринідад-і-Тобаго (1973), Ямайка (1973) і Суринам (єдина неанглomовна країна, 1995 р.). Асоційовані члени Антильї, Британські Віргінські острови, Бермуди, Кайманові острови, Теркс і Кайкос. Спостерігачі – 12 країн ЛА – _____.

МЕІ, створене Гватемалою, Гондурасом, Нікарагуа та Сальвадором (1960/61 р.), Манагуа (Нікарагуа), Коста-Ріка (1963 р.), Панама (2002 р.). Штаб-квартира в м. Гватемала – _____

Митний союз Аргентини, Бразилії, Парагваю, Уругваю та Венесуели (2006 р.). Асоційовані члени: Болівія, Колумбія Перу, Чилі, Еквадор. Спостерігачі – Мексика, Нова Зеландія. Штаб-квартира в Монтевідео (Уругвай) – _____

Міжнародна організація ісламських країн (до 2011 року – Організація Ісламська конференція (ОІК, 1969 р.). Включає 57 держав; населення близько 1,5 млрд осіб. Штаб-квартира в м. Джидда (Саудівська Аравія) – _____

Мусульманська концепція організації економічної системи, що намагається поєднати колективістські засади господарчої діяльності, властиві командно-адміністративній економіці, з раціоналізмом ринкової економічної системи, – _____

Організація африканських країн, створена на основі Хартії африканської єдності в 1963 році з метою зміцнення єдності та солідарності африканських держав, захисту їх суверенітету, територіальної цілісності та незалежності та заохочення до міжнародної співпраці. У 2002 році перейменована в Африканський Союз. Штаб-квартира розташована в Аддис-Абебі – _____

Панарабська організація, спрямована на економічну та політичну єдність в Північній Африці (Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс); передбачає організацію ЗВТ, потім – МС – _____.

Регіональна міжнародна організація, створена 8 грудня 1991 року як господарський, політичний та економічний союз Білорусі, Росії й України. На умовах Алма-Атинської угоди приєдналися ще вісім колишніх республік СРСР (Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан) – _____

Регіональний союз країн Західної Африки. Блок має власні колективні збройні сили ECOMOG. Штаб-квартира розташована в Абудже (Нігерія) – _____

Ситуація стагнації економічного розвитку країн, що видобувають та експортують значні обсяги нафтових (інших) ресурсів, в результаті зацікавленості як зовнішніх споживачів, так і еліти суспільства лише в максимізації власних рентних доходів – _____

Ситуація, коли регіони, що де-юре мають певні повноваження, де-факто не в змозі їх використати, що відбиває неформальну структуру влади, яка склалася в країні, – _____

Специфічно латиноамериканська форма вождізму, що передбачає визнання та підтримку суспільством сильної одноосібної влади харизматичної особистості, якій довіряється право прийняття найбільш важливих рішень і контроль над апаратом пригнічення, – _____

Теоретична концепція економічної системи, побудованої на релігійних принципах ісламу. В основі – заборона зиску від відсотка за кредитами – риба. Обов'язок виплати закяту – форми податку, що виплачується як частина доходу правовірного та спрямовується на підтримку та розповсюдження ісламу, допомогу бідним та утримання державних установ. Шаріатські настанови стосовно прав наслідування та розпорядження власністю, торгівлі та фінансової діяльності. Розглядається як теоретична основа господарської розбудови в рамках ісламського світу в цілому,

створення ісламського економічного порядку, ісламського шляху розвитку – _____

Тип економічної політики держави, що спирається на бюрократизацію, зневажає закони, вважає, що перерозподіл національного багатства більш важливим, ніж його виробництво. Інструментами перерозподілу є надання монопольних привілеїв або сприятливого режиму вузькому колу еліти, яка залежить від держави та від якої, у свою чергу, залежить сама держава, – _____

Торговельно-економічний союз країн Півдня Африки, створений на базі Конференції з координації розвитку Півдня Африки, утвореної 11-ма країнами субрегіону в 1980 році. Головна мета – лібералізація торговельних зв'язків країн-членів. Співтовариство істотно просунулося на шляху створення зони вільної торгівлі – _____

Торговельно-економічний союз країн Центральної Африки, що створений на базі Митного й економічного союзу Центральної Африки з метою сприяння регіональної інтеграції шляхом гармонізації економічної та валютної політики. Країни – члени союзу: Ангола, Бурунді, Камерун, Центральноафриканська Республіка, Республіка Конго, Демократична Республіка Конго, Габон, Екваторіальна Гвінея, Сан-Томе та Принсіпі, Чад. Частина країн союзу використовує спільну валюту – франк КФА BEAC – _____

Форма торговельно-економічної інтеграції Білорусії, Казахстану, Росії, Вірменії та Киргизії, яка передбачає єдину митну територію, в межах якої у взаємній торгівлі товарами не застосовуються митні збори й обмеження економічного характеру, за винятком спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів. Водночас країни-учасники застосовують єдині митні тарифи й інші заходи регулювання торгівлі з ТК – _____

Ситуаційні завдання

Стереотипні завдання

1. Чи можна виділити характеристики ПРП, що поєднують усі або більшість країн протопериферії світ-системи? Якщо так, то яким чином, на вашу думку, вони вплинули на специфіку процесу розвитку цих країн і на особливості інтеграційних процесів?

2. Яким чином на економічний розвиток та інтеграційні процеси в країнах периферії світ-системи вплинули особливості їх історичного шляху розвитку (Path dependens)?

3. Наведіть приклади реальних або потенційних ефектів МЕІ у випадку з МЕІ країн, що розвиваються та постперехідних економік. Результати занесіть у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

**Ефекти МЕІ у країнах периферії світ-системи
та постперехідних країнах**

Ефект МЕІ	Приклад	
	Країни периферії	ППК
<i>Ефект відхилення інвестицій</i>		
<i>Ефект відхилення міграційних потоків</i>		
<i>Ефект відхилення торгівлі</i>		
<i>Ефект спіловер</i>		
<i>Ефект створення інвестицій</i>		
<i>Ефект створення міграційних потоків</i>		
<i>Ефект створення торгівлі</i>		
<i>Ефект доміно</i>		
<i>Ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків</i>		
<i>Ефект відхилення торговельних потоків</i>		
<i>Ефект доходу</i>		
<i>Ефект захисту</i>		
<i>Ефект зміщення на користь рідної країни</i>		
<i>Ефект кордону</i>		
<i>Ефект надлишку виробника</i>		
<i>Ефект надлишку споживача</i>		
<i>Ефект переділу</i>		
<i>Ефект споживання</i>		
<i>Ефекти від зміни тарифної виручки</i>		

4. Яким чином рівень економічного розвитку країн периферії світ-системи впливає на процеси МЕІ? Назвіть і прокоментуйте чинники, що стимулюють інтеграцію цих країн між собою, з країнами ядра

та протопериферії світ-системи, позитивні та негативні потенційні результати такої інтеграції.

5. Яке місце в ГЛДВ здатні зайняти виробники, які належать до країн периферії світ-системи та постперехідних країн СНД? Назвіть і прокоментуйте чинники, що зумовлюють потенційні можливості й обмеження їх інтеграції в ГЛДВ.

Діагностичні завдання

1. Що спільного і у чому відмінності інтеграційних процесів у країнах ядра, периферії світ-системи та постперехідних економіках країн СНД? Назвіть і прокоментуйте чинники, що зумовили формування загальних і специфічних рис МЕІ у вказаних регіонах. Результати оформіть у вигляді табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Загальні та специфічні чинники МЕІ країн ядра, периферії світ-системи та постперехідних економік

Чинники МЕІ	Ядро світ-системи	Периферія світ-системи	Постперехідні країни СНД
<i>Географічне розташування</i>			
<i>ПРП</i>			
<i>Соціальні властивості МТС</i>			
<i>Вплив залежності шляху розвитку</i>			
<i>Соціокультурне середовище</i>			
<i>Інституційне середовище</i>			
<i>Стадія процесу індустріалізації</i>			
<i>Особливості корпоративної культури</i>			
<i>Участь і місце в ГЛДВ</i>			
<i>Позиція країн регіону в світ-системі</i>			

2. Що спільного й у чому полягають особливості МЕІ в країнах периферії світ-системи та постперехідних країнах СНД? Назвіть і прокоментуйте передумови та змістовність відмінностей. Узагальнені результати зафіксуйте у табл. 2.14.

Спільне й особливе в МЕІ субрегіонів АТР

Чинники МЕІ	Пост-перехідні країни СНД	Центральна та Південна Америка	Африка	Близький Схід і країни ісламу
<i>Географічне розташування</i>				
<i>ПРП</i>				
<i>Соціальні властивості МТС</i>				
<i>Вплив залежності шляху розвитку</i>				
<i>Соціокультурне середовище</i>				
<i>Інституційне середовище</i>				
<i>Стадія процесу індустріалізації</i>				
<i>Особливості корпоративної культури</i>				
<i>Участь і місце в ГЛДВ</i>				
<i>Позиція країн регіону в світ-системі</i>				

3. У чому полягають особливості інтеграції країн ісламу?

Евристичні завдання

1. Яким чином особливості інтеграції в країнах периферії світ-системи та в посттрансформаційних економіках СНД можуть вплинути на налагодження економічних відносин України з відповідними країнами?

2. Назвіть напрями процесуальної інтеграції в країнах периферії світ-системи та в посттрансформаційних економіках СНД, які, на вашу думку, в найбільшій мірі відповідають потенційним можливостям і потребам України.

Укажіть "Так" чи "Ні" (Правильно/Неправильно)

1. Особливістю інтеграції на Африканському континенті є відсутність країн, які можна віднести до ядра або периферії світ-системи.

2. Ідеї панамериканської інтеграції привертають увагу видатних діячів континенту з моменту початку боротьби країн Латинської Америки за незалежність.

3. Посттрансформаційні економіки СНД з повним правом можна віднести до країн ядра світ-системи.

4. Характерною рисою інтеграції країн ісламу можна вважати відсутність єдиного інтеграційного центру.

5. У буддизмі особливе значення надається гармонії особистого й суспільного, соборності. Вона розуміється як якість духовного життя особистості, цінність, що визначає єднання людини з суспільством, єднання суспільства як духовного цілого.

6. Будучи керівництвом до дії, до активного втручання в життя, визнаючи підприємницьку діяльність, право на праведним шляхом придбану власність, добробут і користування нею, іслам стимулює економічний розвиток повною регламентацією особистого та громадського життя, нівелюванням особистості як суб'єкта соціального процесу.

Ділова гра

1. Ділова гра "**Україна в процесах МЕІ**". На відміну від навчальних ігор, проведення ділової гри передбачає спеціальну попередню підготовку студентів до її проведення. Її варто починати після вивчення студентами теми, присвяченої інституційним засадам МЕІ. Тому допоміжні матеріали та сценарій її проведення подано в підрозділі 2.6.

Тестові завдання

1. *До специфічних рис розвитку МЕІ в країнах, що розвиваються, відносять:*

- а) акцент на першочерговому розвитку не торговельної, а виробничої інтеграції;
- б) пріоритет договорів двосторонньої співпраці;
- в) інтеграція в торговельній сфері переважно обмежується ЗВТ;
- г) створюються міжрегіональні галузеві ІО (ОПЕК, угоди щодо олова, кави, какао, натурального каучука);
- д) розвиток регіональної фінансової інтеграції (АзБР, АБР, МАБР).

2. *Спільними рисами більшості РІО РК є:*

- а) значний рівень економічної взаємодоповнюваності країн – членів РІО;
- б) акцент на політичних мотивах МЕІ;
- в) незначний внутрішньорегіональний МРП, суттєва роль ТНК;

г) мала ефективність лібералізації взаємної торгівлі на основі зниження мит;

д) пріоритет торговельних зв'язків з колишніми метрополіями, ПРК, а не членами РІО.

3. До об'єктивних передумов виникнення проблем інтеграції РК відносять:

а) порівняно низький і нерівномірний розвиток і розподіл вигод МЕІ;

б) слабка взаємодоповнюваність економік, політичні чвари членів РІО;

в) нерозвиненість внутрішніх ринків і недосконалість організаційних механізмів інтеграції;

г) різноманітність галузевої та товарної структури експорту;

д) значні диспропорції та недостатня диверсифікація національного господарства.

4. До чинників ПРП і обмежень інтеграції в ЛА належать:

а) надзвичайна витягнутість з Півночі на Південь і природні бар'єри;

б) бідність та одноманітність мінерального та біологічного потенціалу;

в) слабка доповнюваність ПРП;

г) переважно жаркий тропічний клімат як гальмо становлення економіки;

д) вихід до узбережжя двох океанів – передумова й обмежувач комунікації.

5. Соціальні характеристики матеріально-технологічного середовища ЛА:

а) переважно комунальний нероздільний характер середовища господарювання;

б) надзвичайне багатство, різноманітність і сезонність;

в) значні території;

г) серединність розташування відносно цивілізаційного центру;

д) високі ризики як природного, так і соціального зовнішньо- та внутрішньополітичного походження.

6. До передумов інтеграційних процесів у ЛА відносять:

а) спільність Іберійської колоніальної спадщини;

б) відносно одночасне отримання незалежності та надії на створення єдиної держави в масштабах усієї ЛА;

в) близькість культури, мови, релігії, історії, внутрішніх і зовнішніх цілей;

г) спільність кордонів, близькість розташування;

д) доповнюваність суттєво відмінних рівнів розвитку.

7. Завдання початкового етапу інтеграції в ЛА (50-ті рр. ХХ ст.):

- а) подолання вузькості національних ринків, створення промисловості на основі регіонального заміщення імпорту;
- б) формування взаємодоповнюваних господарчих комплексів на основі континентальної спеціалізації та кооперації;
- в) забезпечення регіональної відкритості;
- г) інтенсифікація взаємної торгівлі, скорочення залежності від ПРК;
- д) координація інвестиційної політики, зростання інвестиційних можливостей, зниження дефіциту ПБ і зовнішнього боргу.

8. Причини провалу першої хвилі інтеграції в ЛА:

- а) колоніальна спадщина (орієнтація на потреби метрополій, експорт подібних товарів, слабка потреба у взаємній торгівлі);
- б) слабка транспортна інфраструктура;
- в) гіпертрофовано розвинені ринкові механізми;
- г) відмінності в рівнях розвитку між країнами, нерівномірний розподіл вигод МЕІ;
- д) протиріччя між країнами, антиінтеграційний зовнішній вплив.

9. Змістовна сторона провалу першого етапу інтеграції в ЛА:

- а) експортна орієнтація економік, відмова від господарської автаркії;
- б) низький платоспроможний попит;
- в) низька конкурентоспроможність продукції, створеної в тепличних умовах;
- г) відсутність важелів модернізації відсталого аграрного сектора;
- д) несприятливі зовнішні умови – енергетична та валютна криза 1970-х рр.

10. Особливості нової хвилі МЕІ в Латинській Америці в 90-ті рр. ХХ ст.:

- а) відкритий регіоналізм;
- б) орієнтація на правила МТ ГАТТ/СОТ;
- в) ставка на різнобічність і гнучкість методів інтеграції;
- г) переоформлення старих і формування нових ІО із заборonoю участі країни в декількох ІО;
- д) поєднання регіональної і субрегіональної інтеграції.

11. Органи керівництва ЛАІ:

- а) найвищий орган – щорічна зустріч на вищому рівні;
- б) виконавчий орган – постійний виконавчий комітет;
- в) Рада міністрів закордонних справ, конференція з оцінювання стану регіональної інтеграції й уніфікації субрегіональних процесів;

- г) Парламентська рада;
- д) Комітет представників.

12. Основи функціонування ЦАІС:

- а) відкритий регіоналізм;
- б) наднаціональне регулювання;
- в) СМТ;
- г) макроекономічна стабілізація;
- д) формування ЦАЗС за участю НАФТА й ЄС.

13. Єдина неангломовна країна – член КАРИКОМ:

- а) Сент-Кітс і Невіс;
- б) Сент-Люсія;
- в) Тринідад-і-Тобаго;
- г) Ямайка;
- д) Суринам.

14. До специфіки КАРИКОМ можна віднести:

- а) усі держави – колишні колонії Великобританії;
- б) члени – різнорівневі за соціально-економічним розвитком;
- в) економіка ґрунтується на розвитку ІТ-технологій;
- г) орієнтування в зовнішньоекономічній діяльності на ринки США та Великобританії;
- д) мало пов'язані між собою економічно (слабка взаємодоповнюваність).

15. Перспективи інтеграції КАРИКОМ:

- а) ліквідація митних зборів і кількісних обмежень імпорту, становлення СМТ;
- б) співпраця в області інфраструктури, туризму, транспорту та зв'язку;
- в) проведення єдиної політики в області торгівлі та сільського господарства;
- г) відмова від координації грошової та фінансової політики;
- д) ліквідація обмежень на вільне пересування осіб, капіталів і послуг.

16. Органи управління КАРИКОМ:

- а) найвищий орган – Конференція глав урядів;
- б) Рада міністрів КАРИКОМ;
- в) чотири ради з окремих напрямів;
- г) Секретаріат – м. Джорджтаун, Гайана;
- д) асоційований інститут – Карибська авіаційна компанія.

17. Спільні риси економіки держав КАРИКОМ:

- а) обмеженість природних ресурсів;
- б) нерозвиненість внутрішніх ринків;

- в) велика залежність від експорту й іноземного туризму;
- г) високий рівень безробіття й обмежені можливості створення робочих місць;
- д) значний профіцит платіжного балансу.

18. Ключові елементи спільного ринку КАРИКОМ:

- а) вільне переміщення товарів і послуг, гармонізація стандартів;
- б) право резидентів створювати підприємства на всій території країн КАРИКОМ;
- в) СМТ і спільна зовнішньоторговельна політика;
- г) обмеження на рух капіталів і конвертацію валют;
- д) вільне переміщення РС; гармонізація систем соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я; взаємне визнання дипломів.

19. Чинники гальмування інтеграції у рамках КАРИКОМ:

- а) вузькість внутрішніх ринків, інтенсифікація позаекономічних форм співпраці;
- б) обмеженість експортної бази сировинними ресурсами та висока залежність від імпорту;
- в) спільність проблем, що стоять перед членами РІО;
- г) обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів;
- д) залежність від умов торгівлі в країнах-контрагентах і на світових ринках.

20. Послідовність розвитку МЕРКОСУР за Асуньєнським договором:

- а) відміна всіх мит і тарифних обмежень у взаємній торгівлі;
- б) узгодження стратегії у валютно-фінансовій сфері;
- в) установлення СМТ;
- г) вільний рух капіталу та робочої сили;
- д) координація політики в області промисловості, сільського господарства, транспорту та зв'язку.

21. Органи управління МЕРКОСУР:

- а) Рада та Група спільного ринку;
- б) Комісія з торгівлі, Спільна парламентська комісія;
- в) Соціально-економічний консультативний форум, Адміністративний секретаріат;
- г) Підгрупа з фінансових угод;
- д) Суд МЕРКОСУР.

22. Проблеми інтеграції у рамках МЕРКОСУР:

- а) різнорівневість соціально-економічного розвитку країн – учасниць РІО;

- б) перевага у взаємній торгівлі товарів, неконкурентоспроможних на світових ринках;
- в) проблеми інфраструктури, валютного, податкового, трудового регулювання;
- г) близькість культур ведення бізнесу;
- д) обмеженість у відносинах з третіми країнами принципом забезпечення "справедливих умов торгівлі".

23. Послідовність включення ЛА в ГЛДВ:

- а) спочатку у сфері сільського господарства – як постачальники сировини, напівфабрикатів (кава, банани);
- б) створення складальних маквіладорес;
- в) включення в процес виробництва комплектувальних;
- г) формування власних лідерів платформ і фірм – лідерів ГЛДВ;
- д) орієнтація на створення готового продукту для місцевих ринків та експорт готової продукції.

2.6. Ділова гра "Україна в процесах МЕІ"

Ділові, рольові ігри виступають засобом дослідження певної проблеми, обговорення та прийняття рішень, підготовки майбутніх фахівців до діяльності в реальному секторі економіки.

Ділова гра "Україна в процесах міжнародної економічної інтеграції" проводиться на завершальному етапі вивчення дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" і покликана закріпити отримані знання, вміння, навички та кваліфікації.

Мета ділової гри – формування навичок практичного використання знань, отриманих в ході вивчення дисципліни.

Завдання ділової гри:

закріплення отриманих **знань**:

основних понять теорії міжнародної економічної інтеграції, змісту та сутності процесів інтеграції,

чинників формування й особливостей впливу на інтеграційні процеси окремих елементів міжнародного економічного середовища, спільного та відмінного між регіональними, інституційними та процесуальними складовими МЕІ,

особливостей соціально-економічних моделей країн світу й їх впливу на розвиток міжнародної економічної інтеграції,

об'єктивних законів і принципів розвитку міжнародної економічної інтеграції,

теоретичних концепцій міжнародної економічної інтеграції,

форм міжнародної економічної інтеграції,

основного інструментарію регулювання МЕІ й умов його застосування,

місця та перспектив інтеграції України у світове господарство,

умінь:

аналізувати й оцінювати:

природно-економічний потенціал МЕІ,

економічне, політично-правове, соціально-культурне середовище й інфраструктуру країн, що інтегруються,

вплив територіального чинника на протікання МЕІ,

особливості інституційної структури суб'єктів, що включаються в процеси інтеграції,

можливості, обмеження, потенціал і загрози, що породжуються інтеграцією мікроекономічних суб'єктів у глобальні ланцюжки доданої вартості;

визначати стан та тенденції розвитку інтеграційних процесів;

прогнозувати наслідки застосування окремих форм міжнародних економічних взаємовідносин і визначати їх ефективність;

критично оцінювати пропозиції щодо організації макро- та мікроекономічної взаємодії суб'єктів міжнародної економіки, застосування засобів державного регулювання міжнародних економічних відносин;

командної взаємодії в процесі вироблення та прийняття рішень;

компетентностей у:

обранні та використанні оптимальних методів та інструментів дослідження процесів МЕІ;

визначенні на підставі розуміння об'єктивного характеру та багатоваріантності потенційних напрямів розвитку МЕІ, витоків і сутності процесів, що відбуваються в ході її здійснення;

прийнятті рішень стосовно вибору конкурентної стратегії розвитку суб'єкту господарювання на основі розуміння сутності, рушійних сил, вигод і потенційних загроз, які виникають у процесі інтеграції національної економіки в міжнародне економічне середовище.

Зміст ділової гри. У ході ділової гри студенти здійснюють різнобічний аналіз потенціалу, можливих позитивних і негативних наслідків

включення суб'єктів господарювання в процеси МЕІ. Особлива увага приділяється специфіці регіональних, інституційних і процесуальних зрізів МЕІ.

Етапи проведення ділової гри.

Проведення ділової гри передбачає:

1. підготовчий етап, що включає:

спільну роботу студентів з:

1.1. визначення зрізу інтеграційних процесів, який обирається для дослідження: територіальний (регіональний, субрегіональний, прикордонний), інституційний (від нано- до мегарівнів), процесуальний (транскордонні кластерні структури; виробничі, збутові ГЛДВ; інтеграція на рівні окремих суб'єктів світового ринку);

1.2. розподілу на команди, що можуть представляти, залежно від обраного сценарію, керівництво країни, регіональну владу, міжнародні організації, ТНК як організаторів ГЛДВ, місцевих виробників, представників некомерційних організацій (НКО), громадянського суспільства, місцевих співтовариств, "зелених", антиглобалістів;

самостійну роботу студентів зі:

1.3. збору інформації стосовно потенційних учасників інтеграційного процесу, можливостей та наслідків МЕІ;

1.4. аналізу привабливості варіантів МЕІ;

2. безпосереднє проведення гри, під час якої студенти:

2.1. доповідають результати дослідження інтеграційного середовища з позиції суб'єктів господарчої діяльності;

2.2. за підсумками доповідей визначають найбільш доцільний варіант інтеграції;

2.3. погоджують умови бізнесової діяльності з керівництвом країни, регіональної влади;

2.4. захищають проект перед представниками місцевих співтовариств, НКО;

3. підведення підсумків.

3.1. аналіз результатів гри;

3.2. визначення реальних можливостей втілення запропонованих і сформованих у процесі обговорення варіантів МЕІ;

3.3. колективне оцінювання якості доповідей, підготовлених командами й окремими учасниками.

Підготовчий етап

На одному з попередніх практичних занять студенти групи розподіляються на відповідні підгрупи. Одна з них може виконувати в грі роль *керівництва країни*, інші – *національної або транснаціональної виробничої, міжнародної фінансової корпорації*, що планують розширити коло країн, де вони присутні, *органів регіональної влади, місцевих виробників, представників громадянського суспільства, НКО, міжнародних неформальних рухів, як "Грін піс", антиглобалісти*. Кожна з підгруп може складатися з 3 – 4 студентів.

Учасники команд розподіляють обов'язки між собою. У випадку з керівництвом країни мова йде про *президента, міністрів, які відповідають за можливі економічні, соціально-політичні й екологічні наслідки діяльності МЕІ*. Команди ТНК і ТНБ, місцевої влади, виробників, громадянського суспільства також визначають своїх лідерів і відповідальних за певні напрями, що стосуються проблем МЕІ.

Під час підготовки до гри представники команд самостійно вивчають соціально-політичний, економічний і екологічний потенціал МЕІ, готують обґрунтування свого рішення щодо характеру, форми, сфери, глибини МЕІ.

Аналіз інвестиційної привабливості проекту має містити наступну інформацію:

1) *загальна інформація про країну* (вплив особливостей географічного розташування на інвестиційну привабливість; забезпеченість ПРП; СЕМ, державний лад, політична та правова система; населення, його етнічний та релігійний склад; особливості впливу національної культури на способи ведення бізнесу, ступінь спорідненості за цим показником з країною базування ТНК і ТНБ; місце в міжнародних класифікаціях країн за інвестиційною привабливістю та рівнем розвитку економічної свободи; показники сукупного ВВП і ВВП на душу населення й їх динаміка; індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), місце за цим показником серед країн світу; коефіцієнт Джині; структура національної економіки, провідні галузі та сфери міжнародної спеціалізації; товарна номенклатура експорту й імпорту, основні торгівельні партнери та інше);

2) *маркетингове середовище* (розміри потенційного ринку, його динаміка; рівень розвитку конкуренції та потенціальні переваги ТНК; вплив демографічних чинників; розподіл доходу серед основних груп населення

за віковими, соціальними, географічними ознаками; особливості поведінки споживачів; перспективи розвитку збутової інфраструктури);

3) *виробничий потенціал* (наявність та якісні характеристики відповідної виробничо-технічної, інформаційної, транспортної інфраструктури; наявність необхідних природних ресурсів, їх вартість і рівень активності екологічних організацій; рівень розвитку науково-технічного потенціалу та наявність робочої сили відповідної кваліфікації; рівень розвитку системи стандартизації та сертифікації та жорсткість системи державного контролю за дотриманням відповідних вимог);

4) *інвестиційний клімат* (політична й економічна стабільність; загальне ставлення до ПЗІ; характер обмежень на економічну діяльність і володіння власністю нерезидентами; стабільність національної валюти та методи регулювання її курсу; можливість отримання високих прибутків, структура податків; знання країни та рівень комфортності перебування у ній нерезидентів);

5) *вартісні чинники* (скорочення витрат на транспортування економічних ресурсів (сировина, напівфабрикати); наявність трудових ресурсів, сировини, капіталу, технологій; низька вартість праці, порівняно менші витрати на виробництво продукції; більш низький рівень цін на основні товари у приймаючій країні; економічні стимули з боку уряду);

6) *характер обмежень на ЗЕД* (пріоритет у споживачів продукції місцевого виробництва, наявність торгових бар'єрів).

Ділова гра

У процесі гри представники суб'єктів господарювання проводять аналіз інвестиційної привабливості альтернативних інтеграційних проєктів, *обґрунтовують свій вибір і пропонують свої умови входження на ринок* обраної країни, регіону, включення або створення власного ГЛДВ. Керівництво країни, місцеві органи влади *опонують їм і висувують зустрічні вимоги, відстоюючи інтереси своєї держави, регіону*. Представники регіональної влади, місцевих співтовариств, НКО *оцінюють як пропозиції суб'єктів господарювання, так і ефективність захисту національних інтересів із боку уряду, дають критичну оцінку соціально-економічних і екологічних наслідків реалізації пропонованих проєктів*.

Підведення підсумків

Підготовчі матеріали, індивідуальна активність, результати дискусії з опонентами оцінюються як у груповому, так і в індивідуальному

аспектах і можуть зараховуватися як *підсумкова контрольна робота за курсом*.

2.7. Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання (ІЗ) є складовою навчального процесу. Функціональний зміст ІЗ полягає у систематизації та поглибленні теоретичних і практичних знань студентів із дисципліни та формуванні навичок їх практичного застосування у вирішенні конкретних управлінських ситуацій. У процесі виконання ІЗ у студентів розвиваються навички самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження й експерименту, пов'язані із темою ІЗ.

ІЗ виконується студентом індивідуально, відповідно до графіка навчального процесу в період вивчення дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція". З усіх питань, пов'язаних з вибором теми роботи, пошуком і відбором відповідної літератури, її опрацювання, визначення змісту роботи, написанням і попереднім рецензуванням роботи, студент консультується з лектором, викладачем, який проводить семінарські заняття, керівником ІЗ.

Якість виконання ІЗ визначається наявністю наступних елементів наукового дослідження: практичної значущості; системного аналізу проблемної ситуації й об'єкта дослідження; теоретичного узагальнення існуючих підходів до розв'язання проблемної ситуації та використання передової сучасної методології та науково-методологічного інструментарію; наявності елементів творчості.

Практична значущість ІЗ полягає у можливості використання його результатів у практичній діяльності підприємств.

Реальною вважається робота, яка виконана відповідно до наявних проблем інтеграції України до світового економічного простору як на макро-економічному, так і на мікроекономічному рівнях, на основі реальних економічних даних і результати якої повністю або частково можуть бути впроваджені в практичну діяльність.

Системний аналіз об'єкта дослідження полягає в охопленні всього комплексу причинно-наслідкових зв'язків, що обумовлюють проблемну ситуацію, пов'язану з його поточним станом, і обґрунтуванні системних

дій та рішень, спрямованих на виведення об'єкта дослідження на бажаний рівень функціонування.

Застосування сучасної методології полягає у використанні адекватних об'єкту дослідження методів і підходів, які забезпечують ґрунтовний аналіз стану міжнародних економічних відносин, їх окремих форм, суб'єктів, напрямів міжнародного економічного співробітництва України та дозволяють визначити напрями вдосконалення інтеграції України у міжнародну економіку.

У процесі виконання ІЗ студент, використовуючи знання теоретичного матеріалу та набуті теоретичні навички за фахом, має продемонструвати здібності до науково-дослідної роботи, вміння творчо мислити та вирішувати актуальні науково-прикладні задачі.

ІЗ – це наукова робота, що виконується студентом у процесі вивчення конкретної навчальної дисципліни з метою вироблення навичок самостійного поглибленого дослідження науково-практичних проблем і формування вмінь використання отримуваних знань у практичній діяльності. Самостійне написання ІЗ є логічним завершенням класичної схеми формування професійних знань і навичок майбутнього фахівця з певної дисципліни. Від первісних, базисних знань, що здобуваються в ході освоєння лекційного матеріалу, через формування вміння пошуку, добору, поглибленого засвоєння змісту конкретної дослідницької теми студент переходить до вироблення навичок з їх критичного аналізу, самостійного викладу, визначення форм практичного застосування в умовах реальної економіки. Самостійна робота студента над ІЗ – це тривалий, складний, багатобічний процес, що передбачає пошук, добір і вивчення літературних джерел, добір інформації для практичної частини, написання тексту, публічний захист роботи. Перелік рекомендованих тем навчальна ІЗ наводиться далі.

Тема ІЗ є індивідуальною для кожного студента та визначається виходячи з переліку тематики ІЗ із дисципліни. Вибір однієї й тієї ж теми одночасно двома або декількома студентами групи не допускається.

За бажанням студента тема ІЗ може бути скорегована відповідно до його власних навчальних і наукових інтересів. У цьому випадку обрана студентом тема має бути обов'язково погоджена з науковим керівником.

Тематика ІЗ та есе з навчальної дисципліни

1. Суб'єкти й об'єкти міжнародної економічної інтеграції.
2. Сутність, змістовність і значення міжнародної економічної інтеграції.
3. Охарактеризуйте особливості просторового, процесуального та інституційного зрізів МЕІ.
4. Вплив географічного та природно-кліматичного середовища на економічний процеси МЕІ.
5. Природно-ресурсний потенціал як чинник інтеграції.
6. Вплив ПРП на формування міжнародних інтеграційних об'єднань.
7. ПРП інтеграції України у світове співтовариство.
8. Основні інтеграційні центри світової економіки й їх особливості.
9. Об'єктивні передумови початку процесів інтеграції на етапі модернізації та створення національних держав.
10. Основні історичні типи інтеграції.
11. Імперія як форма інтеграції.
12. Ганзейські союзи й економічна інтеграція.
13. Республіка об'єднаних провінцій як приклад інтеграції міста та села.
14. Формування унітарних держав як процес інтеграції.
15. Федералізація як форма інтеграції (на прикладі США).
16. Особливості інтеграційних процесів після другої світової війни.
17. Спільне та відмінності між глобалізацією й інтеграцією.
18. Загальні критерії поглиблення регіональної інтеграції.
19. Преференційний союз і зона вільної торгівлі – спільне та відмінне.
20. Митний союз як форма міжнародної економічної інтеграції.
21. Валютний союз як форма міжнародної економічної інтеграції.
22. Гнучка інтеграція.
23. Політичні теорії інтеграції.
24. Економічні теорії інтеграції.
25. Сучасні теорії інтеграції.
26. Статичні ефекти інтеграції.
27. Динамічні ефекти інтеграції.
28. Ефекти інтеграції на ринках капіталу.
29. Ефекти інтеграції на ринках робочої сили.
30. Ефекти інтеграції на ринках чинників виробництва.

31. Монетарна інтеграція.
32. Економічні ефекти інтеграції й їх значення для України.
33. Вплив особливостей національних культур на ефективність включення національних економік в інтеграційні об'єднання.
34. Дослідження національних культур Г. Хофстеда, Ф. Тромпенаарса, Р. Інглхарта й їх використання для визначення можливостей ефективного включення країн до певних інтеграційних союзів.
35. Класифікація національних культур за Г. Хофстедом та її використання в міжнародному бізнесі.
36. Релігійні чинники інтеграційних процесів.
37. Політичні чинники процесів інтеграції.
38. Інституційні компоненти соціально-економічних систем та інтеграційних союзів.
39. Елементи механізму МЕІ.
40. Проблеми формування єдиного ринку чинників виробництва в межах інтеграційного союзу.
41. Мікроекономічна складова МЕІ.
42. Форми включення суб'єктів господарювання в процес МЕІ.
43. Міжнародна кооперація виробництва в межах інтеграційних об'єднань.
44. Місце та роль ТНК в інтеграційних процесах.
45. Мезоекономічний рівень МЕІ.
46. Субрегіональна інтеграція й її значення для глобальної економіки.
47. Глобальні ланцюжки доданої вартості як форма процесуальної інтеграції.
48. Участь міжнародних організацій у процесах МЕІ.
49. Основні моделі економічної інтеграції.
50. Світ-системний аналіз як інструмент дослідження МЕІ.
51. Особливості інтеграції високорозвинених країн.
52. Історія ЄС.
53. Структура органів управління ЄС.
54. Проблеми та перспективи розвитку європейської інтеграції.
55. Альтернативні інтеграційні об'єднання на Європейському континенті.
56. Україна в процесах європейської інтеграції.
57. НАФТА.

58. Спільне й особливе між ЄС і НАФТА.
59. Особливості, переваги та недоліки РІО за участі розвинених країн і країн, що розвиваються. На прикладі НАФТА.
60. Об'єктивні передумови специфіки інтеграційних процесів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.
61. Країни протопериферії в процесах МЕІ.
62. АСЕАН.
63. СААРК.
64. АТЕС.
65. Особливості участі в процесах інтеграції країн, що розвиваються, та постперехідних економік.
66. Специфіка інтеграційних процесів Центральної Америки. КАРИКОМ.
67. МЕРКОСУР.
68. Інтеграційні об'єднання на Африканському континенті.
69. Інтеграційні процеси в ісламських країнах.
70. Інтеграційні об'єднання на теренах СНД.
71. ШОС.
72. Україна в інтеграційних процесах.

Рекомендації з виконання ІЗ

Мета ІЗ – обґрунтування теоретичних засад і розроблення методико-практичних рекомендацій щодо вдосконалення напрямів і форм міжнародних економічних відносин у процесі інтеграції України у світове господарство.

Стиль викладення – науковий.

Основними елементами оформлення ІЗ є:

титульний лист;

зміст;

вступ;

основна частина;

висновки;

список використаної літератури;

додатки, що містять допоміжний матеріал.

Титульний аркуш ІЗ має містити дані про: університет; кафедру; навчальну дисципліну; тему індивідуального завдання; прізвище й ініціали студента; номер академічної групи; дату подання на перевірку (день, місяць, рік); посаду та науковий ступінь наукового керівника роботи.

Зразок оформлення титульного листа поміщено у додатку А.

Зміст (Додаток Б) відтворює назви розділів, параграфів тощо, які розкривають тему ІЗ. У ньому приводяться структурні розділи роботи у тій послідовності, у якій вони викладаються і вказуються сторінки, на яких вони починаються. Слід звернути увагу студентів на те, що нумерації підлягають лише розділи та підрозділи основної частини роботи. Вступ, висновки, список літератури та додатки не нумеруються.

У **вступі** студент характеризує місце теми роботи в загальній структурі дисципліни, обґрунтовує її актуальність і значення, дає стисло характеристику історії вивчення проблеми, наводить огляд основних джерел і стан вивчення проблеми на момент написання роботи, вказує можливі напрями практичного застосування теоретичних знань і стисло викладає програму дослідження.

Основна частина складається з: розгорнутої теоретичної, що включає декілька розділів (2, 3) і підрозділів (параграфів); практичної, що включає один розділ і кілька частин (параграфів).

У **теоретичній (аналітичній) частині** дається характеристика об'єкта дослідження. Наводиться детальний критичний аналіз наявної літератури. Аналізується сучасний теоретичний стан дослідження проблеми, виділяються та докладно описуються її основні складові. Визначаються напрями практичного застосування наведених теоретичних концепцій. Особливу увагу варто звернути на висвітлення особливостей підходів різних авторів і наукових шкіл до розглянутої проблеми. Зіставлення та критичне оцінювання наявних точок зору складає основу формування власної позиції студента з досліджуваного питання.

У **практичній частині** студент повинен продемонструвати вміння застосовувати описані в теоретичній частині концепції до практичної діяльності в сфері міжнародних економічних відносин.

Зміст практичної частини має поєднувати текстову, графічну та табличну форми подання матеріалу, а також форми у вигляді моделей, схем, діаграм тощо.

У **висновках** стисло викладається змістовність проведеної роботи, розкриваються висновки, до яких прийшов студент у результаті дослідження теми, вказуються напрями практичного використання теоретичних результатів.

Список літератури містить перелік вивчених студентом джерел (не менше 20), посилання на які наведено в тексті роботи. Зміст списку літератури повинен відтворювати процес послідовного поглиблення студентом знань з досліджуваної проблеми. Від навчальної літератури, довідкових, енциклопедичних видань – до спеціальної наукової монографічної літератури, статей у періодичних, та продовжуваних виданнях, відповідних законодавчих і нормативних актів. Послідовність наведення літературних джерел та їх бібліографічний опис виконуються відповідно до вимог Державного стандарту.

У **додатки** до роботи виносяться графіки, таблиці, малюнки, що наводяться в якості ілюстративного матеріалу до теоретичної частини, а також ілюстративного матеріалу до практичної частини.

Нумерація сторінок ІЗ починається з титульного листа та проставляється в правому верхньому куті сторінки. На титульному листі номер не ставиться.

Список використаних джерел і додатки в обсяг ІЗ не зараховуються, хоч вони й включаються в загальну нумерацію сторінок.

Під час написання ІЗ студентові варто орієнтуватися на таке співвідношення обсягів його складових частин:

вступ – 3 – 5 стор.;

основна частина 20 – 25 стор., у тому числі: теоретична частина – 18 – 22 стор.; практична частина – 3 – 5 стор.;

висновки – 2 – 3 стор.;

список літератури – 1 – 2 стор.;

додатки – залежно від змісту роботи.

Зброшуроване ІЗ передається науковому керівникові на рецензування не пізніше, ніж за місяць до початку сесії.

Під час виконання ІЗ необхідно дотримуватись нормативно встановлених правил оформлення тексту, таблиць, формул, розрахунків, схем, малюнків.

Процес виконання ІЗ складається з попереднього, основного та заключного етапів. Кафедра визначає наукових керівників, терміни написання, рецензування та захисту ІЗ. Графік роботи студентів над ІЗ наведений у табл. 2.15.

Дотримання кожним студентом установлених термінів роботи контролюється за допомогою "Картки завдання та контролю над ходом

виконання ІЗ" (додаток В). Картка в обов'язковому порядку додається до виконаного ІЗ.

Написаний, відповідним чином оформлений та роздрукований текст першого варіанта ІЗ надається науковому керівникові на попереднє рецензування. У рецензії дається критичне оцінювання результатів проробленої студентом роботи. Поряд з констатацією позитивних досягнень, відзначаються її недоліки, вказуються питання, що вимагають доробки, визначається попередня оцінка роботи. Зразок оформлення попередньої рецензії на ІЗ наводиться у додатку Д.

Таблиця 2.15

Графік роботи студентів над ІЗ

Зміст роботи	Терміни виконання
Вибір і затвердження теми роботи	Для студентів денної форми навчання – протягом 10 днів з початку семестру; Для студентів заочної форми навчання – під час попередньої настановної сесії
Затвердження плану ІЗ	Протягом двох тижнів з початку семестру
Збір матеріалу та написання ІЗ	Протягом семестру, до надання на кафедру
Надання роботи на рецензування науковому керівникові	Не пізніше, ніж за три тижні до початку сесії
Усунення відзначених недоліків	Не пізніше, ніж за два тижні до початку сесії
Захист ІЗ	Не пізніше, ніж за тиждень до початку сесії

У табл. 2.16 і 2.17 наведені складові бально-рейтингової оцінки виконання змістовної частини та бально-рейтингової оцінки ІЗ за періодами роботи над ним (% від максимальної підсумкової кількості балів за ІЗ і в балах).

Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання на якісному рівні є обов'язковою умовою отримання студентом позитивної підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 2.16

**Складові бально-рейтингової оцінки
виконання змістовної частини ІЗ (%/бали)**

Критерії оцінки ІЗ	%/бали
Оформлення роботи	5/0,7
Уміння шукати необхідну інформацію (літературу)	10/1,4
Актуальність теми й оригінальність виконання	10/1,4
Самооцінка ступеня досягнення мети	10/1,4
Правильність і доречність використання методів та інформації	20/2,8
Практична значущість отриманих результатів	15/2,1
Логічність, уміння узагальнювати, робити висновки	10/1,4
Використання можливостей лабораторного обладнання, програмного забезпечення тощо	10/1,4
Захист ІЗ	10/1,4
Підсумковий рейтинговий бал з ІЗ	100/14

Таблиця 2.17

**Складові бально-рейтингової оцінки ІЗ за періодами роботи
(% від максимальної підсумкової кількості балів за ІЗ і в балах)**

Елементи навчальної діяльності	Максимальний бал за 1-й ПМК	Максимальний бал за 2-й ПМК	Усього за семестр
Отримання завдання на ІЗ, вибір теми	3 (0,4)		3 (0,4)
Підбір і огляд літератури	10 (1,4)		10 (1,4)
Розрахункова частина ІЗ	3 (0,4)	5 (0,7)	8 (1,1)
Виконання необхідних графічних робіт	7 (1)	10 (1,4)	17 (2,4)
Загальне оформлення ІЗ		12 (1,7)	12 (1,7)
Компонент своєчасності	5 (0,7)	5 (0,7)	10 (1,4)
Усього максимум за модуль:	28 (3,9)	32 (4,5)	60 (8,4)
Захист ІЗ (мах)			40 (5,6)
Накопичувальним підсумком	28 (3,9)	60 (8,4)	100 (14)

Термінологічний словник

Адаптація – зміна, перетворення відповідно до умов зовнішнього середовища, що трансформуються.

Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС, Asia – Pacific Economic Cooperation, АРЕС, 1989 р.) – форум 21 економіки АТР для співпраці в області регіональної торгівлі, полегшення та лібералізації капіталовкладень. Включає 40 % світового населення, 54 % ВВП і 44 % світової торгівлі. Штаб-квартира – Сінгапур.

Асиміляція – уподібнення, злиття, засвоєння, перетворення чужого у власне в процесі включення чого-небудь зовнішнього в систему.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (Association of South East Asian Nations, 1967) – політична, економічна та культурна регіональна організація країн Південно-Східної Азії, ЗВТ. Площа – 4 480 000 км²; населення – 600 млн осіб; ВВП номінальний – 682 млрд дол, за ПКС – 2 172 млрд дол., ВВП на душу насел. – 1 267 дол., за ПКС – 4 044 дол. Штаб-квартира – Джакарта, Індонезія.

Аутсорсинг (outsourcing) – перенесення ряду функцій з виробництва або надання послуг, що раніше виконувалися за рахунок власних ресурсів сторонній організації.

Базові інститути – сформовані в ході історичного розвитку стійкі комплекси соціальних відносин, закріплені в національній культурі та передаванні як її частина; забезпечують вертикальну (між ідеологічною, політичною й економічною сферами) та горизонтальну (в рамках кожної з них) інтегрованість суспільства.

Валютна зона (currency area) – ІО, в якому функціонує єдина валюта.

Валютний союз (currency union) – група країн, що фіксує взаємні валютні курси.

Вертикальна спеціалізація (vertical specialisation) – об'єднання в мережеві структури великої кількості фірм, що працюють в сегментах, які забезпечують різні стадії виробничого процесу в одній галузі.

Відкритий регіоналізм – інтеграційна політика, в основу якої закладена одностороння лібералізація зовнішньоекономічних відносин.

Ганзейський союз – історичний тип торговельної та політичної інтеграції незалежних міських торговельних центрів, в основі якої були економічні інтереси купецьких гільдій, що намагалися таким чином

захистити свої економічні інтереси і знизити ризики, пов'язані з торгівлею на далекій відстані.

Глобалізація – процес перетворення світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, робочої сили та капіталу на основі поступового зняття перепон між окремими країнами.

Глобальний розподіл виробничого процесу (*global production sharing*) – розподіл окремих елементів створеного кінцевого продукту між незалежними виробниками, які можуть мати будь-яке географічне місце знаходження; критерієм вибору є їх здатність створювати якісний продукт з мінімальними витратами.

Гнучка регіональна інтеграція – організація інтеграційного процесу з урахуванням специфіки інтересів та умов окремих країн-учасниць.

Голландська хвороба – переключення, завдяки більш високій нормі прибутку, інвестиційних потоків і напрямів розвитку економіки країни з високотехнологічних галузей на капіталомісткі видобувні.

Горизонтальна диверсифікація виробництва – розміщення в інших країнах виробництва тієї ж номенклатури товарів, що і в своїй країні, з метою освоєння їх ринків на основі принципу "розвитку виробництва там, де здійснюються продажі".

Господарська культура – система цінностей, змістів, символів, знань, традицій, що забезпечують мотивацію та регуляцію господарської діяльності, визначають форму її здійснення, а разом з тим – і сприйняття її соціумом.

Гравітаційні економічні моделі – моделі економічної взаємодії, в яких разом з економічним потенціалом ураховують різні показники взаєморозташування партнерів.

Дедиференціація – процес спрощення структури системи за рахунок об'єднання або скорочення елементів і функцій, нею виконуваних.

Деіндустріалізація – процес соціальних та економічних змін, викликаних скороченням або повним припиненням індустріальної активності в регіоні або країні, особливо у важкій промисловості та в індустріальному виробництві.

Демонстраційний ефект – синергетичний ефект від утворення РІО, що виникає в разі успіху процесу інтеграції та пов'язаний із зацікавленістю нових країн у вступі до об'єднання в намаганні повторити успіх країн-членів.

Дисиміляція – перетворення власного на чуже в процесі виключення з системи її елементів.

Динамічні ефекти інтеграції – різноманітні мультиплікаційні зміни, які поступово накопичуються в економіці країн-учасниць і практичне оцінювання результатів яких зробити досить непросто.

Дирижи́зм – напрям у теоретичних концепціях МЕІ, що характеризується недовірою до ринкового механізму формування оптимальної ринкової структури й акцентує увагу на інституційно-політичному механізмі її формування.

Дистанція влади – ступінь нерівності в розподілі влади в суспільстві або організації, що сприймається членами суспільства як нормальна й така, що сама собою розуміється.

Диференціація – процес ускладнення системи за рахунок виділення в її структурі нових елементів, що переймають на себе специфічні функції зі забезпечення життєдіяльності всієї системи.

Диференційована інтеграція – модель інтеграції ЄС, що переслідує мету поглиблення інтеграційних процесів, але без загальних договірних рамок, часової фіксації, та передбачає свідому диференціацію швидкості інтеграційних процесів у різних країнах і створення кількох інтеграційних ядер за окремими сферами інтеграції та з різним складом учасників.

Довгострокова орієнтація (конфуціанський динамізм) – показник, що характеризує готовність суспільства орієнтуватися на майбутнє (стратегія) на протилежність короткостроковій (тактичній) орієнтації.

Доктрина Монро – зовнішньополітична програма США, яку задекларував президент Дж. Монро у 1823 р. Проголошувала принцип невтручання країн Американського й Європейського континентів у внутрішні справи одне іншого, зростання могутності США ставилося в залежність від приєднання нових територій, а також експансії США у Латинській Америці.

Економічна інтеграція ринків – усунення бар'єрів між ринками яке призводить до асиміляції окремих регіональних ринків з глобальною структурою обмінів.

Економічна спільнота Західноафриканських держав, ЕКОВАС (фр. – Communauté Économique des États de l'Afrique de l'Ouest (CEDEAO); англ. – The Economic Community of West African States (ECOWAS)) – регіональний союз країн Західної Африки. Блок має власні колективні збройні сили – ECOMOG. Штаб-квартира розташована в Абудже (Нігерія).

Економічне середовище – сукупність зовнішніх чинників, які зумовлюють напрями та форми розвитку відтворювальної активності людини, ділового життя.

Економічне співтовариство країн Центральної Африки, СЕЕАК (фр. – Communauté économique des États de l'Afrique centrale, СЕЕАС, англ. – Economic Community of Central African States, ECCAS, 1994) – торговельно-економічний союз країн Центральної Африки. Створений на базі Митного й економічного союзу Центральної Африки з метою сприяння регіональній інтеграції шляхом гармонізації економічної та валютної політики. Країни – члени союзу: Ангола, Бурунді, Камерун, Центральноафриканська Республіка, Республіка Конго, Демократична Республіка Конго, Габон, Екваторіальна Гвінея, Сан-Томе та Принсіпі, Чад. Частина країн союзу використовує спільну валюту – франк КФА BEAC.

Економічний та валютний союз (economic and monetary union, ЕВС) – форма МЕІ що припускає введення єдиної валюти та проведення єдиної грошово-кредитної політики.

Економічний союз – форма регіональної економічної інтеграції, що передбачає разом із загальним митним тарифом і свободою руху товарів і чинників виробництва координацію макроекономічної політики і уніфікацію законодавства в ключових сферах: валютній, бюджетній, грошовій.

Ефект від диференціації товарів і зміни сегментації ринків (Модель монополістичної конкуренції в зовнішній торгівлі П. Кругмана) – зростання доступу споживачів до більшої різноманітності товарів; водночас більша кількість продуктів може вироблятися більш прибутковими способами; вигреш в добробуті виникає від диверсифікації виробництва.

Ефект відхилення інвестицій – вплив ефекту створення торгівлі на вже існуючі в країнах блоку іноземні фірми – реорганізацію ними виробництва відповідно до переваг спеціалізації.

Ефект відхилення міграційних потоків – скорочення міграції робочої сили в країни, що не ввійшли в ІО.

Ефект відхилення торгівлі – переключення попиту від виробника за межами інтеграційного союзу, який має менші витрати, на виробника, який має більші витрати, але є членом союзу; зростання взаємної торгівлі країн-учасниць інтеграції за одночасного скорочення питомої ваги третіх держав.

Ефект відхилення торговельних потоків – спотворення торговельних потоків і зменшення митних зборів держав – членів співдружності в результаті ввезення товарів у ЗВТ через країни-учасниці з найнижчими митами.

Ефект доміно – посилення інтеграційних спрямувань країн – сусідів РІО, що виникає в результаті переорієнтації на внутрішньорегіональну співпрацю та стимулює країни, які втрачають торговельні потоки, приєднуватися до нього.

Ефект доходу – зростання доходу державного бюджету, отримане в результаті введення митного збору на товар, що імпортується або експортується.

Ефект захисту – зростання прибутків споживачів у результаті переключення з дорожчих товарів вітчизняного виробництва на дешевші імпортні товари, які в результаті інтеграції не оподатковуються імпортним митом.

Ефект кордону (border effect) – скорочення обсягів міжнародних торгових потоків нижче рівня, якого можна досягти виходячи з наявного потенціалу.

Ефект переділу – перерозподіл доходу між виробниками та споживачами товарів, отриманий як наслідок переключення споживання з вітчизняного на дешевший імпортний товар.

Ефект спіловер – наслідки впливу регіональної інтеграції на ТК.

Ефект споживання – збільшення споживання товару в результаті падіння його ціни на внутрішньому ринку.

Ефект створення інвестицій – обумовлене ефектом "відхилення торгівлі" зростання ПІІ – створення ТК нових фірм на території ІО для обслуговування ринку, який вони втрачають через скорочення експорту.

Ефект створення міграційних потоків – переключення міграції на країни, що входять в ІО.

Ефект створення торгівлі – переключення, в результаті приєднання країни до інтеграційного угруповання, її попиту від національного виробника з вищими витратами до виробника з країни-партнера з менш високими витратами; розширення ("створення") внутрішньорегіональної торгівлі, підвищення її частки в зовнішньоторговому обігу країн-учасниць.

Ефекти від зміни тарифної виручки – ефекти, що виникають в результаті перерозподілу виручки від стягування тарифів у рамках ІО.

Єврозона – валютний союз, що об'єднує частину країн Європейського Союзу, в яких офіційною валютою є євро. Ці держави мають право випускати монети та банкноти, номіновані в євро. Європейський центральний банк відповідає за грошово-кредитну політику країн Єврозони.

Європа концентричних кіл – модель інтеграції ЄС, що передбачає утворення умовного "ядра" з найбільш розвинених країн РІО,

яке охоплює всі сфери інтеграції, а навколо нього згруповані концентричні кола, до яких входять країни з глибиною інтеграції, що послідовно зменшується.

Європейська асоціація вільної торгівлі, ЄАВТ (European Free Trade Association – EFTA) – міжурядова організація Західноєвропейських країн, створена з метою формування зони вільної торгівлі та реалізації економічних переваг інтеграції для своїх учасників, якими є нині Ліхтенштейн, Швейцарія, Ісландія та Норвегія.

Європейська комісія – найвищий орган виконавчої влади Європейського Союзу; відіграє головну роль в забезпеченні повсякденної діяльності ЄС, спрямованої на виконання засадничих договорів, виступає із законодавчими ініціативами, а після твердження контролює їх втілення в життя.

Європейська рада – найвищий політичний орган ЄС, що складається з глав держав і урядів країн-членів та їх заступників – міністрів закордонних справ.

Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) – міжнародна організація, що об'єднувала кам'яновугільну, залізорудну та металургійну промисловість Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу.

Європейський економічний простір, ЄЕП (European Economic Area, ЕЕА) – створений 1 січня 1994 року з метою надати можливість країнам ЄС, що не є членами, приєднатися до Європейського спільного ринку. Економічна зона включає всі країни Європейського Союзу і три з чотирьох країн ЄАВТ (Ісландію, Норвегію та Ліхтенштейн).

Європейський парламент – законодавчий та розпорядчий орган ЄС, який приймає участь у підготовці та схваленні рішень Ради ЄС та контролює діяльність Комісії ЄС.

Європейський Союз (Євросоюз, ЄС) – регіональне економічне та політичне об'єднання, яке поєднує ознаки міжнародної організації (міждержавність) і держави (наддержавність) і на основі стандартизованої системи законів, чинних в усіх країнах Союзу, на рівні спільного ринку товарів, капіталу та послуг, вільного руху людей в межах Шенгенської зони, єдиної валютної зони (18 країн-членів) включає 28 європейських держав.

Єврорегіон – організаційна юридично закріплена форма транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном.

Євроскептицизм – означає скептичне, негативне ставлення до процесів інтеграції у рамках ЄС.

Жіночність – прихильність таким цінностям, як вибудовування рівних відносин, схильність до компромісів, скромність, турбота про ближніх, затишок, якість життя тощо.

Запобігання невизначеності – характеристика соціально-економічної поведінки, що відображує припустиму межу соціальної нестабільності та двозначності, сприймані в даній культурі як нормальні, за яких члени суспільства почувають себе комфортно.

Західний стиль мислення – процес моделювання систематичних відношень оточуючого світу на основі безумовних положень.

Змінна геометрія (variable geometry) – тип регіональної МЕІ, який передбачає утворення груп країн для реалізації певних проектів, що включають країни, які входять в РІО та які в нього не входять; у межах РІО може існувати кілька груп (проектів), склад учасників яких може лише частково перекривати одна іншу.

Зміщення на користь рідної країни – ефект часткової відмови економічних суб'єктів від спрямовування фінансових ресурсів в інші країни незважаючи на більш привабливі умови їх використання за кордоном.

Зона вільної торгівлі – форма регіональної економічної інтеграції, відповідно до якої скасовуються торговельні обмеження між країнами-учасницями, знижуються або скасовуються взаємні мита, торговельні обмеження в торгівлі окремими товарами.

Зона преференційної торгівлі – рівень регіональної економічної інтеграції, який забезпечує преференційні умови торговельної співпраці між країнами-учасниками. Проте може зберігатися національний режим в торгівлі з ТК, що не увійшли до цього ІО. Подальший розвиток цієї форми співпраці може призвести до створення зони вільної торгівлі.

Іберійська культура людини пристрасті – відхилення від раціонального матеріального розрахунку на користь емоційного включення в життєвий потік, спонтанність, цілісність.

Ідеаціональна культура – тип культурної ментальності, властивий народам Сходу. Націлює людину на задоволення духовних потреб за допомогою насамперед самовдосконалення; активність має інтровертний характер; розвиває пізнання та розуміння духовних явищ; ґрунтується на одкровенні, пророцтві, інтуїції; абсолютизуються моральні цінності; акцент ставиться на жертвності, ігноруванні й осуді матеріального багатства.

Індивідуалізм/колективізм (співвідношення) – схильність до сприйняття особистістю себе як індивідуальності або як частини групи.

Імперія – система державного устрою, що засновується на концентрації влади та ресурсів у центрі через обмеження можливостей периферійних частин самостійно встановлювати зв'язки між собою та з іншими країнами.

Індустріалізація – історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислового способу суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг.

Інститути – організаційні форми соціальної взаємодії, що забезпечують координацію діяльності економічних суб'єктів та оптимізацію трансакційних витрат відповідно до особливостей завдань, які на них покладаються.

Інституції – загально визнані норми соціальної взаємодії.

Інституційна матриця (ІМ) – об'єктивно існуюча, історично сформована система базисних інститутів, що регулюють взаємозалежне функціонування основних суспільних підсистем.

Інституційні блоки – відносно стійкі об'єднання інститутів, що взаємодіють в певних функціональних сферах суспільного відтворення.

Інтеграція – процес розвитку певної системи, в ході якого зростає кількість та інтенсивність взаємодій її елементів, посилюється їх взаємний зв'язок і зменшується відносна самостійність по відношенню один до іншого; з'являються нові форми взаємодії, в основі яких лежить істотний необхідний зв'язок; кількісні зміни можуть переходити в якісні – якісно змінюється стан системи.

Інтеграція "зверху" – форма організації інтеграційних процесів, коли державні органи кількох країн цілеспрямовано формують умови, що забезпечують зростання економічного співробітництва між певною групою країн, які зазвичай безпосередньо межують між собою, є частиною певного регіону.

Інтеграція "знизу" – форма міжнародної економічної інтеграції, коли економічні суб'єкти мікро- та мезоекономічного рівня виступають у ролі ініціаторів і провідників інтеграційних процесів.

Інтеграція за принципом меню (a la carte) – тип регіональної МЕІ, що передбачає участь країни лише в тих сферах інтеграційного співробітництва, які вона сама вибирає.

Інтеграція ринків – формування стійких взаємозв'язків між економічними суб'єктами, що раніше діяли на територіально уособлених ринках, результатом чого стає утворення стабільних потоків товарів, послуг

і чинників виробництва та встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності цін на них.

Інтерговерменталізм (ліберальний міжурядовий підхід) – політична концепція МЕІ, що зосереджує увагу на ролі державних структур у процесі формування інтеграції.

Ісламська економіка – теоретична концепція економічної системи, побудованої на релігійних принципах ісламу. В основу закладена заборона зиску від відсотків за кредитами – риба. Обов'язок виплату закяту – форма податку, що виплачується як частина доходу правовірного та спрямовується на підтримку та розповсюдження ісламу; допомогу бідним та утримання державних установ. Шаріатські настанови стосовно прав наслідування та розпорядження власністю, торгівлі та фінансової діяльності. Розглядається як теоретична основа господарської розбудови в рамках ісламського світу в цілому, створення ісламського економічного порядку, ісламського шляху розвитку. У найбільш вираженому вигляді існує в Ірані, Пакистані, Судані.

Ісламський банк – кредитно-фінансова установа, що будує свою діяльність на принципах мусульманського права, які заперечують можливість стягування відсотка за кредит. Банк діє на основі принципів "мушарака" – партнерства, у якому фінансування розглядається як форма співучасті у комерційній діяльності, за яку банк отримує свою частку у прибутку партнера.

Карибське співтовариство, КАРИКОМ (1973 р.) – РІО, створене 14-ма англійськими країнами (Антигуа і Барбуда (1974), Співдружність Багамських островів (1974), Барбадос (1973), Беліз (1974), Гаїті (1988), Гайана, Гренада (1974), Домініка (1974), Монтсеррат (1974), Сент-Вінсент і Гренадіни (1974), Сент-Кітс і Невіс (1974), Сент-Люсія, Тринідад і Тобаго (1973), Ямайка (1973), Суринам – єдина неанглійська країна (1995). Асоційовані члени: Антилья, Британські Віргінські острови, Бермуди, острови Кайманові, Теркс і Кайкос; спостерігачі – 12 країн ЛА.

Каскадна система субпоставок за методом "точно в строк" (just in time) – система виробництва, за якої основна компанія володіє складальними підприємствами, а комплектувальні та компоненти постачає обмежена кількість постійних постачальників, які, в свою чергу, працюють з субпостачальниками більш низького рівня.

Каудилізм – специфічно латиноамериканська форма вождизму, що передбачає визнання та підтримку суспільством сильної одноосібної влади харизматичної особистості, якій довіряється право прийняття найбільш важливих рішень і контроль над апаратом пригнічення.

Класичний федералізм – течія у рамках федералістської концепції інтеграції, яка зводить регіональну інтеграцію до свого роду "конституціональної революції", єдиноразового перетворення міжнародної політичної системи на "внутрішню".

Кластерні структури – концентрація фірм у певній сфері підприємницької діяльності, зв'язаних між собою технологічно й, як правило, за ознакою географічної близькості.

Комунальність – матеріально-технологічна властивість території, що означає таку властивість матеріально-технологічного середовища, яка передбачає його використання як єдиної нерозподільної системи, частини якої не можуть бути уособлені без загрози розпаду всієї системи.

Комунікаційна теорія інтеграції – теоретична концепція MEI, що акцентує увагу на її соціально-психологічних передумовах.

Контрактні виробники – фірми, що в межах глобальних ланцюжків доданої вартості надають послуги з організації виробництва та займаються безпосереднім виробництвом за оригінальними проектами.

Концепція "концентричних кіл" – концепція гнучкої інтеграції, що передбачає диференціацію країн РІО за роллю в організації, рівнями активності та глибиною включення в інтеграційні процеси в рамках РІО.

Концепція "природних" торговельних партнерів – концепція, яка припускає, що значний обсягу товарообігу між країнами до інтеграції вестиме до незначного відхилення торгівлі після об'єднання.

Корпоративізм – свідомо відмова індивіда від частини своїх ресурсів і прав, що визнаються пріоритетними, на користь корпорації з розрахунку на підвищення віддачі від їх використання.

Країни переселенського капіталізму – країни, домінуючу роль в сучасному господарському житті яких відіграють колишні мігранти

Країни, що розвиваються (РК) – країни з недостатньо розвинутою економікою, незначним економічним потенціалом, відсталою технікою та технологією, структурою промисловості й економіки в цілому, недостатньо кваліфікованою робочою силою, що ставлять собі за мету досягнення рівня розвитку ПРК.

Культура – сукупність створених людьми штучних об'єктів і порядків, заучених форм людської поведінки й діяльності, винайдених знань, зразків самопізнання та символічних позначень навколишнього світу.

Культура провини – комплекс соціально-етичних переконань, згідно з якими особисте свідоме ставлення людини до оточуючого світу, стосунки з іншими регулюються внутрішніми моральними нормами та загрозою покарання за їх невиконання.

Культура сорому – комплекс соціально-етичних переконань, згідно з якими ставлення людини до оточуючого світу, поведінка, взаємовідносини свідомо або підсвідомо регулюються установками про місце, обов'язки та роль людини, відповідальністю перед іншими, сприйнятті себе частиною соціуму, що засвоюються на некритичному рівні в процесі соціалізації.

Культурні універсалії – елементи, що властиві кожній національній культурі, є спільними для всіх культур, але проявляються по-різному в конкретних культурах, і у цьому полягає їх особливість.

Ланцюжки доданої вартості – мережі автономних або напів-автономних бізнес-одиниць, що спільними зусиллями забезпечують процес створення товару та доведення його до кінцевого споживача.

Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ) – інтеграційне угруповання країн Латинської Америки, договір Монтевідео, 12 країн: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Куба (з 1999 р.), Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор. Понад 20 млн кв. км; понад 500 млн осіб. ЛАІ замінила ЛАСТ, найбільш суттєва відмінність від ЛАСТ полягає в спиранні на принцип двосторонності.

Лідери технологічної платформи – компанії, технологічні та програмні розробки яких з успіхом використовуються в продукції глобальних ланцюжків доданої вартості.

Маастрихтський договір – документ, в якому зафіксовано рішення країн ЄС про утворення Європейського Союзу на принципах Європейської Співдружності, доповнений новими формами співпраці.

Маквіладорес – промислові підприємства складально-конвеєрного характеру, що початково переводилися з США в Мексику.

Маскулінність – прихильність суспільства до таких цінностей, як рекорди, героїзм, завзятість у досягненні мети, матеріальний успіх тощо. Як правило, маскулінність домінує в суспільствах, де соціальні ролі відрізняються.

Мережева MEI – системи політичної взаємодії, у рамках яких на одному переговорному рівні та в рамках єдиної сфери взаємодії залучені суб'єкти, що мають різну соціальну природу, виконують різні функції та знаходяться на різних рівнях формальної ієрархії.

Митний союз (Custom union) – форма регіональної економічної інтеграції, що припускає узгоджене скасування країнами-учасницями Союзу національних митних тарифів й введення спільного митного тарифу й єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі відносно ТК; утворення єдиної митної території.

Митний союз (ЄАЕС) – форма торговельно-економічної інтеграції Білорусії, Казахстану, Росії, Вірменії та Киргизії, що передбачає єдину митну територію, в межах якої у взаємній торгівлі товарами не застосовуються митні збори й обмеження економічного характеру, за винятком спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів. Країни – учасники МС застосовують єдині митні тарифи й інші заходи регулювання у торгівлі з третіми країнами.

Міжнародна економічна дезінтеграція – процес зростання транскордонних витрат, що призводить до просторового уособлення окремих ринків, яке може виражатися в скороченні обсягів руху товарів, послуг і чинників виробництва, а також у розриві динаміки цін на них. Зростає відносна самостійність і "незалежність" елементів.

Міжнародна економічна взаємодія – стійкі зв'язки між економічними суб'єктами різних країн, що ґрунтуються на довгострокових економічних угодах.

Міжнародна економічна інтеграція – утворення міжнародних інтеграційних об'єднань на рівні національних економік або окремих економічних суб'єктів із метою підвищення ефективності їх господарської діяльності; процес зближення та взаємоприспосовування національних господарських систем, в основі якого – економічний інтерес самостійних суб'єктів господарювання, міжнародний поділ праці, процеси інтернаціоналізації світової економіки.

Міжнародне економічне середовище – сукупність географічних, природно-кліматичних, соціокультурних, ідеологічних, правових, політичних, технологічних і економічних чинників, що визначають напрями розвитку й особливості міжнародних економічних відносин.

Міжнародне економічне співробітництво – довгострокові кооперативні зв'язки в торговельній, виробничій та науково-технічній сферах.

Міжнародне міжрегіональне співробітництво – будь-яке міжнародне співробітництво між регіонами, що належать до різних держав.

Міжнародні економічні контакти – найпростіша форма разових економічних зв'язків, що мають епізодичний характер і здійснюються на основі разових угод.

Міжрегіональна інтеграція – включення в створення інтеграційного об'єднання країн, розташованих у різних регіонах світу.

Міжтериторіальне співробітництво – співробітництво між економічними суб'єктами різних держав, яке передбачає залучення територіальних

общин і керівництво двох або більше договірних сторін, що відносяться до різних країн світу.

Модульна система виробництва – система організації виробництва, коли навколо основної компанії формується мережа підрядних і субпідрядних організацій декількох рівнів, що приймають участь у створенні окремих стандартизованих модулів-елементів більш складного товару-продукту, які постачаються для кінцевої зборки.

Надлишок виробника – вигреш певної частини виробників, який досягається в результаті того, що рівноважна ринкова ціна перевищує ту, за якої вони готові запропонувати свій товар.

Надлишок споживача – вигреш певної частини споживачів у випадку, коли вони готові сплачувати за товар більше, ніж його ринкова ціна; досягається в результаті орієнтації виробників на останню.

Накопичення – механічне нарощування кількості чого-небудь без зміни якісних параметрів системи, в якій воно відбувається.

НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю) – угода про зону вільної торгівлі між Канадою, США та Мексикою, що набула чинності з 1 січня 1994 р.

Національний менталітет – сукупність загальноприйнятих для соціально-політичної або етнічної спільноти алгоритмів пізнавальної діяльності (мислення), сукупності загальновизнаних соціально-психологічних понять (уявлень, характеристик, цінностей) у сфері суспільної взаємодії та паттернів господарської діяльності (інституції).

Національний режим – правовий режим міжнародної взаємодії, який передбачає, що під час розгляду конкретних питань іноземним суб'єктам господарської діяльності надається режим не менш сприятливий, ніж суб'єктам господарювання даної держави.

Негативна інтеграція – початкова стадія регіональної інтеграції, пов'язана з лібералізацією, скороченням втручання держави шляхом проведення дискримінаційних заходів відносно імпорту з країн-партнерів на підставі національної приналежності.

Некомунальність – матеріально-технологічна властивість території, що означає можливість технологічної роздробленості, уособленості найважливіших елементів матеріальної інфраструктури та пов'язану з цим можливість їх самостійного функціонування та приватного використання.

Неофедералізм – течія у рамках федералістської концепції інтеграції, яка розглядає рух до федерації як процес, об'єктивно обумовлений

"соціологічними змінними" економічного та громадського життя, спрямованими на асиміляцію та згладжування локальних відмінностей.

Неофункціоналізм – течія у рамках функціоналістських концепцій інтеграції, що акцентує увагу на врахуванні впливу зовнішнього середовища протікання інтеграційних процесів.

Новий меркантилізм – тип економічної політики держави, який спирається на бюрократизацію, зневажає закони, передбачає, що перерозподіл національного багатства більш важливий, ніж його виробництво. Інструментами перерозподілу є надання монопольних привілеїв або сприятливого режиму вузькому колу еліти, що залежить від держави й від якої, у свою чергу, залежить сама держава.

Оптимальний валютний простір – форма монетарної інтеграції, що передбачає проведення узгодженої курсової політики, спрямованої на мінімізацію курсових коливань і цінову стабільність у межах монетарного ІО.

Організація африканської єдності, ОАЄ – організація африканських країн. Створена на основі Хартії африканської єдності в 1963 році в цілях зміцнення єдності та солідарності африканських держав, захисту їх суверенітету, територіальної цілісності, незалежності та заохочення міжнародної співпраці. У 2002 році перейменована в Африканський союз. Штаб-квартира – м. Аддис-Абеба.

Організація ісламської співпраці (Organisation of Islamic Cooperation (OIC)) – міжнародна організація ісламських країн (до 2011 року – Організація Ісламська конференція (ОІК), 1969 р.). 57 держав; населення близько 1,5 млрд осіб. Штаб-квартира – м. Джидда (Саудівська Аравія).

Ортодоксальна, традиційна інтеграція – форма інтеграції, яка передбачає, що всі держави-члени повинні мати рівні права та обов'язки, відповідальність за здійснення інтеграційного процесу.

Офшоринг (offshoring) – передавання функцій з виробництва та надання послуг, що раніше виконувалися за рахунок власних ресурсів підприємства, як дочірньому, асоційованому або спільному підприємству, так і сторонній організації за кордоном.

Південно-азіатська асоціація регіональної співпраці, СААРК (South Asian Association for Regional Cooperation – SAARC, 1985 р.) – економіко-політична організація країн Південної Азії. 8 країн (Бангладеш, Бутан, Мальдіви, Непал, Пакистан, Індія і Шрі-Ланка, Афганістан (2007 р.). 6 спостерігачів; населення близько 1,6 млрд. мешканців; штаб-квартира – м. Катманду (Непал).

Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР, 1991) – з 1995 р. – митний союз Аргентини, Бразилії, Парагваю, Уругваю і Венесуели (2006 р.). Асоційовані члени: Болівія, Колумбія Перу, Чилі, Еквадор. Спостерігачі: Мексика, Нова Зеландія. Штаб-квартира в Монтевідео (Уругвай). Населення 283,7 млн осіб, територія 13,7 млн кв. км. ВВП –305,692.7 млрд дол., ВВП на душу населення – 5 490 дол.

Південно-тихоокеанська комісія, ПТК (Secretariat of the Pacific Community (1947 р.) – регіональна міжурядова організація, членами якої є 22 держави та території Океанії, а також 4 країни-ініціатори (Австралія, Нова Зеландія, США, Франція).

Повні митні союзи (митна унія) – форма регіональної інтеграції, що виникла у ХІХ ст. і передбачала наявність єдиних митних територій, митних тарифів, адміністрацій, спільного укладання договорів з іншими країнами, уніфікації податків і розподілу доходів на основі єдиного підходу.

Позитивна інтеграція – гармонізація політики країн – учасниць інтеграційного об'єднання, спрямована на забезпечення переміщення економічних благ і усунення негативних наслідків інтеграції.

Політика відкритих дверей ("open-door policy") – імпортна політика, за якої всі товари, незалежно від країни походження, ввезені на однакових умовах, зазвичай користуються пільговим обкладанням податками.

Прикордонне співробітництво – специфічна сфера міжнародної діяльності, здійснюваної на регіональному рівні; передбачає міжнародну взаємодію економічних суб'єктів на рівні адміністративних одиниць, що безпосередньо межують між собою.

Природні торговельні блоки – групи близько розташованих країн, що мають історично усталені тісні економічні зв'язки та зв'язані інтенсивними торговельними відносинами.

Природно-ресурсний потенціал – сукупність чинників природного середовища, що включаються в господарський оборот.

Промислова революція (промисловий переворот, Велика індустріальна революція) – перехід від ручної праці до машинної, від мануфактури – до фабрики.

Промислово розвинені країни (ПРК) – країни, що забезпечують розвиток економіки на основі накопиченого значного обсягу передового науково-технічного капіталу та наявності висококваліфікованої робочої сили.

Псевдофедералізм – ситуація, коли регіони, що де-юре мають певні повноваження, де-факто не в змозі їх використати, що відбиває неформальну структуру влади, яка склалася в країні.

Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ) – міжурядова економічна організація країн соціалістичної орієнтації, що діяла з 1949 до 1991 року; створена за рішенням економічної наради представників Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, СРСР і Чехословаччини.

Регіон (франц. – region, від лат. region – область, район) – територія, яка відрізняється від інших територій за певними ознаками та характеризується цілісністю та взаємозв'язками її складових елементів.

Регіоналізація (глокалізація) – цілеспрямоване, послідовне, кероване на національному, міжнаціональному та наднаціональному рівнях поглиблення міжнародних зв'язків на компактному, регіональному просторі.

Регіональні комплекси – групи країн (територій), господарчі комплекси яких настільки тісно пов'язані між собою, що жодна з країн-учасниць не може приймати стратегічні економічні рішення за умов ігнорування їх наслідків для країн-сусідів.

Режим найбільшого сприяння (РНС) – норма недискримінації, яка передбачає автоматичне поширення на країну найбільш зручного режиму міжнародної взаємодії з тих, що надаються іншим країнам.

Релігія (лат. religio – благочестя, побожність, святиня, предмет культу) – спосіб світогляду, світосприймання, який зумовлює поведінку та спосіб життя, що ґрунтується на вірі в існування вищих, не доступних для повсякденного розуміння основ людського буття.

Ресурсне (нафтове) прокляття – ситуація стагнації економічного розвитку країн, що видобувають та експортують значні обсяги нафтових (інших) ресурсів, у результаті зацікавленості як зовнішніх споживачів, так і еліти суспільства лише в максимізації власних рентних доходів.

Римські договори – комплекс договорів, підписаних учасниками ЄОВС у 1957 р., про створення Європейської економічної спільноти (ЄЕС; його друга офіційна назва – "Спільний ринок") й Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом), що стали основою подальшого розвитку європейської інтеграції.

Ринкова школа інтеграції – теоретична концепція MEI, представники якої виступають за мінімізацію регуляторного втручання держави в процесі міжнародної взаємодії, що зводить інтеграцію до забезпечення

рівної свободи переміщення товарів і чинників виробництва як усередині країни, так і на зовнішніх ринках.

Ринково-інституційна школа MEI – теоретичний підхід, в основі якого – пошук компромісу між економічними та правовими аспектами механізму інтеграції за допомогою їх гармонізації в міжнародному масштабі з метою усунення дискримінації в міжнародних економічних відносинах.

Рівноважна ціна – ціна, що врівноважує обсяги попиту та пропозиції.

Різношвидкісна інтеграція (multy speed integration) – тип регіональної MEI, за якої передбачається відмінність в інтенсивності руху до спільної інтеграційної мети окремих країн – учасниць об'єднання.

Розсіювання – зменшення, послаблення або повна втрата зв'язків між певними елементами, їх деконцентрація.

Соціально-економічні моделі (моделі капіталізму) – об'єднання окремих СЕС у групи на підставі виділення ключових ознак, що характеризують особливості процесу відтворення.

Соціально-економічні системи – поєднання ідеологічних, політичних, правових та економічних елементів інституційної архітекτονіки, які сукупно утворюють цілісну інституційну єдність.

Союз арабського Магриба (1989) – панарабська організація, спрямована на економічну та політичну єдність в Північній Африці (Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс); передбачає організацію ЗВТ, потім ЗСТ – МС.

Спеціальний правовий режим – правовий режим міжнародного співробітництва, що передбачає введення специфічних норм стосовно конкретних територій, часових проміжків, сфер діяльності, ситуацій, суб'єктів господарювання.

Спеціальні експортні промислові зони ("export processing zone", "industrial processing zone" ("maquiladoras" в Мексиці)) – промислові зони, в яких діють особливі заходи стимулювання для залучення іноземних інвестицій та в яких виробничі матеріали, що імпортуються, піддаються певній обробці перед їх реекспортом; зони з безмитним режимом ввозу товарів для їх переробки та подальшого реекспорту.

Співдружність Незалежних Держав, СНД – регіональна міжнародна організація, створена 8 грудня 1991 року як господарський, політичний та економічний союз Білорусі, Росії й України. 21 грудня на умовах Алма-Атинської угоди приєдналися ще вісім колишніх республік

СРСП (Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан).

Співдружність або **Співдружність націй** (англ. – Commonwealth of Nations; до 1946 р. – Британська Співдружність націй) – добровільне міждержавне об'єднання 54-х суверенних держав, в яке входять Великобританія та майже всі її колишні домініони, колонії та протекторати, а також Мозамбик і Руанда. Чисельність населення – 2 245 млрд осіб, (приблизно 30 % населення світу). Територія – майже чверть суші.

Співтовариство розвитку Півдня Африки, САДК (англ. – Southern African Development Community (SADC, 1992 р.)) – торговельно-економічний союз країн Півдня Африки. Створений на базі Конференції з координації розвитку Півдня Африки, САДКК (Southern African Development Coordination Conference, SADCC), утвореною 11-ма країнами субрегіону в 1980 році. Головна мета САДК – лібералізація торговельних зв'язків країн-членів. Нині в САДК здійснено значне зниження митних зборів і досягнутий істотний прогрес в усуненні нетарифних обмежень у взаємних торговельних зв'язках. Співтовариство істотно просунулося на шляху створення зони вільної торгівлі.

Спільний митний тариф (СЕТ, common external tariff) – митний тариф, єдиний для усіх країн, що входять в ІО.

Спільний ринок – форма регіональної економічної інтеграції, коли країни-учасниці домовляються про вільний рух через національні межі не лише товарів і послуг, але й чинників виробництва – капіталу та робочої сили.

Спільний ринок Східної та Південної Африки, КОМЕСА (англ. – Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA, 1993 р.)) – інтеграційне об'єднання у формі зони преференційної торгівлі, що передбачає поетапне створення спочатку зони вільної торгівлі, а потім митного союзу та спільного ринку.

Справедливий, недискримінаційний режим – правовий режим міжнародної взаємодії суб'єктів господарювання, що не відсилає до чинних законодавчих актів і не передбачає конкретні норми, яких має дотримуватися приймаюча держава. Посилання на нього означає нагадування про недопущення у конкретній ситуації несправедливості відносно іноземних партнерів.

Статичні ефекти інтеграції – наслідки, які виникають у перші ж роки, безпосередньо під час вступу будь-якої країни в ІО.

Стратегія девертикалізації міжнародних ТНК – розпродаж ТНК функціональних підрозділів, які забезпечують певні ланки виробничого

процесу, та включення їх у виробничі ланцюжки в якості незалежних виробників.

Структурна школа MEI – теоретичний підхід, у рамках якого інтеграція розглядається як структурні зміни у виробництві, ієрархії підприємств, розміщенні ресурсів і чинників виробництва з метою вирівнювання економічного простору ІО.

Ступінчаста інтеграція – модель інтеграції ЄС, що передбачає послідовне поглиблення інтеграційних процесів, але без загальних договірних рамок і часового розкладу.

Суд Європейського Союзу – найвищий судовий орган ЄС, що регулює розбіжності: між державами-членами, між державами-членами та самим Європейським союзом, між інститутами ЄС, між ЄС і фізичними або юридичними особами; дає висновки щодо міжнародних угод; виносить попередні постанови щодо запитів національних судів про тлумачення засновницьких договорів і нормативно-правових актів ЄС. Рішення Суду ЄС обов'язкові для виконання на території ЄС.

Східний стиль мислення – цілісне сприйняття оточуючого світу на основі інтуїтивного осягнення взаємозв'язків і взаємовідношень.

Теорія співуправління – варіація мережевого підходу в теоріях інтеграції, що акцентує увагу на частково децентралізованому характері розподілу влади між формальними та неформальними суб'єктами інтеграційного процесу, що спільно визначають правила взаємодії.

Територія – обмежена частина твердої поверхні землі, яка характеризується визначеною площею, географічним розташуванням та іншими ознаками.

Транскордонне співробітництво (ТКС) – специфічна сфера міжнародної діяльності, здійснюваної на регіональному рівні, що передбачає спільні дії економічних суб'єктів, розташованих на суміжних територіях.

Транскордонні кластери – групи незалежних суб'єктів господарювання, географічно зосереджені у транскордонному регіоні, які співпрацюють і конкурують, будучи пов'язані технологічно; взаємодоповнюють один одного, що в кінцевому підсумку дає можливість отримати синергетичні та мережеві ефекти.

Федералізм – політична теорія інтеграції, що зводить інтеграційний процес до формування єдиної федеративної держави.

Фемінінність – прихильність до таких цінностей, як вибудовування рівних відносин, схильність до компромісів, скромність, турбота про ближніх, затишок, якість життя тощо.

Фірми-лідери – глобальні ТНК, які концентруються на ключових функціях у рамках глобальних ланцюжків доданої вартості; перебирають на себе формування бренду; ініціюють створення, координують і керують маркетингом і логістикою виробничо-збутових ланцюжків доданої вартості; забезпечують послуги з фінансового управління.

Форум островів Тихого океану (ФОТО, Pacific Islands Forum, 1971 р.) – міжурядова організація 16-ти країн Тихого океану, ЗВТ.

Фрагментація (fragmentation) – технологічна схема організації виробничого процесу, коли його елементи виділяються у якості окремих виробництв.

Функціоналізм – теоретична концепція політичної інтеграції, що акцентує увагу на первинній ролі в міжнародній співпраці функціональних органів, які переймають на себе організаційно-управлінські функції, що раніше виконувалися національними державами.

Центральноамериканський спільний ринок, ЦАОР – МЕР, створене Гватемалою, Гондурасом, Нікарагуа та Сальвадором 1960/61 р., Манагуа (Нікарагуа); Коста-Ріка (1963 р.), Панама (2002 р.). Територія – 422,6 тис. кв. км; населення близько 38 млн осіб. Штаб-квартира – в м. Гватемала.

Цінності – стабільне, об'єктивоване суб'єктивно-психологічне регулятивне внутрішнє ставлення особистості до навколишнього світу, що визначають світогляд, спрямованість і характер її економічної активності.

Частковий митний союз – форма регіональної економічної інтеграції, що рідко зустрічається, в якій зі збереженням внутрішніх тарифів між країнами-учасницями на колишньому рівні вводиться загальний тариф відносно ТК або (у ХІХ ст.) передбачала наявність введення певних спрощень процедур торгівлі товарами між країнами-учасницями.

Чуттєва культурна ментальність – тип культурної ментальності, властивий народам Заходу. Визнає первинність матеріальної, емпіричної, чуттєвої реальності; формує різноманітні матеріальні потреби; спрямовує людину на активну позицію стосовно світу; людина спрямовується на створення знарядь, що допомагають їй в перетворенні навколишнього світу.

Шанхайська організація співпраці (ШОС, 2001 р.) – регіональна міжнародна організація, в яку входять Китай, Росія, Казахстан, Таджикистан, Киргизія, Узбекистан, Індія та Пакистан. Загальна територія більше 34 млн км², тобто 60 % територій Євразії. Загальна чисельність населення країн ШОС дорівнює 3 млрд 40 млн осіб (2015 рік) – половина населення планети.

Використана та рекомендована література

Основна література

1. Вехи экономической мысли : Т. 6. Международная экономика / под. ред. А. Киреева. – М. : ТЕИС, 2006. – 720 с.
2. Европейская интеграция / под ред. О. Буториной. – М. : ИД "Деловая литература", 2011. – 720 с.
3. Ливенцев Н. Международная экономическая интеграция / Н. Ливенцев. – М. : Экономист, 2006. – 430 с.
4. Липатов В. Международная экономическая интеграция / В. Липатов. – М. : Евразийский открытый институт, 2011. – 150 с.
5. Липов В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини : навч.-практ. посіб. / В. Липов. – К. : Професіонал, 2008. – Модуль 1, 368 с. – Модуль 2, 368 с.
6. Липов В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Практикум : навч.-практ. посіб. / В. Липов. – К. : Професіонал, 2009. – 336 с.
7. Липов В. Міжнародна економіка: структурно-цивілізаційні основи розвитку / В. Липов. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2007. – 208 с.
8. Липов В. Практикум для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни "Міжнародні економічні відносини": тести, практичні та ситуаційні завдання : навч.-практ. посіб. / В. Липов. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 196 с.
9. Лук'яненко Д. Міжнародна економічна інтеграція / Д. Лук'яненко. – К. : ВІПОЛ, 1996. – 420 с.
10. Світова та європейська інтеграція / за ред. проф. Я. Малика. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 165 с.
11. Семак Е. Международная экономическая интеграция : курс лекций / Е. Семак. – Мн. : БГУ, 2007. – 200 с.
12. Семенов К. Международная экономическая интеграция : учеб. пособ. / К. Семенов. – М. : Логос, 2001. – 126 с.
13. Філіпенко А. С. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, М. А. Дудченко. – К. : Знання України, 2004. – 304 с.
14. Хейфец В. Международная интеграция / В. Хейфец, А. Оводенко. – СПб. : СПбГУАП, 2003. – 68 с.

15. Шишков Ю. Теории региональной экономической интеграции / Ю. Шишков. – М. : Мысль, 1978. – 220 с.

16. Шкваря Л. Международная экономическая интеграция в мировом хозяйстве / Л. Шкваря. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 315 с.

Додаткова література

17. Адаптація валютно-фінансових систем ризикових економік до світових інтеграційних процесів / під ред. О. Плотнікова. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2011. – 214 с.

18. Азиатский многоугольник. Конфликтность и потенциал развития / под. ред. А. Караганова, Т. Бордачева. – М. : ИД ГУ ВШЭ, 2007. – 222 с.

19. Ален Р. Британская промышленная революция в глобальной картине мира / Р. Ален. – М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2013. – 442 с.

20. Альбер М. Капитализм против капитализма / М. Альбер. – СПб. : Экономическая школа, 1998. – 296 с.

21. Арриги Дж. Адам Смит в Пекине. Что получил в наследство XXI век / Дж. Арриги. – М. : Ин-т общественного проектирования, 2009. – 456 с.

22. Арриги Дж. Долгий двадцатый век / Дж. Арриги. – М. : Территория будущего, 2006. – 472 с.

23. АСЕАН в начале XXI века. Актуальные проблемы и перспективы / под ред. Е. Кобелева. – М. : ИД ФОРУМ, 2010. – 368 с.

24. Африканская интеграция: социально-политическое измерение / отв. ред. Ю. Потемкин. – М. : ИМЭМО, 2003. – 78 с.

25. Бабынина Л. Гибкая интеграция в Европейском Союзе. Теория и практика применения / Л. Бабынина. – М. : ЛКИ, 2012. – 304 с.

26. Байков А. Сравнительная интеграция. Практика и модели интеграции в зарубежной Европе и Тихоокеанской Азии / А. Байков. – М. : Аспект Пресс, 2012. – 256 с.

27. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV – XVIII. В 3-х т. / Ф. Бродель. – М. : Прогресс. – Т. 1, 1986, 622 с.; Т. 2. – 1988. – 632 с.; Т. 3. – 1992. – 679 с.

28. Бутыркин А. Вертикальная интеграция и вертикальные ограничения в промышленности / А. Бутыркин. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 200 с.

29. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 416 с.

30. Винокуров Е. Две евразийские интеграции / Е. Винокуров, А. Либман // Вопросы экономики. – 2013. – № 2. – С. 47–72.
31. Гладій І. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект / І. Гладій. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 544 с.
32. Голеано Э. Вскрытые вены Латинской Америки / Э. Голеано. – М. : Дело, 2010. – 400 с.
33. Грущинская Н. Особенности развития интеграционных и дезинтеграционных процессов в современном мировом пространстве / Н. Грущинская. – Економічний часопис–XXI. – 2010. – № 11–12. – С. 23–26.
34. Гурова И. Региональная торговля на пространстве СНГ: предпосылки для производственной кооперации / И. Гурова, М. Ефремова // Вопросы экономики. – 2012. – № 6. – С. 110–127.
35. Европейский Союз в XXI веке: время испытаний / под ред. О. Потемкиной, Н. Кавешникова, Н. Кондратьевой. – М. : Весь мир, 2012. – 656 с.
36. Європейський Союз. Словник-довідник / під ред. М. Марченко.– К. : КІС, 2006. – 140 с.
37. Зуев В. Феномен наднационального хозяйственного механизма Европейского Союза / В. Зуев. – М. : ИД ГУ ВШЭ, 2007. – 255 с.
38. Иноземцев В. К воссозданию вестфальской системы: хаос и порядок в международных отношениях / В. К. Иноземцев // МЭиМО. – 2005. – № 8. – С. 11–18; № 9. – С. 3–12.
39. Исламские финансы в современном мире: экономические и правовые аспекты / под ред. Р. Беккина. – М. : УММА, 2004. – 284 с.
40. Кістерський Л. Формування сучасної Європи: стримування та розвиток / Л. Кістерський // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 19–27.
41. Кирдина С. Г. X- и Y- экономики: институциональный анализ / С. Кирдина. – М. : Наука, 2004. – 256 с.
42. Козик В. Теоретичні засади формування валютних союзів в умовах глобалізації: Макроекономічний аспект / В. Козик // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 12–20.
43. Козюк В. Орієнтири фіскальної інтеграції в ЄВС: теорія фіскальних союзів та глобальна фінансова криза / В. Козюк. // Економіка України. – 2014. – № 10. – С. 14-31.
44. Костюнина Г. Азиатско-Тихоокеанская интеграция / Г. Костюнина. – М. : РОССПЭН, 2002. – 208 с.
45. Кудрявцева Е. Энергетическая составляющая экономической интеграции стран МЕРКОСУР / Е. Кудрявцева // МЭиМО. – 2008. – № 2. – С. 76–85.

46. Кузнецова О. Устойчивая к неопределенности денежно-кредитная политика в монетарном союзе / О. Кузнецова. – М. : ИД ВШЭ, 2011. – 40 с.
47. Лал Д. Похвала империи / Д. Лал. – М. : Новое издательство, 2010. – 364 с.
48. Либман А. Модели региональной интеграции / А. Либман, Б. Хейфец. – М. : Экономика, 2011. – 333 с.
49. Лузянин С. Шанхайская организация сотрудничества 2013 – 2015. Прогнозы, сценарии и возможности развития / С. Лузянин. – М. : ИДВ РАН, 2013. – 120 с.
50. Льюис Р. Столкновение культур. Путеводитель для всех, кто делает бизнес за границей. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 640 с.
51. Мазырин В. КАФТА – новый формат экономического взаимодействия в Восточной Азии / В. Мазырин // МЭМО. – 2010. – № 11. – С. 50–58.
52. Макогон Ю. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества / Ю. Макогон, В. Ляшенко. – Донецк : Юго-Восток, 2003. – 512 с.
53. Минкин Д. Развитие инфраструктуры – вызов для интеграции стран АСЕАН / Д. Минкин // МЭМО. – 2012. – № 10. – С. 47–54.
54. Михальченко М. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. Михальченко. – К. : Відродження, 2004. – 488 с.
55. Мокій А. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації / А. Мокій. – Львів : Коопосвіта, 1999. – 346 с.
56. Мотыль А. Путь империй. Упадок, крах и возрождение имперских государств / А. Мотыль. – М. : МШПИ, 2004. – 248 с.
57. Мясоедов С. Основы кросскультурного менеджмента / С. Мясоедов. – М. : Дело, 2003. – 256 с.
58. Новые производственные системы и региональные аспекты интеграции : сб. обзоров и реф. / под ред. И. Животовской, Т. Черноморовой. – М. : ИНИОН, 2014. – 172 с.
59. Осташко Т. Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з ЄС / Т. Осташко // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 57–69.
60. Пантин В. Внутри- и внешнеполитические факторы интеграции Украины с Россией и ЕС / В. Пантин, В. Лапкин // МЭМО. – 2012. – № 11. – С. 50–56.

61. Паращевін М. Інтегративна роль релігії: історико-соціологічний нарис / М. Паращевін. – К. : ІС НАНУ, 2004. – 152 с.
62. Перкінс Дж. Ісповедь економічного убийци / Дж. Перкінс. – М. : Pretext, 2005. – 319 с.
63. Петренко З. Прикордонні регіони як нова форма міжнародної інтеграції / З. Петренко // Економіка України. – 1999. – № 12. – С. 66–72.
64. Пирожков С. Проблемы реализации транзитного потенциала Украины в контексте расширения ЕС и формирования ЕЭП / С. Пирожков, Д. Прейгер, И. Малярчук // Экономика Украины. – 2005. – № 3. – С. 4–19.
65. Подаляк Н. Могутня Ганза. Комерційний простір, міське життя і дипломатія XII-XVII століть / Н. Подаляк. – К. : TEMPORA, 2009. – 360 с.
66. Потемкина О. Иммиграционная политика ЕС: от Амстердама до Лиссабона / О. Потемкина // МЭиМО. – 2010. – № 4. – С. 42–51.
67. Савельев Є. Європейська інтеграція чи Європеїзація? / Є. Савельев // Журн. європ. економіки. – 2008. – № 1. – С. 3–5.
68. Сіденко В. Політика завершення формування Європейського економічного і валютного союзу: основні тенденції та можливі наслідки для України / В. Сіденко // Економіка України. – 2014. – № 10. – С. 51–66.
69. Соколенко С. Кластери в глобальній економіці / С. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
70. Соколов В. Региональная интеграция и внутриотраслевая торговля продукцией машиностроения / В. Соколов // МЭиМО. – 2012. – № 2. – С. 38–49.
71. Соколова З. Успехи и проблемы региональной интеграции зоны франка CFA в Западной и Центральной Африке / З. Соколова // Экономика Украины. – 2013. – № 7. – С. 66–82.
72. Сото де Э. Иной путь. Экономический ответ терроризму / Э. де Сото. – Челябинск : Социум, 2007. – 302 с.
73. Тоді Ф. Нариси історії Європейського союзу / Ф. Тоді. – К. : АНОД/КІС, 2001. – 142 с.
74. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій "залізній завісі" та прикордонним конфліктам / під ред. С. Устича. – Ужгород : Карпати, 2007. – 240 с.
75. Трещенков Е. Динамика и факторы европейской интеграции Украины / Е.Трещенков // МЭиМО. – 2013. – № 2. – С. 63–74.

76. Тромпенаарс Ф. Национально-культурные различия в контексте глобального бизнеса / Ф. Тромпенаарс, Ч. Хампден-Тернер. – М. : Попурри, 2004. – 528 с.
77. Трунин П. Исламская финансовая система / П. Трунин, М. Каменских, М. Муфтяхетдинова. – М. : ИЭПП, 2009. – 84 с.
78. Улин Б. Межрегиональная и международная торговля / Б. Улин. – М. : Дело, 2004. – 415 с.
79. Уолес Р. Стратегические альянсы в бизнесе / Р. Уолес. – М. : Добрая книга, 2005. – 288 с.
80. Уорнер М. Виртуальные организации: новая форма ведения бизнеса в XXI веке / М. Уорнер, М. Витцель. – М. : Добрая книга, 2005. – 296 с.
81. Федоровский А. Феномен Чэболь. Государство и крупный бизнес в Республике Корея / А. Федоровский. – М. : Стратегия, 2008. – 320 с.
82. Фукуяма Ф. Доверие / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2004. – 733 с.
83. Хейфец Б. Корпоративная интеграция. Альтернатива для постсоветского пространства / Б. Хейфец, А. Либман. – М. : ЛКИ, 2008. – 160 с.
84. Хофман Л. Україна на шляху в Європу / Л. Хофман, Ф. Мьоллерс. – К. : Фенікс, 2001. – 343 с.
85. Хохлов И. Наднациональность в политике Европейского Союза / И. Хохлов, Е. Сидорова. – М. : Междунар. отношения, 2014. – 304 с.
86. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / под ред. Ю. Пахомова. – К. : Наукова думка, 2002. – 632 с.
87. Чужиков В. Глобальна регіоналістика / В. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2008. – 272 с.
88. Чужиков В. Модернізація регіональної політики в ЄС / В. Чужиков // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 50–57. – № 4. – С. 56–63.
89. Чужиков В. Регіональні інтеграційні стратегії постсоціалістичних країн Європи : монографія / В. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2003. – 297 с.
90. Шерешева М. Межфирменные сети / М. Шерешева. – М. : ТЕИС, 2006. – 320 с.
91. Шифф М. Региональная интеграция и развитие / М. Шифф, Л. Алан Уинтерс. – М. : Весь мир, 2005. – 320 с.
92. Шкваря Л. Интеграционные процессы в Южной Азии: СААРК / Л. Шкваря, А. Бяшарова. – М. : Экон-информ, 2012. – 235 с.

93. Шемятенков В. Европейская интеграция / В. Шемятенков. – М. : Междунар. отношения, 2003. – 400 с.
94. Шумский Н. Региональные экономические объединения государств Содружества / Н. Шумский // МЭМО. – 2012. – № 3. – С. 52–58.
95. Яковлев Г. Международная кооперация промышленных предприятий / Г. Яковлев, Е. Волкодавова. – Самара : СГЭУ, 2006. – 424 с.
96. Future of CARICOM and Regional Integration // Caricom view. – 2012. – № 12. – 35 p.
97. Hopner M. A New Phase of European Integration: Organised Capitalisms in Post-Ricardian Europe / M. Hopner, A. Schafer // West European Politics. – Vol. 33, №. 2. – March 2010. – Pp. 344–368.
98. Krugman P. Geography and trade / P. Krugman. – Leuven : Leuven University Print, 1991. – 140 p.
99. Orefice G. Deep integration and production networks: an empirical analysis / G. Orefice, N. Rocha // WTO Staff Working Paper ERSD. – 2011. – 35 p.
100. Mongel F. European economic and monetary integration and the optimum currency area theor / F. Mongel // EUROPEAN ECONOMY. Economic Papers. – 2008. – № 302. – 61 p.
101. The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. World Trade Report. – Geneva : World Trade Organization, 2011. – 256 p.

Інформаційні ресурси

1. Державні органи влади

102. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.kiev.ua.
103. Державна митна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.customs.gov.ua.
104. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
105. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
106. Центр зовнішньоекономічних зв'язків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.biz-center.ua.

2. Міжнародні та міжурядові організації

107. Всесвітній банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org.

108. Європейська комісія. Сторінка новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/news.en.htm>.

109. Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/en/comm/eurostat>.

110. Інститут міжнародної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iie.com.

111. Міжнародна торгова палата [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iccwbo.org.

112. Міжнародна фінансова корпорація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ifc.org.

113. Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.imf.org.

114. ОЕСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oecd.org.

115. ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.un.org.

116. ОПЕК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.opec.org.

117. Світова організація торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org.

118. ЮНІДО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unido.org.

119. ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unctad.org.

3. Інтеграційні об'єднання

120. АСЕАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aseansec.org.

121. ЄАВТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.efta.int.

122. ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurpa.eu.int.

123. КАРИКОМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.caricom.org.

124. МЕРКОСУР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mercosur.com.

125. НАФТА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nafta-sec-lena.org.

4. Міжнародні економічні видання

126. Аналітичні огляди інвестиційної привабливості країн [Electronic resource]. – Режим доступу : www.euromoney.com.

127. Business Week [Electronic resource]. – Access mode : www.businessweek.com.

128. CNN [Electronic resource]. – Access mode : www.cnn.com.
129. Financial Times [Electronic resource]. – Access mode : <http://news.ft.com/home/us>.
130. Global Macro-economic and Financial Policy Site [Електронний ресурс]. – Access mode : www.stern.nyu.edu/globalmacro.
131. The Economist [Electronic resource]. – Access mode : www.economist.com.
132. The Wall Street Journal [Electronic resource]. – Access mode : <http://online.wsj.com/public/us>.
133. The Wall Street Journal Index [Electronic resource]. – Access mode : www.il.proquest/products/pt-product-WSJ.shtml.

5. Сайти статистичної інформації за окремими країнами

134. Argentina [Electronic resource]. – Access mode : www.indec.mecon.ar/default.hmt.
135. Australia [Electronic resource]. – Access mode : www.abs.gov.au.
136. Austria [Electronic resource]. – Access mode : www.wifo.ac.at.
137. Brazil [Electronic resource]. – Access mode : www.ibge.gov.br/english.
138. Britain [Electronic resource]. – Access mode : www.ons.gov.uk.
139. Britain [Electronic resource]. – Access mode : www.bankofengland.co.uk/Pages/Home.aspx.
140. Bulgaria [Electronic resource]. – Access mode : www.acad.bg/BulRTD/insi/index.htm.
141. Canada [Electronic resource]. – Access mode : www.statcan.ca/start.html.
142. Denmark [Electronic resource]. – Access mode : www.dst.dk.
143. Finland [Electronic resource]. – Access mode : www.stat.fi/sf/home.html.
144. France [Electronic resource]. – Access mode : www.insee.fr.
145. Germany [Electronic resource]. – Access mode: www.bundesbank.de/indexe.html.
146. Germany [Electronic resource]. – Access mode : www.ifo.de.
147. Germany [Electronic resource]. – Access mode : www.statisticbund.de/e_home.htm.
148. Germany [Electronic resource]. – Access mode: www.arbeitsamt.de.
149. Hungary [Electronic resource]. – Access mode : www.ksh.hu.

150. Iceland [Electronic resource]. – Access mode: www.ine.es.
151. Indonesia [Electronic resource]. – Access mode : www.bps.go.id.
152. Japan [Electronic resource]. – Access mode : www.stat.go.jpA.htm.
153. Mexico [Electronic resource]. – Access mode : www.bancxico.org.mx.
154. New Zealand [Electronic resource]. – Access mode : www.stats.govt.nz/statsweb.nsf.
155. Norway [Electronic resource]. – Access mode: www.ssb.no.
156. Poland [Electronic resource]. – Access mode : www.stsp.gov.pl.
157. Portugal [Electronic resource]. – Access mode: www.ine.pt.
158. Singapore [Electronic resource]. – Access mode : www.singstat.gov.sg.
159. Sloven [Electronic resource]. – Access mode : www.sigov.si/zrs/indexe.html.
160. Souht Korea [Electronic resource]. – Access mode : www.nso.go.kr.
161. South Africa [Electronic resource]. – Access mode : www.statssa.gov.za.
162. Sweden [Electronic resource]. – Access mode: www.scb.se.
163. Switzerland [Electronic resource]. – Access mode: www.admin.ch/bfs/findex.htm.
164. Turkey [Electronic resource]. – Access mode : www.die.gov.tr.
165. USA [Electronic resource]. – Access mode : www.bog.frb.fed.us.
166. USA [Electronic resource]. – Access mode: www.census.gov.
167. USA [Electronic resource]. – Access mode : www.stats.bls.gov.
168. USA [Electronic resource]. – Access mode : www.stat-usa.gov.
169. USA [Electronic resource]. – Access mode : www.usda.gov/nass.

6. Бібліотеки

170. Бібліотека Парламенту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua/library.
171. Ділова бібліотека центру міжнародної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wtcmo.ru./bibl/OObibl.htm.
172. Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.univ.kiev.ua/eng/search/missing.phtml.
173. Наукова бібліотека Української Києво-Могилянської академії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukma.kiev.ua/ukmalib/index.html.

174. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.

175. Тематичний каталог бібліотеки конгресу США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catalog.loc.gov>.

176. Харківська наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>.

177. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.univer.kharkov.ua/mail/library/.

178. Читацький путівник з періодичної літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hwwilsonweb.com>.

7. Методичне забезпечення

179. Липов В. Презентації до тем навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" / В. Липов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2849>.

180. Липов В. Література та теми есе з навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" / В. Липов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2849>.

181. Липов В. Стереотипні завдання з навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" / В. Липов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2849>.

182. Липов В. Діагностичні завдання з навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" / В. Липов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2849>.

183. Липов В. Евристичні завдання з навчальної дисципліни "Міжнародна економічна інтеграція" / В. Липов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2849>.

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша ІЗ

Міністерство освіти та науки України
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Кафедра міжнародної економіки
та менеджменту ЗЕД

Індивідуальне завдання

на тему: _____

Виконавець:

Студент(ка) ____ групи

спеціальності _____

Науковий керівник:
(вчений ступінь, звання)

Харків, рік

Зразок оформлення змісту
ІЗ на тему:
"Економіка промислово розвинених країн світу.
Загальне й особливе"

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Спільні риси соціально-економічних моделей розвинутих країн	6
1.1. Інституційний устрій та господарчий механізм	7
1.2. Розвинена матеріально-технічна база економіки.....	9
1.3. Високий рівень економічного розвитку.....	11
1.4. Соціально-економічна зрілість	12
1.5. Уособлення індивіду як основа громадянського суспільства ...	13
Розділ 2. Основні соціально-економічні моделі розвинених країн і чинники їх диференціації	14
2.1. Ліберальна англо-американська модель	14
2.2. Демократичний (європейський) корпоративізм	15
2.3. Конфуціанський (ієрархічний) корпоративізм	17
2.4. Чинники формування СЕМ	18
Розділ 3. Особливості ЗЕД розвинутих країн	20
3.1. Відкритість економіки	20
3.2. Пріоритет портфельних інвестицій	22
3.4. Значна імміграція робочої сили.....	23
3.5. Провідна роль у міжнародній фінансовій сфері	24
Розділ 4. Особливості СЕМ США та Японії й їх вплив на характер МЕВ з Україною.....	25
4.1. Природні та соціокультурні чинники й історична зумовленість формування економік	25
4.2. Особливості соціально економічних моделей	27
4.3. Місце та роль у світовому господарстві.....	31
Висновки.....	32
Використана література	34
Додатки.....	35

Картка завдання та контролю за ходом виконання ІЗ

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Кафедра міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД

Картка

завдання та контролю за ходом виконання індивідуального завдання

1. Прізвище й ініціали студента _____
2. Факультет _____
3. Спеціальність _____
4. Курс, група _____
5. Форма навчання _____
6. Номер залікової книжки _____
7. Номер і назва теми ІЗ _____

Терміни виконання ІЗ	За планом	Фактично
Дата погодження теми з науковим керівником		
Дата затвердження плану ІЗ		
Дата подання ІЗ на рецензування		
Дата захисту роботи		

8. Тему, план і строки роботи прийняв до виконання _____
(підпис студента)
9. Науковий керівник _____
(прізвище та підпис)

Приклад оформлення рецензії

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
Кафедра міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД

Рецензія на ІЗ

Студента _____ факультету

Спеціальність _____

Курс _____

Група _____

Залікова книжка № _____

П. І. Б. _____

Дисципліна _____

Тема ІНДЗ _____

Дата захисту за планом _____ Фактично _____

Рецензенти _____

(вчене звання, П. І. Б.)

Основні висновки

Підписи рецензентів _____

Відмітка про усунення недоліків _____

Оцінка _____

Підписи членів комісії _____

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Липов Володимир Валентинович

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Практикум

Відповідальний за видання *С. І. Стахорська*

Відповідальний редактор *М. М. Оленич*

Редактор *Н. І. Ганцевич*

Коректор *Н. І. Ганцевич*

План 2016 р. Поз. № 34-НП.

Підп. до друку 06.09.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 12,75. Обл.-вид. арк. 15,94. Тираж 400 пр. Зам. № 145.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.